

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

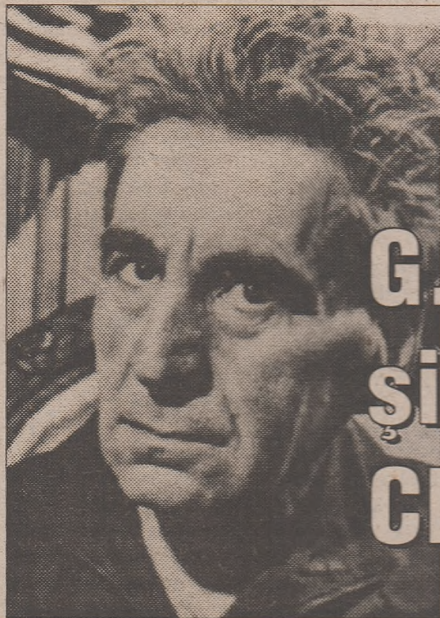
Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

20 - 26 septembrie 2000
(Anul XXXIII)

37

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

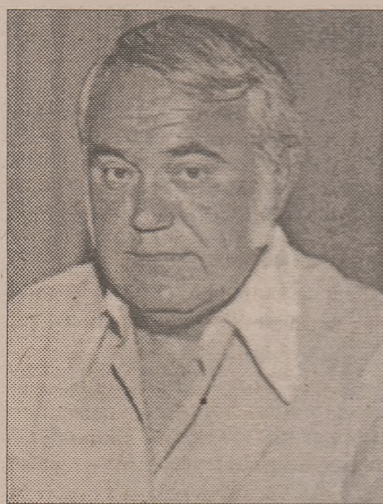
G. CĂLINESCU și CENZURA

(pag. 12-13)

Interviurile „României literare“

MICHEL TOURNIER între mituri și documente

(pag. 20-21)

SAUL BELLOW, ALLAN BLOOM și MIRCEA ELIADE

(pag. 22)

In memoriam
**DEM
RĂDULESCU**
– fragmente
dintr-un
interviu –

(pag. 17)

La o nouă lectură:

IOANA IERONIM

(pag. 4)

Măsură pentru măsură

ÎN CARTEA lui Constantin Noica la care m-am referit în editorialul precedent (*Pagini despre sufletul românesc*), este evocată, printre caracteristicile care ne fac pe noi, românii, să n-avem nici vocație filosofică, nici vocație istorică, *măsura*, cum-pănirea lucrurilor, absenta excesului (într-o direcție sau în alta). Am citat, în trecut, cuvintele autorului. Revin acum asupra lor, fiindcă merită o discuție specială. Noica nu este singurul gânditor român iritat de această particularitate. O să arăt imediat cine și în ce împrejurări îi ține tovărășie, ignorându-l, și mai ales cine e de părerea contrară și anume că particularitatea aceasta ar fi pozitivă, o însușire, cu alte cuvinte.

Deosebirea de perspectivă pornește dintr-un acord: "În orice caz, ceea ce izbește la el (la român) - o vedem bine - e măsura. Nu numai în viața sa interioară, dar peste tot: în ce face și ce se face în jurul său". Afîi cei care o socotesc un defect, cîț și cei care o socotesc o virtute, împărtășesc opinia că simțul măsurii ne caracterizează și ne identifică.

Constantin Noica n-are o părere tocmai bună despre măsura aceasta "nițel fîngitoare și biblică", prevenind confundarea ei cu "cealaltă, mediteraneană, rațională, lucidă-suficientă". "E aproape o glumă - scrie el - să invocî, aici, latinitatea noastră. Măsură, dreptate, lege nu sînt nici gîndite, nici resimțite rațional și juridic, cum înțelegem că au fost - dacă așa au fost - la Roma. Măsura noastră e mai puțin pusă, decît impusă. E mai angajată în absolut decît cea din Apus..." Măsura noastră națională nu condamnă pur și simplu lăcomia, exagerarea, dar calculul, chibzuiala, eficiența. Noica se întrebă dacă nu cumva etica aceasta, mai curînd divin-arbitrară decît uman-rațională, nu împiedică modernizarea și industrializarea să fie vreodată acasă la noi. "Noi nu stăpînim lumea, nici n-o schimbăm. Dumnezeu o face, sau se face ea însăși". Și, în fine: "Esențialul (pentru noi - N.M.) e să nu pierzi măsura. Nu tu ești măsura lumii, cum voia grecul acela, ci lumea îți este măsură tie". Se pot deduce lesne de aici consecințele nu doar filosofice (le-am văzut data trecută), dar economice și sociale pentru dezvoltarea României. Astăzi sugestiile lui Noica par mai actuale și mai alarmante decît niciodată.

Sprîjin în critica aceasta a măsurii, Noica primește de unde s-ar fi așteptat mai puțin: de la Alexandru Ivasiuc. Cînd își scria eseul *Împăcarea în pitoresc* din volumul *Radicalitate și valoare*, Ivasiuc nu citise cartea din 1944. Noica a putut avea cunoștința de eseul lui, dar n-a spus-o niciodată. Referindu-se la romanul românesc (la literatura română, în general), Ivasiuc observă cum măsura, lipsa excesului, împiedică radicalizarea conflictelor și conduc spre o "împăcare în pitoresc": contrariile se apropie, munții nu se mai bat cap în cap, tensiunile cad cu o cli pă înainte de a atinge nivelul maxim. Această tendință sporește normalul, sentimentalul, preumanul, dar blochează monstruosul, ruptura, tragedia și sublimul. Cauza pentru care literatura română n-a dat un Shakespeare este de a nu fi cunoscut hybrisul.

Părerea opusă o găsim la părintele D. Stăniloae care, în *Românism și Ortodoxie*, a accentuat tocmai pe echilibru ca valoare supremă a sufletului nostru. O va dezvolta N. Steinhardt în faimosul lui eseu despre *Secretul "Scrisorii pierdute"*. Chiar aceasta e ideea lui Steinhardt: că împăcarea din actul al IV-lea al piesei nu e o soluție facil-comică, așa cum au crezut criticii, dar, ca și aceea din finalul *Telegamelor*, dovada cea mai puternică a înțelegerii de către dramaturg a sufletului românesc. Scrie Steinhardt: "Actul al IV-lea este acela unde, pentru cine are ochi de văzut, urechi de auzit și inimă să-i bată, autorul *Scrisorii* saltă peste comedia de moravuri, peste genul realist, peste teatru, și ne duce cu iuteală mare, în marș forțat - uimiti, încîntați, emotionați (vezi lacrimile) - în lumea care nu mai e a unei realizări teatrale, ci a marii arte unde se decodează sufletul omenesc - în cazul de față, românesc". Această lume nu e nici aceea Occidentală (a valorilor material-capitaliste, pe care Noica le accepta în 1944, dar le refuza treizeci sau patruzeci de ani mai firziu), nici aceea Orientală (slavă, asiatică, hindusă, a spiritului însetat de Nirvana), ci aceea a "unui Orient mijlociu, într-un punct de aur al cumpănirii", unul din acele "locuri privilegiate", înzestrate cu o "încărcătură harică deosebită", unde stăpînește echilibrul cel mai necontestabil. Nu despre îndreptățirea acestei aprecieri vreau să vorbesc, ci despre felul în care, plecînd de la o specificitate considerată valabilă unanim, se poate ajunge la concluzii opuse și deopotrivă pline de consecințe. Nu e oare instructiv să aflăm că "pupat totuși piața endependenti" poate fi, în același timp, și caracterizîndu-ne ca națiune, un motiv de îngrijorare, ca dinaintea oricărui compromis rușinos, a oricărui aranjament neprincipal, sau, din contra, un motiv de înaltă și patriotică mîndrie, ca în fața unei singularități ontologice și morale, a unei aurite (dar nu mediocre) căi de mijloc nebătute de nimeni, niciodată, în afară de noi?

URNA SCAPĂ TURMA

CARELE va să zică, dl. Ion Diaconescu nu s-a îndurat să ne părasească! Simbol al "eternei Români" (varianta "moțaitoare", pentru că aceea "fascinată" are încă probleme de repatriere de la Paris!), "frunțașul" țărănist e unul din simbolurile imobilismului politic. Orice i-ai spune, domnia sa își vede tacticos de treburi, mai dormitând, mai balmăjind câte o frază incoerentă, mai trecând pe la un talk-show, mai furând de la Dumnezeu o zi și de la parlament un salariu. N-avem încotro, îl vom mai suporta câțiva ani, până când Natura cea milostivă se va îndura de scena politică românească și va decide ceea ce slugarnicii săi subalterni nu pot.

Mă întreb pe ce se bazează prestigiul acestui domn cu aparență placidă și încăpățănare de catâr. Dacă până și un armăsar politic precum Varujan Vosganian s-a cabrat elegant pe picioarele dindărât și a lăsat să-i treacă pe dinainte, șontăc-șontăc, ultima verigă umană care ne mai leagă de Corneliu Coposu, înseamnă că la mijloc se află un mister. Am, totuși, impresia că dl. Vosganian, clamând scorțos că nu va ceda decât în fața lui Ion Diaconescu locul întâi pe lista de București, spera într-o retragere de bun-simț a acestuia. Slabe speranțe! La astfel de oameni nu țin nici politeturile, nici apropourile. Înșurubați în scaun ca-ntr-o capsulă de mac, ei acceptă să plece doar sub lovitură nemiloasă a coasei (am folosit, desigur, o metaforă!)

N-aș merge atât de departe încât să spun că dl. Diaconescu a distrus P.N.Ț.C.D.-ul și Convenția Democrată de unul singur. Aceste embleme ale speranței românești până prin 1996-1997 purtau demult în sine germenul indeciziei, ipocriziei și neputinței. Bătrâni și bătrânicioși, liderii țărăniști purtau pe chip stigmatul imobilismului încă dinainte de a fi devenit stăpânii țării. Și parcă le stătea mai bine în chip de statui, înțepenii pe banca opoziției. Pentru că atunci când au început să vorbească, atunci când în avanscena au ajuns Ioan Mureșan, Radu Sârbu și Remus Oprea dezastrul ni s-a relevat în toată oroarea lui. Aceștia sunt specialiștii capabili să conducă o țară? Privirile alunecoase, incapabile de focalizare, ale psihiatrului Oprea ar fi trebuit să ne neliniștească din prima clipă. Figura deja senectă a ministrului agriculturii (am avut un adevărat șoc când am aflat că are în jur de patruzeci de ani!), româneasca suprarealistă a lui Ulm Spineanu și agresivitatea bolovănoasă a lui Ciumara sunt tot ce-mi evocă, în clipa de față, partidul lui Maniu și Mihalache.

În jurul copacilor mari nu crește nimic, spune poporul. Zicala inutilă, din nefericire, nu pentru că în jurul țărăniștilor nu s-ar întinde o sahară deprimantă, ci pentru că ei nu sunt copaci. Nici măcar tufișuri nu sunt. Maximum un fel de iarbă târâtoare, un peisaj buruienos ce caută cu încăpățănare Nordul sinecurelor politice. După ce au încălecat voinicește toate ministerele-cheie, țărăniștii au intrat într-o dizgrațioasă hibernare, trezindu-se doar când copiii lor de suflet, pediștii, le puneau câte un baton de dinamită sub șezuturi. Dar și atunci, revolta nu dura mai mult de-o clipă: ca niște buni care-au dat de căldura cuptorului, se întorceau pe cealaltă parte, continuându-și hibernarea buimacă și reveriile senile. Reflectați într-o oglindă strâmbă, ei chiar credeau că se află la cârma României!

Astăzi, P.N.Ț.C.D.-ul reprezintă în politica românească ideea de ciumă. Doar niște desperați precum Ciorbea sau Vosganian riscă să se alature acestui paratrăznet al furiei naționale. Nu știu și nici nu prea cred ce spun sondajele, dar viața de zi cu zi îmi arată că pătrunderea țărăniștilor în

viitorul parlament ține de miracol. Nu spun că nu vor intra — pentru că România trăiește de la un miracol la altul! — însă ei vor conta la fel de mult cât contează în clipa de față un alt om de caracter, Alexandru Athanasu (neapărat cu "th"!)

Vor fi carnea de tun a cinismului pedeserist și garanția de care acesta are nevoie pentru a dovedi Occidentului că-n România există pluripartidism și democrație. Un partid care a bătut atâtea monede pe ideea de onoare ar fi trebuit, după eșecul de proporții al guvernării, să nici nu se prezinte la alegeri. Măcar acest exemplu să-l fi luat de la pupila lor, Emil Constantinescu. Ți-ai găsit! Speculând disperarea celor care nu vor vota niciodată cu Iliescu sau cu orice alți comunisto-securiști în blană de oaie, oamenii lui Ion Diaconescu mai trag o dată clapa electoratului. O decizie de ultimă oră spune totul despre lipsa de caracter cronică a acestor neputincioși care se visau lei-paralei: campania lor electorală va fi una "sobră", fără deplasări în teritoriu!

Evident că va fi sobră, pentru că dl. Diaconescu n-are cum să reziste la întâlniri electorale dominate de ouă clocite și roșii putrede! Câtă diferență între entuziasmul popular de acum patru ani, când românii vedeau în ei salvatorii neamului, și sictirul mustind de violență de azi! Acum, "țărănist" e sinonimul perfect al ideii de neputință, minciună, lașitate, îmbuibare, necinste, prostie și rapacitate grețoașă. Cei care mai cred în viitorul țării, se vor feri de ei ca de un stârv în descompunere!

Înțeleg eforturile desperante ale d-lui Isărescu de a se disocia cât mai ferm de țărăniști. Mișcările inteligente de a-i păstra pe Remeș și pe Smaranda Dobrescu fac parte din această strategie a delimitării. Nici nu cred că putea găsi un subiect electoral mai bun! Versatul guvernator al Băncii Naționale știe că orice asociere cu diaconeștii, galbenii și țepelii va face din el un perdant fără glorie. Dacă în următoarele săptămâni va găsi și un mesaj credibil pentru români, dar și o echipă de susținători nouă, alcătuită din oameni nepătați, șansele sale de victorie vor crește substanțial. Despărțirea netă de țărăniști ar putea fi marcată și de anunțarea, eventuală, a persoanei pe care ar vedea-o premier, pentru că tot se poartă această inocentă diversiune electopală!

Șansele lui Mugur Isărescu vor crește și pentru că Iliescu a atins (ba chiar a depășit!) apogeul popularității sale, iar Stolojan e departe de a fi un alergător de cursă lungă: după două-trei țâșniri, ca la suta de metri, el pare a-și fi epuizat totalmente mesajul. A făcut și greșeala de-a intra pe teritoriul pedeserist (afirmând ritos că nu vede nici o problemă în persistența comunismului și securismului în România), unde oricum vechii meșteri neo-bolșevici sunt de nebatut! Și, din păcate pentru el, miștile lucide din partid nu vor fi foarte încântate să susțină un candidat incapabil să distingă pecinginea partinico-securistă de valorile liberalismului. Problemele pe care dl. Stolojan începe deja să le aibă în propriul partid s-ar putea să-l transforme, cât de curând, pe Decebal Traian Remeș într-un profet în țara liberală: și anume, ca după alegeri să avem doi înfrânți de marcă, al cărui nume începe cu ghinionista literă S: Stoica și Stolojan. Pe unul îl va exclude electoratul, pe celălalt propriul partid!

Dar, până atunci, cu scumpetea care coboară peste țară ca un lințoliu mortuar, să ne rugăm să ne putem țări până la urne! Desigur, nu urnele în care se află cenușa speranțelor noastre incinerate de imbecilitatea guvernamentală a ultimilor patru ani!

EMOȚIA, și responsabilitatea aș îndrăzni să adaug, în fața cuvintelor, despre care vorbiți, este justificată, pentru că ele, toate, și fiecare în parte posedă o magie de care nu puțini sunt cei care-și dau seama. Ele ne vin din

Creație, și ne vin din străfundul sufletului nostru care și el este dar din darul Creației. Sfințenia acestui instrument, limba noastră, ne face atât de fericiți în toate clipele vieții noastre. Am înțeles sinceritatea tandră cu care vă supuneți lor, mai ales că sunteți foarte la început în strângerea averii lor prin cultivare înceată și prin încercarea de a face poezie, totuși, din trecerea dvs. pe pământ. Un om între cărți este mai puțin singur decât un supporter oarecare în tribunele unui stadion. Un om care-și citește sieși o carte bună se lasă în grija ocrotitoare a unui prieten din partea căruia poate nădăjdui, mai mult decât același om citindu-și versurile în fața unei săli pline de lume. Vă voi spune, tocmai de aceea, pentru că îmi place cum gândiți și visați, că drumul este, în ceea ce vă privește, deocamdată închis. Vinovat nevinovat în fața cuvintelor, sensul lor exact de atâtea ori vă scapă. Toaca nu *vuieste*, valul nu poate fi *odios*, o voce nu poate striga *țirani!*, reginele nu sunt *regini* ci regine, *căscioarele* nu pot fi *căscioare*, amintirile nu ne *aduce* ci ne *aduc*, câmpiile nu pot fi *celești* ci *celeste*, pașii nu *se-aude* ci se *aud*, ș-aș (fi murit) se transcrie, poetic ori ba, și-aș, ca și *c-atunci*, care se simte în text ca la balamuc, ca și *făcuto* pentru *făcut-o*. Aveți la un moment dat un vers așa: "Mi-a înviat condeiul(.) de el îmi este drag", înțelegând, firește, prin *condei* meseria de a scrie. Și dacă i-ați scris numai iubitei, și tot riscați s-o pierdeți cu versuri în care plutesc forme lipsite de sens, expresii certeate cu ortografia: "Și valul cutat ce merge deasupra *la apa*/Simbolul că alta și alta *va piere*/În ziua de mâine cu toții sperăm/*Eu-i viitorul nu vrea din brazi*/Necoaptele fructe să-i dăm/ Căci astăzi e mâine și mâine e azi./ *Vii cu viț*.) morții cu morții.../ Ceru-i pământ și *pământul* e cer" sau "Momentan *vam* trimis..." Momentan v-am trimis și eu, cu toată părerea de rău de care sunt în stare, părerea că este (ar fi) tare bine dacă v-ați abținut o vreme să ne expediți versuri la redacție. Mulțumesc, oricum, pentru bunele urări. (*Larie Dragoș George*, Tulcea, 19 ani) ☒ "În roșul visceral/Râdeam ca un nebun aureolat./ Ca un sfânt în uterul/ Doamnei din Dumnezeu./ Iar tu, Mamă, / Mi-ai astupat gura cu pumnul/ Si mi-ai învățat gânduritul./ Prinț al cavernelor roșii./ Cavaler ce căzuse în primul turmir/ De răs./ M-am răzbutat/ Iar tu, Mamă, ai scuturat de pe frunte/ Laurii nebulului ce murise/ De răs./ Și voi, domnilor, la ce vă uitați? Și tu, Mamă, de ce m-ai scos din arenă/ Când muream atât de frumos" (*De rădere*). Era frumos din partea dvs. să le fi întrebate și pe doamne, nu numai pe domni, la ce se uită! Convinsă că-mi dați dreptate și faceți în vers corectura de adaos, îmi permit să zic la ce mă uit eu. Mă uit la poemul dvs. și nu-mi vine deloc a râde, cum nici a plânge nu-mi vine. Povestea cu *gânduritul* o fi vreo greșeală de transcriere pentru *gângurit*. Dar dacă nu este, nici în acest caz nu e deloc vreo scofală găselniță. Cât povestea cealaltă, cu *Doamna lui Dumnezeu*, iertat să fiți că nu ați știut ce faceți! Insolența își dă mâna cu neștiința. Când suntem la ananghie, dăm cu barda și în Dumnezeu, numai să scăpăm cu fața curată, ori să ne dăm interesanți. Cât privește întrebarea din final, nedumerirea-repros, stimată prinț-cavaler al cavernelor roșii căzut la primul turmir de răs, se poate risipi ușor. Nu văd să existe mai mult decât două posibilități. Mama dvs. v-a scos din arenă, biata de ea, fie să vă îngroape creștinește, fie să vă ducă urgent cu Salvarea. Cum după scoaterea din arenă ați apucat să scrieți destul de tulburat încă, de răs, se pare, poemul acesta, e limpede că varianta a doua e de luat în considerație. În legătură cu cel de al doilea poem, *Păstorita*, și cu *Fragmentele*, nu mă mai încumet acum să le înțeleg mesajul. Faceți o pauză de respiro până vă hotărâți să mai puneți ceva, în plic, pentru noi. (*Toma Iulian*, student la literă, Reșița) ☒ Dacă tot ați știut din start că nu vă voi răspunde, de ce mi-ați mai scris? Să fiți convins că nu toți scriitorii au bani să-și facă vacanțele, oricât de modest. Rămânem în Bucureștiul iubit, din ce în ce mai uscat, sub un soare din ce în ce mai capabil să ne ucidă. Tocmai de aceea nu v-am răspuns la provocare, pentru că nu-ți arde de mai nimic când vara te pârlește până-n umbrele inimii. Poate altă dată, poate niciodată, nu pierde nimeni nimic, dimpotrivă. (*Cornel Mihai Ungureanu*, Craiova) ☒ Cele trei poeme trimise, *Antichrist*, *Amanți tragici* și *Catafalca* sunt bine scrise. Transcriu aici *Antichrist*, din care eu aș elimina fără rezerve distihurile pe care le voi sublinia: "Sunt beția completă/ ruperea cea adevărată/ monstrul intronat// *dumnezeu în patru labe/rânește la tâlpile mele*// febra morții/ dezolarea ei/ intactă în fața holerei transpirate// ceea ce naște geniul se diluează// talentul devine candid/ și apoi imbecil// Bolta e Haosul// naivii hrănesc pe alții/ mai naivi// sâmbântă opintire/ chelnerii forțează ușile// n-a mai rămas nimic în vid/ nimic nimic nimic". (*Ștefan Bolea*, 20 de ani, Baia Mare)

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru
o Societate Deschisă
România

Centrul Cultural
SINDAN

Ambasada SUA,
secția cultură-presă

Rescrierea istoriei

GRAȚIE documentarului *Revolte țărănești din 1950* (documentație: Cicerone Ionițoiu; text: Alex. Ștefănescu; desene: Camilian Demetrescu), din *România literară* nr. 31/9-15 august 2000, pp. 12-13, am avut prilejul de a medita din nou la atrocitățile comise la sate de regimul comunist proaspăt și ilegal instaurat în 1947.

În așteptarea unor texte literare care să potenteze astfel de realități crunte - cine opina, cu seriozitate, că românului îi lipsește dimensiunea tragică?!... -, mi-am propus a supune atenției cititorilor și "cartea-catalog" lansată la expoziția "Ciuma - instalație politică" din 1997 de la Muzeul Țăranului Român.

Utilizând texte din două arhive - cea a muzeului și cea a Asociației foștilor deținuți politici - și din volumul zguduitor *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi* (Editura Humanitas, București, 1993), autoarele Carmen Huleță și Irina Nicolau - ale căror nume le culeg dintr-o notă de la pagina 4! - își intitulează metaforic *Boul roșu* broșura. În ea găsim amestecate mărturiile unor țărani - 19 la număr - despre epoca următoare celei evocate în documentarul *României literare*, epocă denumită încă neutru-eufemistic de istorici "a colectivizării". Aria teribilelor amintiri acoperă temporal ceva mai mult decât deceniul 1950-1960 și geografic spații vaste: Maramureș (Vadu Izei, Tîrgu Lăpuș, Hoteni, Sîrbi), Ilfov (Snagov), Dîmbovița (Nucșoara), Caraș-Severin (Ticvanu Mic), Suceava (Șcheia), Călărași (Ulmu), Olt (Vilcele), Teleorman (Dobrotești) și Arad (Cermei).

Titlul nu este o metaforă cultă, ci una folclorică: *în '47 a fost o sărăcie, o foamete. Totuși părinții mei au avut. Cît de puțin am avut, n-am plecat în altă parte după de-ale gurii. Pe urmă, după foamete, a venit potopul asta cu... îi zicea "boul roșu" atunci. BOUL ROȘU. Și intra peste noi în casă, nu aveau motiv să ne bage la colectiv, că noi nu ne înduram de viața noastră! Să te duci să-ți dai tu pămîntu' și să te bagi slugă? Nu știi cui!* (Maria Dumitru, Ulmu, Călărași, p.9).

Mărturiile adunate de Carmen Huleță și Irina Nicolau ne apar astăzi halucinante celor care pe vremea aceea

abia ne iveam pe lume! Cum li s-or părea, oare, tinerilor deprinși cu atîtea monstruoziități cotidian revărsate de mass-media nu știu; bănuiesc doar... Noțiuni stranii, importate de la bolșevici, azi aproape uitate, răsar la tot pasul: *lămurire* (*Și-o venit o echipă de cinci, în 1961. Și-o stat; vreo patru-cinci luni o stat. Și îmbla din casă-n casă și lămurea. Și plecau oamenii de-acasă, fugeau de ei...* - cf. Mihai Hotea, Hoteni, Maramureș, p. 17), *tovărășiile/întovărășirile* (i.e. *pui' colectivului* - cf. idem, p. 9), *obligățiune de predare* (*Cu antetul sus: Republica Populară Română, Partidul Muncitoresc Român* - cf. Florică Nae Vlad, Vilcele, Olt, p. 12), *certificat-plan de însămințări* (cf. idem), *cote obligatorii* (cf. Mihai Hotea, p. 16), *G.A.C.-uri/ C.A.P.-uri/colectiv(ă)* (cf. Ion Buda, Tîrgu Lăpuș, Maramureș, p. 18) etc.

La început "lămuritorii" (unde și cum vor mai fi viețuind ei astăzi?... În ce partide vor mai fi activînd ei oare?...) recitau neobosit - roboți impecabil programați pentru așa-numita activitate de la om la om: *este bine în colectiv. Nu mai dați cote. Munciiți mai puțin și aveți mai mult. Bătrînii, bolnavii vor primi pensii mari* (cf. Florică Nae Vlad, p. 22) și: *o să fie bine, nu o să mai aveți grija pămîntului, o să umblați cu ceas pe mînă, o să fiți domni* (cf. Petru Mihnea, Vadu Izei, Maramureș, p. 22). Efectul fiind aproape nul, la ordinele șefilor (de exemplu Ungheanu Ieronim, prim secretar din Sighet), continuă prin amenințări și tertipurii: *Era unu', șefu' echipei, evreu era el, Izrail. El era la raion, șefu' (...)* Și o trecut o perioadă și m-am întilnit cu el în Sighet. Zice: "mi-ai pus întrebarea că de ce n-am făcut colectiv. Am putut să fac, în două zile. Luam zece oameni din Hoteni, care era[u] cu pămînt mai mult, poate și tu cădeai printre ei, și-i duceam în Sighet. Îi arestam într-o noapte și-i duceam. Și mergeam la ăia care rămîneau acasă: "mă, de ce nu vă scrieți, și voi iți păți ca ăia". La ăia-n Sighet le spunea: "mă, de nu vă scrieți, nu vă vedeți satu' niciodată". Ș-acea făceau cerere-n Sighet (...)" (cf. Mihai Hotea, p. 20). "Stringind surubu'" (cf. idem, p. 21), (ne)oameni zeloși precum un *președinte(...)* de la Suceava, unu' *Țurcanu, care s-o pus cu toată strădania ca să deie tot județu' colectivizat* (cf.

Nicolae Mihoc, Șcheia, Suceava, p. 21) au trecut la fazele superioare: injuria, bătaia și tortura. *Pă mine m-o dus și m-o închis la cămir** o săptămîină (...) *Îmi ziceau că e musai să mă scriu, că altfel îmi ia pruncii și i-o duce. Și pe noi ne-o duce nu știu unde (...)* Și au luat niște lineale să mă bată și mă-njurau: "să-l scoți pe bărbat-tu, îmi zice, că de nu, te ducem la electrică și-acolo te scuturăm pînă te omorîm". Da' eu n-am avut putere. Am picat jos. Zice unu': "hai măi să-i băgăm jeratic pe gît". Da' eu n-am putut să mă scol de-acolo. S-o dus la sobă și-o pus pe o lopată jeratic. Eu atîta m-am gîndit: "Doamne, scapă-mă, nu mă omori!" Și s-o-ntors cu jeraticul și l-o țipat în sobă-napoi. Ș-apoi m-o luat din picioare, unu' de colo ș-unu' de colo și m-o bătut. Și dacă m-o bătut, n-am putut să mă scol. "Scoală-te, f... dumnezeii mă-tii care te-o făcut!" Și-apăi m-o luat de mînuri și m-o sculat și tot mi-o dat picioare și m-o scos afară. Era pe vremea coptului mălaiului. Și prin mălai am venit acasă. Tremuram toată de necăjită: i-am dat cuconitei să sugă. Și-o și leșinat cuconita, cum i-am dat să sugă. Și-am ajuns cu ea prin spital vreo nouă săptămîni. Așa că m-am scris. (Cf. Ileana Mihnea, Vadu Izei, Maramureș, pp. 23-24).

Stranii răsună alături de aceste pagini sumbre, demne de a fi preluate de un alt Gala Galaction sau un Ion Agârbiceanu, și altfel de mărturii, căci autoarele - *audiatur et altera pars* - au avut ideea, mărturisită într-un preambul, de a lăsa să vorbească unii lingă alții, așa cum au trăit atunci: *demni și lași, curajoși cu oportuniști, cinici cu resemnați, brute cu neîntinați, profitori cu victime* (p. 5). Nu reproduc decît una: *În comuna Cefa - era prin 1960 - o bătrînă nu vroia să se înscrie, deși avea doi băieți contabili. Nu știu cui i-a venit ideea să mă cheme ș-o conving pe bătrînă să se înscrie. Într-adevăr, eu ocroteam pe bătrîna și-i trimiteam vara bilete pentru băi, iar cînd veneam la Cefa, ea aducea la medicul veterinar gogoși, că știa că-mi plac, iar vara pepeni din grădină. M-am dus la Cefa și am început să stau de vorbă cu bătrîna și cu toată familia, avînd cu noi și cererea de înscriere semnată de bătrînul. I-am spus bătrînei că dacă se înscrie, o să cînte la difuzor o cîntare în cinstea ei și că copiii nu vor mai avea*

nici un necaz la locul de muncă. Mai de bunăvoie, mai dusă cu vorba, ca să nu mă refuze, că știa că aveam grijă și-mi luasem angajamentul să-i dau bilete și în viitor, s-a înscris și ea, pentru ca la vreo jumătate de ceas să-i cînte bătrînei la difuzor nu o cîntare, ci două, ca semn al victoriei și al învingerii neîncrederii ei. Am mîncat niște papricaș de găină la bătrîna, am băut și vin și seara, tîrziu, cu mașina raionului, am plecat acasă la Salonta, organele politice fiind mulțumite că lucrurile s-au întimplat într-un mod civilizat. (Ilie Lunca, fost veterinar Ticvanu Mic, Caraș Severin, pp. 24-25).

Exasperați ca și-n anul 1950 evocat în articolul din nr. 31 al *României literare*, mii de țărani s-au revoltat: *O-nceput să facă oamenii cerere să iasă afară din C.A.P.-eu (...)* (Cf. Petru Mihnea, p. 31) *Ce-au făcut acolo, să le dea cererile...! Era Florescu, unu', activ dă partid. I-a chemat ca să zică că le dă cererile, să-i pornească la muncă, că nu mai muncea nimeni. Nimic. Și l-au bătut: era Florescu cu capu' spart. M-am dus și io. Bărbatu-meu: "nu te du, fă!" M-am dus, că trăgea clopotele. Era lume. Mă-ntorse și mă uitai pă șosea: zece, douășpe mașini de armată... Mi-am făcut socoteala, zic, are vreo mitralieră pă botu' mașinii și cu toată lumulița asta...! Ce cătai io ca o proastă... Ș-am luat-o pe-o uliță. Și i-au răzbit ăștia. Cu armata. Bătea armata, spărgeau geamuri, spărgeau... Un vecin al meu, de-ăici, cu foarfecile de vie i-a scos ochii căpitanului. Da' au făcut pușcărie. Și i-au bătut. Doi oameni au murit, din bătaia care i-a bătut.* (Ioana Vișan, Dobrotești, Pantelimon)

Închei cu un aspect vizînd mentalul colectiv: întemeierea hoției la sate, cu urmări pînă-n zilele noastre, căci nedreptățile cheamă alte nedreptăți, într-un carusel diavolesc. *De furat apoi... Nu să pîrau unu' pă altu', că furau tați, tați furau... Nu era unu' să nu... El n-avea voie să meargă organizat, să-și cosească și să-și aducă acasă, decît să-și fure dintr-al lui! El fura a lui, era conștient că nu-i păcat! Că pămîntu' lui o fo' incorporat acolo la colectivă, o fos' comasat. Era a lui, numa' nu putea să zică că-i a lui!... Că era luat cu japca de ăștia...(Mihai Hotea,.... p. 30).*

De ce-am ținut să (re)amintesc aceste atrocități cititorilor de astăzi ai *României literare*?

Mai întii fiindcă am vrut să întregesc imaginea țăranului român conturată în paginile citate ale revistei cu gîndul la cititorii avizați (i.e. potențialii scriitori). Apoi pentru că, avînd astăzi dreptul la adevărul întreg, pentru rostirea lui niciodată nu-i prea tîrziu. În fine, deoarece socotesc a fi sosit vremea ca astfel de mărturii zguduitoare să treacă din paginile unor cărți sau reviste cu tiraj limitat în manualele opționale de istorie și, de acolo, în conștiințele tinerilor. Este, cred, de o mie de ori mai urgentă o asemenea deplasare de accent pedagogic (chiar în detrimentul paginilor consacrate celebrăților de moment!) astăzi, judecînd din unghiul debusolării actuale a adolescenților și a unora din dascălii lor...

Mihai Florea

28 august 2000

*) Ce ironie a sortii! Dar ce scriu eu?!... Cît *cinism!* Să folosești un cămin - desigur *cultural* - în atare scop!!

ANA MARIA SIRETEANU

Cronica unei toamne anunțate

Cât regret în plonjarea unei galbene frunze
Ce destin de desprindere din înălțime,
Cum nedrept pare viața să se amuze,
cu tot ce e sus, la pămînt să decline.

Grațioasă, amintînd în nervuri sevă verde
balează în aer mai încet, mai aproape
magnetul din sol către jos o repede,
resemnată s-așează, cu bătăile calpe.

E în zborul acesta de la soare la umbră,
din desimea de verde pe asfaltul precar
mărefia de clipe și tristețe de sumbră
așezare-n neunde din somptuosul altar.

Cînd oare, orbita care ciclic transformă
neviața în viață, îi va da iarăși formă?

Te visam, m-am trezit...

Te visam cu privirea transpusă aparte
așteptare, tandrețe, surpriză, regal,
o privire cum numai părintele-mparte,
cu mesaj, conținut și registru ideal.

Nu cereai, nu rugai, nu mustrai, nu chemai,
nu din toate, dar da, pîlpăire ferice,
existam armonie, armonie purtai,
în limbajul privirii, sublimată matrice.

Doar timpul să scadă învelișul greoi
lepădînd din cojoace, către stat-primăvară,
cînd din viața turtită se salvează-n puhoi
bucuria de minte în ajunul de seară.

IOANA IERONIM

POEZIE. *Vară timpurie*, Buc., CR, 1979 • *Proiect de mitologie*, Buc., Em., 1981 • *Cortina*, Buc., Em., 1983 • *Eglogă*, Buc., CR, 1984 • *Poeme [electronice]*, Buc., CR, 1986 • *Luni dimineața*, Buc., CR, 1987 • *Triumful paparudei*, Buc., Lit., 1992.

*

Traduceri din versurile Ioanei Ieronim au apărut în reviste din SUA; Marea Britanie, Suedia, Franța, Ungaria. Primul său volum publicat în străinătate este *The Triumph of the Water Witch*, translated by Adam J. Sorkin with Ioana Ieronim, Great Britain, Bloodaxe Books, 2000. În curând, la editura americană Sun and Moon din Los Angeles, va apărea versiunea completă a volumului *Triumful paparudei (Fool's Triumph)*, trad. de Georgiana Fărnoagă și Sharon King.

Poeta este ea însăși o traducătoare activă.

În bibliografia Ioanei Ieronim figurează și articole, cronici etc. apărute în presa românească și străină.

O antologie de situații

VOLUMUL de debut al Ioanei Ieronim, *Vară timpurie*, 1979, a apărut într-un moment nefavorabil pentru un debutant. Poezii generației anterioare dominau scena vieții literare, cu vocea lor reverberantă, de profeti. Pe de altă parte, cenzura devenise mai inhibantă ca oricând prin practicarea prezumției de vinovăție în raport cu fiecare autor și, mai ales, prin examinarea meschină a fiecărui cuvânt dintr-un text.

Și totuși nou-venita a reușit să se impună. Atuul ei l-a constituit simplitatea. Era vorba, bineînțeles, de o simplitate aparentă, la care poeta ajunsese printr-o rafinare succesivă a artei sale, de-a lungul a cincisprezece ani de scris (și anume de pe vremea când era elevă de liceu și până la vârsta de treizeci și doi de ani, când și-a publicat prima carte).

Volumul *Vară timpurie* poate fi considerat sinteza mai multor experiențe poetice, unele divergente. Totuși, în cuprinsul lui predomină ceea ce s-ar putea numi o *poezie enunțativă* (neexclamativă, neinterrogativă). Enunțurile nu sunt ierarhizate, iar între ele nu există legături logice. Poeta descrie anumite scene din viața de fiecare zi, fără să le comenteze. Contribuția ei constă în *decupaj*:

“femei la geamuri scutură așternutul, o cămașă de noapte planează/ caută drumul cu brațele atinge pământul o clipă/ iar se ridică/ și s-a oprit/ pe gura ruginită de apă” (*Tertine printre blocuri*)

Datorită faptului că asemenea scene sunt descrise în nuditatea lor, fără adnotări, poemele care rezultă au ceva statuar.

Chiar și poemele-discurs (puține la număr) sunt decise, sobre și par sculptate:

“demult au tăcut clopotele/ la apropierea primejdiei// nu putem ști când se-apropie cel rău/ am uitat frumusețea luptei dușmanul/ nu mai are trup// învingători noi nu am fost niciodată” (*Pelleas*)

În plină campanie de ideologizare a literaturii de către autoritățile comuniste, Ioana Ieronim cultivă o poezie lipsită flagrant de ideologie, iar această reprezentă forma ei de protest.

Starea de spirit dominantă e melancolia. Se creează impresia că undeva departe se petrece ceea ce este cu adevărat important. Această melancolie, subțire, alunecă însă frecvent în resemnare și indiferență. Se ajunge la o apatie care nu avantajează poezia. Unele poeme par decolorate.

Misterul suprafetei lucrurilor

VOLUMELE *Proiect de mitologie* (titlu foarte bine găsit; poate cea mai bună definiție a ceea ce scrie Ioana Ieronim), 1981 și *Cortina*, 1983 ne-o înfățișează pe poetă relansându-se, cu un suflu nou, în crearea operei sale. Ea continuă să facă o *antologie de situații* din viața de fiecare zi, dar într-un mod mai energetic și mai expresiv.

Mortificarea societății românești este descrisă, în mod paradoxal, cu însufletire, cu un patos al înregistrării unei realități care altfel ar rămâne necunoscută generațiilor viitoare (întrucât imaginea ei oficială este falsă).

Poeta evită în continuare să interpreteze ceea ce vede, ca să nu facă, fie și de pe o poziție opusă, greșeala pe care o face și propaganda comunistă. Ea se interesează exclusiv de suprafața

Cel mai recent succes literar al Ioanei Ieronim: volumul de versuri *The Triumph of the Water Witch*, apărut în Marea Britanie, la Bloodaxe Books (trad. în engl. de Adam J. Sorkin împreună cu autoarea).

IOANA IERONIM s-a născut la 9 ianuarie 1947 la Râșnov, ca fiică a lui Mihai Moroiu (medic) și a Mariei Moroiu (înainte de căsătorie, Bărbulescu). Copilăria și-a petrecut-o într-o comunitate formată în majoritate din sași.

Învăță la școala germană din zonă, apoi, la Liceul Central din București. Între 1965-1970, urmează cursurile Facultății de Limba și Literatura Engleză a Universității din București.

Debutează în 1972, în *Luceafărul*. Între 1975-1990 este redactor pentru enciclopedii străine la Editura Științifică și Enciclopedică din București. În continuare lucrează ca redactor la revista *Secolul 20* (1990-1992), ca jurnalist la revista *22* și consilier cultural la Ambasada României din SUA (1992-1996). În prezent este director de program pentru bursierii Fulbright americani (Comisia Fulbright pentru schimburi româno-americane).

A întreprins călătorii de studii și profesionale în Suedia, Marea Britanie, Germania, Franța, Grecia, Polonia, Slovenia, Ungaria, Austria, SUA, participând la conferințe, simpozioane, spectacole multi-media etc.

Este membră a Uniunii Scriitorilor (din 1985) și a PEN Club (din 1990).

lucrurilor. Este - după cum singură mărturisește - “un exercițiu de umilință și răbdare, o strădanie de a sluji lumea în realitatea ei aparentă, în vreme ce oricum eram pierduți cu toții printre minciuni și aparențe manipulative”.

Selectarea și descrierea unor scene înseamnă o mitologizare a lor. Gesturi care ni se par prozaice dacă le cunoaștem semnificația devin misterioase în absența unei interpretări. Se întâmplă ca atunci când privim o fotografie: mâna întinsă sau gura deschisă a unui personaj angajat într-o acțiune banală ajung să aibă, datorită scoaterii din context și eternizării lor, o aureolă de fapte legendare. Iată, ca exemplu, imaginea a patru funcționari, care ne impresionează asemenea unui grup statuar:

“cufundați în mălul verzui al sinelui patru funcționari la patru birouri/ patru pixuri rulând ochiul minuscul/ tuse foșnet respirații pianopianissimo// dosare în stivă despart liniștea/ șiruri verticale/ portrete în lemn vinețiu uzat de vreme buze vinete noduri cearcăne// multe alte dosare umplu dulapuri de fier de jur împrejurul odăii acolo/ stă scris totul despre toți și toate // planta agățătoare a făcut înconjurul odăii s-a ajuns din urma pe sine/ frunzele certate pline de praf au crescut la distanțe egale// funcționarul de la fereastră socotește discret pe un colț de ziar/ banii de pardesiu locul de veci să nu-l piardă/ prima nemărturisită acasă// brusc o fila se desface din maxilarele de fier/ funcționarul roșește imperceptibil// dosarele cresc și pe ultimul raft liber/ în lada verde cu pământ vegetează maciulia unui cactus// Da./ E pace demult.” (*Pace*)

Se mai observă însă faptul că textul Ioanei Ieronim, deși tinde spre *gradul zero al scriiturii*, are o indefinibilă tentă ironică. Un critic (Paul Dugneanu) a numit ingenios formula literară adop-

tată de poetă un “naturalism ironic”.

Ironia, în general, n-are nici o legătură cu mitologia, care presupune gravitate și monumentalitate. Trebuie să nu uităm însă că este vorba de o *mitologie contemporană*, inevitabil supusă deriziunii, fie și numai pentru că îi lipsește vechimea (nu sună ironic un titlu de roman ca *Un erou al timpului nostru!*).

Contemplând scenele “mitologice” descrise de Ioana Ieronim, ne lăsăm înfiorați de misterul “suprafetei” lor, dar în același timp știm bine ce semnificație aveau ele în realitate. De aceea ne vine să zâmbim.

Există totuși poeme din care ironia dispore. De ce? Pentru că în poemele respective sunt aduse în prim-plan personaje fără identitate socială, personaje rămase în afara mașinării de distrus poezia vieții care a fost comunismul. Așa se întâmplă, de pildă, în *Portret de fată*:

“sânii ei locuiesc în unghiul moale al literei A/ ABBA/ instrumente eoliene în juru-i cântă/ pura petrecere a vremii// o întâmplare launtrică în chiar această clipă o iluminează/ - din mici balanțe picură elixiruri// tinerețea/ mari pete de zăpadă/ pe fața muntelui”

Tricoul pe care scrie “ABBA” devine legendar, fără să întâmpine nici o obiecție din partea spiritului nostru critic. Dacă totuși zâmbim, o facem cu simpatie.

Ultimele trei versuri, prin combinația de delicatețe și forță de sugestie, constituie un *haiku* de sine stătător. Nu este o întâmplare. Ioana Ieronim, cea pentru care poezia reprezintă, printre altele, “un exercițiu de umilință și răbdare”, are în sensibilitatea sa poetică și ceva oriental.

(fragment dintr-un studiu)

O legendă spulberată

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

S-A CREAT legenda că, după 1989, D.R. Popescu ar fi tăcut. Că s-ar fi cufundat benevol într-o tăcere ce putea sugera multe: un examen de conștiință, regret, penitență etc. O tăcere ca o pauză între Rău și Bine, precum între două acte ale unei piese de teatru. Însă adevărul, inclement, este altul. Chiar dacă, din motive lesne de înțeles, n-a mai putut ocupa prim-planul, ex-președintele Uniunii Scriitorilor s-a rostit nu o dată, și încă apăsat. Dar nu cum ne-am fi așteptat, în sens autocritic. Nu printr-o despărțire de trecutul său comunist, cum a cutezat, bunăoară, Titus Popovici, ci printr-o încrâncenată, ursuză, veninoasă, frecvent trivială, după cum vom vedea, solidarizare cu trecutul în cauză, asociată cu un refuz total al prezentului. D.R. Popescu a fost - cine nu știe? - ultimul președinte al Uniunii Scriitorilor din "epoca de aur", cu circumstanța agravantă că, spre deosebire de predecesorii săi, care de bine-de rău erau aleși de obște, a acceptat a fi numit de dictator, în disprețul statutului Uniunii și împotriva majorității membrilor săi. Postură dezonorantă, la care se adaugă calitatea de membru al Comitetului Central. Postură de nomenclaturist sadea, pe care acest satrap literar a ilustrat-o cu o slugărie pe măsură, cuvântând în numele breslei, trimițând în numele ei o puzderie de adeviziuni și telegrame de felicitare. Blocind Uniunea noastră nu doar din punct de vedere administrativ, prin reducția conducerii sale la un arbitrar "comitet operativ" și rarefiind la maximum ședințele Consiliului director, ci și din punctul de vedere al conștiinței opozante a celor mai mulți scriitori, măsluită cu nerușinare în texte propagandistice și omagiale. Texte ce merită a figura în edițiile ulterioare ale operei d-sale. La capătul unei serii ce începe cu Mihai Beniuc, D.R. Popescu o încunună în chip malefic, prin radicalizarea abuzului. Compromisul cel mai cras, minciuna sfruntată și adularea fără margini au constituit vectorii carierei acestui produs tipic al mediului totalitar, în perioada sa de disoluție, când o lume strîmbă ce sta să se prăbușească apela la josnicile cele mai calificate ale firii umane spre a mai supraviețui o vreme.

Așa cum spuneam, nici o urmă de căință nu atinge azi discursul intunecat al scriitorului. Departe de a-și pune, măcar de ochii lumii, cenușă-n cap, așa cum a făcut Petru Dumitriu, fostul nostru președinte persistă în mentalitatea sa (apropiat, nu numai onomastic, de un Dumitru Popescu-Dumnezeu), improșcând cu ură tot ceea ce a încercat a fi, în ultimii ani, înnoire purificatoare. Într-un stil căznit (nici pamflet, indiferent de miza lui, nu-i prea reușește, fiind vădit sub cota lui Adrian Păunescu și chiar a lui Corneliu Vadim Tudor), d-sa incriminează, dorindu-se "spiritual", "mania idealismului de dreapta (dreptaci)" și "eticismul moralistilor de ambe sexe". Primii ani de după 1989 sint cu năduf apreciați ca o epocă "în care cartea românească a fost uzurpată din tronul ei, stuchită fiind de fundamentalistii de alba-neagra și înlocuită fiind de sandre roze pe sub fuste". O habituală confuzie între "roșii" și "albi" e menită, desigur, a discredita inocența istoriei, atita câtă mai e: "O stare paranoică, un fel de inocență paranoică le șoptește tuturor acestor cavaleri roșii și albi că ei sint destinați să faurească o nouă istorie, într-un folosul și îndestularea poporului". Cum să aspirăm la libertate, când magnificul concept are o nouă istorie, într-un folosul și îndestularea poporu-

Dumitru Radu Popescu: *Complexul Ofeliei*, Ed. Viitorul românesc, 1998, 240 pag., preț 18.500 lei.

lui". Cum să aspirăm la libertate, când magnificul concept are o natură fictivă? "Năzuința oamenilor spre libertate a fost, poate, motorul istoriei, dar nu de puține ori această idee s-a dovedit o ficțiune, sau a fost atât de abstractă ca și o ficțiune...". Disidenții devin în bloc pentru fostul mare celebrator ceaușist "disidenți de salon, îmbătați de aplauze pentru nulificența lor".

Ne putem întreba de pe ce poziții cuvintează, la ora actuală, D.R. Popescu. Evident că nu îndrăznește a se mai pronunța deschis în numele ideologiei pe care a slujit-o cu o rivnă funestă și care i-a asigurat un postament, inclusiv literar (lingușirea e contagioasă!) superior, uneori cu mult, meritelor sale literare reale (faptul dacă a crezut sau nu sincer în propaganda desfășurată cu nemăsură e de interes secundar). Drept care invocă valoarea personală. Însă nu o face direct, ci comparându-se cu mari creatori și cu mari opere, deci uzurpând în continuare. Iată cum se pune, cu dibace nonșalanță, sub scutul lui Argezi: "Nu e cazul să dăm exemple din ziua de azi, însă din ziua de ieri este instructiv-educativ să dăm câteva exemple, fiindcă par calchiate după ziua de azi! Iată, lui Tudor Arghezi i-au fost retezate urechile chiar de către o marhă din Târgu-Jiu... N-a fost pentru prima oară, și nici pentru ultima dată! Urechile lui Tudor Arghezi au fost tăiate de mai multe ori. Nu crestate, ci brisălate din rădăcini. (...) Și frizerii puterilor statale și nonguvernamentale sosesc în galop și cu bricele lor parfumate taie și spînzură urechile noastre cele de toate zilele...". Se subînțelege: unei comunități de persecuții îi corespunde o comunitate axiologică. Un paralelism cu eroul *Miorișei* e - nu-i așa? - măgulitor: "Dar gândiți-vă ce pacoste ar fi fost pentru poporul român dacă păcurărașul din *Miorișă* ar fi pus mîna pe ciomag și le-ar fi dat două la mir verișanilor săi ce voiau, în amurg de soare, să-l omoare! Ce destin de ocară ar fi avut ciobănașul mioritic dacă ar fi rămas în viață!". Sau o precipitată înșurire de opere ultragiante, doar doar s-ar prinde în ilustrul sirag și propria-i producție: "Există deci destine și destine: destinele unor biografii, destinele autorilor și destinele cărților! Din păcate, uneori, ca și în cazurile lui Barbu, Blaga, Rebreanu, Arghezi, Eminescu, datorită hărniciei unor nulități, biografia autorilor, cîntată la țambal, a obținut o vreme destinul cărților scrise de acești autori. Cărțile - chiar capodopere ale literaturii române și universale! - au fost pedepsite, insultate, vidanjate, umilite, batjocorite, scoase din biblioteci și anticariate (un Geo Șerban a cerut scoaterea lui Blaga și din anticariate!). Rămîne în seama cititorului să decidă dacă D.R. Popescu, amețit acum de grandoarea persecuției, după cum era înainte amețit de grandoarea funcțiilor nomenclaturiste, se află la înălțimea lui Barbu (Ion), Blaga, Rebreanu, Arghezi și... Eminescu. Altminteri ni-e teamă că metaforele d-sale

autocritice, atît de *pro domo*, îi pot aduce deserviciul umorului involuntar. Pufnesc de ris din proprie inițiativă.

Așa cum era de așteptat, D.R. Popescu se manifestă drept un vajnic adversar al criticii. Primejduindu-i încrederea în sine megalomană, aceasta e contestată sub diverse unghiuri, ținută la stîlpul infamiei, ori de cite ori prozatorul în chestiune are (ori își produce) prilejuri. În felul d-sale greoi, împiedicat, asudat, D.R. Popescu execută, în varianta personală, aria "mîncătorilor de morți", conform căreia critica (și, în consecință, nici istoria literară, pentru a nu mai vorbi de memorialistică) n-ar mai trebui să-i discute pe autorii decedați. Falsul formează sarea și piperul textului. Dintr-o sămînță de neant, pomește o frazeologie stufoasă din care decupăm: "Ce mi-au auzit urechile zilele trecute? Că nu știu cine a mîncat un mort! Știrea era prezentată ca un fapt senzațional și pusă sub umbrela mizeriei materiale și morale actuale. Se invocau cerurile, soborurile de preoți, se cerea producerea unei cantități industriale de agheasmă pentru stîrpirea unor asemenea practici vecine cu nebunia! Se făcea un proces al zilei de azi și al zilei de ieri, iar canibalul cu pricina era fotografiat, ca să nu cumva să-i rămînă necunoscută fața în analele moderne ale crimei față de umanitate! Luat mai din scurt, omul nostru s-a arătat ușor uimit de tărăboiul iscat în jurul faptei sale, învinuindu-și jujiu (*sic!*) de incultură și de blasfemii gratuite. În primul rînd, a zis el, el n-a comis nici o crimă: mortul murise fără ajutorul său: El doar îl mîncase. Apoi, doct, omul scoase dintr-o mapă (un dosar!) certificatul dat de cineva lui Sadoveanu. Sadoveanu, un porc, Porcoveanu! Nume care în opinia omului nostru arăta dorința celui care-l botezase astfel pe Sadoveanu - dorința de a-l mîncă pe Sadoveanu, mort-copt! Dacă această dorință exprimată public (Sadoveanu e un porc!) era considerată drept o opinie personală și drept o libertate a gândirii, a presei, a omului etc. - el, omul nostru, de ce nu-și putea exercita dorința de a mîncă mortul pe care-l voia el?! Chiar își confecționase un costum verde, ca frunza și ca iarba verde - culoare odihnitoare, plăcută foarte simțului cuprins în ochi! - și se pregătea să officieze și în continuare halirea morților în această îmbrăcăminte ușoară, care nu-l strîngea nici la subțiori și nici peste pîntece. Și chiar voia să organizeze un ordin - avea actele introduse la tribunal - al mîncătorilor de morți, și un imn pe care să-l cînte la diverse reuniuni (banii urmînd să fie vărsați pentru ajutorarea handicapatilor lirici)". Îi asigurăm pe cititori că majoritatea paginilor lui D.R. Popescu nu sint mai puțin prolixă decît aceasta.

Fără complexe, critica e atacată frontal. Argumentul este, bineînțeles, presupusa concurență între critic și beletrist, *id est* invidia neagră a primului, incapabil a produce opere. Ca și cum o graniță trasată de Caliban l-ar împiedica pe critic să

fie scriitor, iar pe scriitor să fie critic. Cu tot citatul din Ezra Pound, concepția etalată aparține unui semidoct: "În perioade de criză, tulburi, unii condeieri să se așeze deasupra creației beletristice, intimidînd, prin ponegrire sau hăulire (*sic!*), activitatea unor poeți, prozatori, dramaturgi, clasici, nu de puține ori, și contemporani, mai ales... Cine se poate sustrage din fața unor asemenea calibani? E adevărat, există o cale de a scăpa de canibalismul critic - da, calea Ezra Pound! El a spus că nu trebuie luați în seamă cei care «n-au produs ei înșiși opere însemnate». Și, totuși, chiar Ezra Pound - chiar ținînd cont de propria sa părere! - a ajuns să stea mulți ani internat într-un sanatoriu de alienați...". Zbătîndu-se între limitele artificiale ce și le-a impus, D.R. Popescu scrie astfel: "Se știe. Turgheniev a scris: «Am renunțat să mai citesc *Crimă și pedeapsă* - toată povestea îmi amintește de o nesfîrșită durere de dinți». Bine, bine, dar ce e de făcut atunci cînd pe unii eterni clienți ai clinicilor de stomatologie îi apucă durerile de măsele și spun că Preda a fost un colaboraționist, un mercenar al ideilor naționale și un scriitor mediocru? Ei, bine, în acele clipe putem să ne întoarcem la Eminescu...". A mai menționa compromisiurile lui Preda ar fi de prisos atita vreme cît ele există în numeroase din paginile sale. Dar ce e cu întoarcerea la Eminescu? Autorul îl are în vedere pe "împăratul urii" din *Făt-Frumos din lacrimă*, "întunecat și gînditor ca miazănoaptea", care "se simțea slab, se simțea murind și n-avea cui să lase moștenirea urei domniei sale...". Acesta ar fi, așadar, prototipul criticului. Surpriză însă! În vederile lui D.R. Popescu, moștenirea lui Eminescu e ambiguă. Marele poet ne-ar fi lăsat o moștenire dublă, pe de o parte, o operă fundamentală, pe de alta, "germenii criticilor ce aveau să vină și să se încoloneze sub pulpana generoasă a mult iubitorului de Dumnezeu și de dreptate - Grama! Deci, cu alte cuvinte, Eminescu a produs și propriii săi antieminescieni - ca să le spun astfel! - înși ce s-au reîncarnat mai apoi în diverși sanielevici și hermafrocuri (*sic!*)". Sau atît de eclatant: "Despre Sadoveanu, Arghezi, Petru Dumitriu, Călinescu, Nichita, Barbu, Sorescu, Preda - ce să mai vorbim!? Niște ticăloși, lichete și canalii! Ne asigură urmașii împăratului urii...". Sărmanul Eminescu s-ar răsuci în mormînt dacă și-ar da seama de năpasta pe care a lăsat-o în urma sa, incitînd spiritul critic al nației! La urma urmei, s-ar putea scoate efecte literare și din spaima apocaliptică a unui autor față de critica pe care ar dori-o dusă la spînzurătoare. Din păcate, ex-președintele impostor scrie vulgar-lălu, fără tensiunea trebuitoare diatribei, fără acea expresivitate dură pe care o dobîndește uneori chiar verbul nedrept, demonizat: "Deci, Ghiță G. Guițescu (așa scria pe burta lui) putea să mai fie ce fusese cîndva în insula cu porci, întîlnită de Călătorul înțelepțit în lunga sa odisee spre draga-i soțioară. Dar ce mîncă grasone al nostru de arăta ca protopărîntii săi mitologici? Căci de mîncat mîncă ceva în fiecare seară, la televizor, ceva! Ce?" Ca și următoarea insultă moale precum o pastă, acolo unde ar trebui o duritate de cremene: "Dar tocmai cînd moara de vînturi parea că expiază, cu o ultimă zvîcnire zvînturaticului îi căsună pe Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, Preda, Barbu, Stănescu... Porcul metaforic îi îngălă cu grele batjocuri (ticăloși, obedi-enți), încercînd astfel să-și sporească prestigiul de rimător etic și oferind lumii și o nouă nearistotelică definiție: Porcul este animalul politic". Trase dintr-un arc bleg, săgețile anticritice ale lui D.R. Popescu nu-și ating ținta.

Premiile Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor pe anul 1999

JURIUL, în componența: Ioan Lascu (președinte), Aurel Antonie, M.V. Buciu, Nicolae Coandă, Romulus Diaconescu, Bucur Demetrian, Viorel Mîrea, a stabilit prin vot secret următoarele premii: *Proză* - Gheorghe Truța - "Raiul Șobolanilor", Ed. Panorama/ Matinal; *Poezie* - Ioana Dinulescu - "Sufletul, această ficțiune", Ed. Cartea Românească; Florea Miu - "Viețile apocrife", Ed. Pasărea Măiastră; Ionel Ciupureanu - "Fălci", Ed. Scrisul Românesc; *Critică și eseu* - Marin Beșteliu - "Tudor Arghezi, poet religios", Ed. Cartea Românească; Toma Grigorie - "Eseuri subsidiare", Ed. Cartea Românească; *Teatru* - Isidor Chicet - "Cetatea interzisă", Inspectoratul pentru Cultură Mehedinți; *Debut* - Ion Militaru - "Meditații asupra istoriei române", Ed. Dacia; Romulus Cojocaru - *Premiul pentru întreaga activitate literară* - acordat de Comitetul de Conducere al Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor din România.

Premiile au fost sponsorizate de B.C.R. - Filiala Dolj.

Cum să,
cum să nu...

PUBLICATĂ într-o colecție relativ nouă, care a ajuns, iată, deja la numărul 8 (în 1999), cartea lui Timothy Miller e o ilustrare tipică a unei rețete care în Occident, îndeosebi în spațiul anglofon, rămâne foarte populară și aduce, începând chiar cu clasicii genului (precum Dale Carnegie), mari profituri editurilor. După 1990 rețeta a luat și la noi amploare - desigur, într-o covârșitoare proporție sub forma traducerilor. M-am întrebat adesea dacă această manieră *how to/ cum să* de a scrie le este realmente de vreun folos (dintre cele anunțate) celor care o apreciază și o cumpără.

Un răspuns rezonabil ar fi că, dincolo de promisiunea abordării eficiente a problemelor de personalitate și de integrare, autorul care se încumetă la o asemenea muncă adresează mai degrabă o încurajare, un *Hello!* amical, zâmbitor și empatic, confirmare totodată a faptului - nu lipsit de importanță - că și alte persoane se confruntă cu tot soiul de dizarmonii, adesea similare, și că încercarea la fel de stăruitor, și uneori cu aceeași exasperare neagră să afle soluții. Apoi, dacă cineva are impulsul sincer de a citi o carte care îi vorbește (cel puțin la anumite pagini) despre preocupările sale, nu e oare mai păgubit să și-l reprime (și cum? și de ce?) - pe principii doctrinare cu care se află într-o relație destul de rece și de abstractă? În fine, poate că recapitularea și restructurarea din afară a nemulțumirilor personale se vor dovedi de un real ajutor la identificarea și la conștientizarea lor, printr-un minim efort de autoanaliză și de limpezire care nu trebuie nicicum ignorat.

Pe de altă parte, e semnificativ că o carte *cum să* se face ecoul aceluși curent foarte puternic în mediile mai sus-amintite, intitulat - atât de sugestiv - *behaviorism* (ori, în traducere neaoșă, *comportamentalism*). Teoria formulată pentru prima oară în 1925 de către psihologul J.B. Watson se cristalizează în jurul ideii că "activitatea psihică poate fi definită în termeni de date comportamentale" (Antony Flew, *Dicționar de filozofie și logică*, trad. D. Stoianovici, Humanitas, 1996). În acest cadru, am putea vorbi mai întâi de toate despre un behaviorism metafizic, despre unul metodologic și despre unul analitic. Behaviorismul pare în orice caz să sondaze foarte adânc în mentalul anglo-saxon, preluând pe coordonate proprii tradiția empiristă dezvoltată de secole în filosofia insulară.

Mărturisesc că, deși odată mare consumator al unor astfel de psihotehnici ale lui *cum să...* și *cum să...* și *cum să...*, behaviorismul îmi rămâne, fie și numai prin referiri tangente, o atitudine străină și intrucâtva nesuferită. Ea îmi pare că dogmatizează miop și reductionist o seamă de idei infinite mai complexe și mai vii.

În ceea ce privește cartea de față, sub semnul îndoielii stă tocmai ceea ce va fi anunțat drept principalul ei avantaj: anume posibilitatea algoritmică a unei vieți armonioase și a împăcării cu sine: *bucură-te de ceea ce ai (how to want what you have)*. Sfat

Timothy Miller, *Bucură-te de ceea ce ai. Cum să-ți controlezi sentimentele și să-ți modelezi gândurile*, trad. de Sorana Corneanu, București, Ed. Humanitas, 1999, 247 pag., preț nementionat.

bun, fără îndoială - dar cât de eficient oare în planul existențial al fiecărei persoane? Deficiența principală acestui mod de abordare este că se acționează nu asupra cauzelor, ci cu obstinație doar asupra simptomelor unor disfuncționalități, ceea ce face ca rezultatele să sufere de o timiditate care aproape că le anulează. Ar putea fi ele alinate unor performanțe din zona așa-numitelor "terapii de susținere", odată excluse din cea a terapiilor cauzale? Nici măcar acest lucru nu e sigur, în absența unui minim contact interpersonal și ca atare a posibilității unui - în terminologie psihanalitică - transfer afectiv.

Chiar în sine luat, cu specificul la vedere în titlul-îndemn și detaliat de subtitlul explicativ al ediției românești (perfect găsit), demersul dovedește o inconsecvență copilărească. Mi se pare foarte ciudat și contradictoriu să argumentezi despre necesitatea și mijloacele unei relansări afective a individului recomandând ca soluție tocmai "controlul sentimentelor" și "modelarea gândurilor"! Căci aici e toată problema: obstacolele care apar în calea unei individualități capabile să genereze sentimentul reușitei provin din restricționări arbitrar exercitate din exterior. De ce și prin ce s-ar dovedi tipul de control propus de autorul *cum să* (sub justificare *auto-controlului* și a *auto-perfecționării*) mai bun decât celelalte? Dezirabil ar fi ca acest control să se impună numai ca soluție secundă, minimă de administrare a unor energii deja în afirmare; în nici un caz nu va fi posibilă eliberarea acestor energii prin chiar ceea ce le-a reprimat. În al doilea rând, auto-controlul (secund) care apare firesc, într-o economie strict individuală și predominant interioară, este un *unicat* care exclude posibilitatea standardizării lui pragmatice, fie ea și sub forma binevoitor mobilizatoare a domnului Miller, căci acest gen de efort ne conduce negreșit în punctul de la care am plecat - la depersonalizare.

Chestiunea nu e nouă. A fost de pildă semnalată la culturaliștii americani, în binecunoscuta dispută dintre Marcuse și Fromm. Cumva prin înrudire cu problema de mai sus, Marcuse le reproșează lui Karen Horney, Harry Stack Sullivan și, din motive lesne de înțeles, în primul rând lui Erich Fromm, falsificarea premiselor doctrinei freud-

iste (de unde și un sens peiorativ pentru denumirea echivalentă de "revizionism neofreudian"), încurajarea "dezvoltării individualității" printr-o adaptare frustrantă și mutilatoare, conformistă, la cadrul social și politic existent (contrar teoriei critice a societății), în locul clasice exigențe de întărire a eului în raporturile sale cu sinele și cu supraeul.

Din păcate, cartea lui Miller, deși confirmă prin informație și prin nuanțe oportune pregătirea și experiența clinică a autorului, cedează încă din proiect tentației de a împărți în stânga și-n dreapta sfaturi despre cum ar fi mai bine să se procedeze în varii situații de viață. Autorul uită cu competență și narcisism că nu o soluție sau alta - clamată și generalizată, ci dinamica însăși a situației terapeutice îl va conduce pe pacient către rezolvări autentice. Dacă psihanaliza, de pildă, reprezintă într-adevăr o cale de transformare complexă a personalității și de instalare a unui relativ confort psihic, atunci cu siguranță sunt contraindicate sau inutile propunerile, precum cele formulate în sumarul cărții lui Miller, fie cu vocabularul spectaculos al căutătorului de comori: *Trăim un prezent prețios, Zăhărelul - sau bucuria de a-ți dori ceea ce ai*, fie cu afectarea unei *soap opera*: *Avere, statut și dragoste, Dulceața succesului*, sau pedagogică: *Învățarea, Atenția, moralistă: Recunoștința, Zece sugestii morale* (tocmai rațiunile psihologice și cele morale ar trebui în primul rând despărțite, deculpabilizator, iar nu confuz amalgamate) etc. Sunt inutile nu pentru că s-ar dovedi neadevărate, ci inaplicabile la o subiectivitate infinită și irepetabilă, aflată în neîncetată mișcare și schimbare; ceea ce autorul propune nu este de fapt, așa cum pretinde, o înțelegere deschisă a faptelor și a persoanelor (și, finalmente, a propriei persoane) în singularitatea lor, ci un manual de manipulare casnică, potrivit unor grafice și unor scheme minune agățate pe ușa frigiderului.

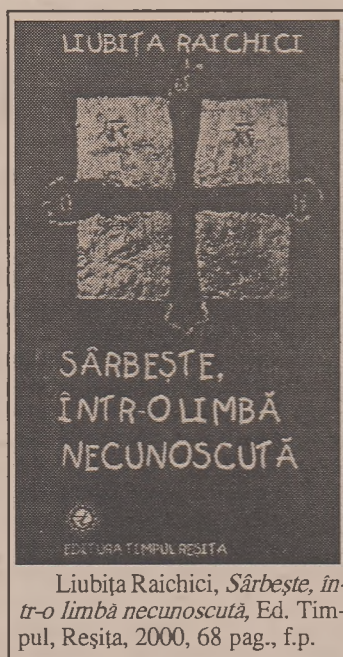
S-ar mai cuveni poate subliniată, deloc ironic, o ultimă calitate a acestei cărți. E vorba despre contribuția ei reală la inițierea cititorului într-un alfabet al motivațiilor ascuns psihologice și al explorărilor nesimulate ale obscurului. Cititorul este pregătit astfel pentru abordări de natură să-l debaraseze de pasivitatea oricărei lecturi sfătoasă moralizatoare și să-l trezească din hipnoza părintească a atâtor recomandări în cascadă, lăsându-i loc în schimb pentru propriile constatări și pentru un spirit mai liber și mai critic.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Trei poeți bănățeni

DORU ILANA, IACOB ROMAN, LIUBIȚA RAICHICI - doi români și o sirboaică - legați în mod indisolubil de identitatea lor bănățeană. Mai presus de orice idee de autonomie, acești poeți sînt o dovadă a faptului că acolo, în provincia de sud-vest, se scrie și se publică o literatură de calitate ce poartă o evidentă marcă *made in...*

Liubița Raichici e autoarea unui volum alcătuit din 49 de fragmente de proză și poezie,

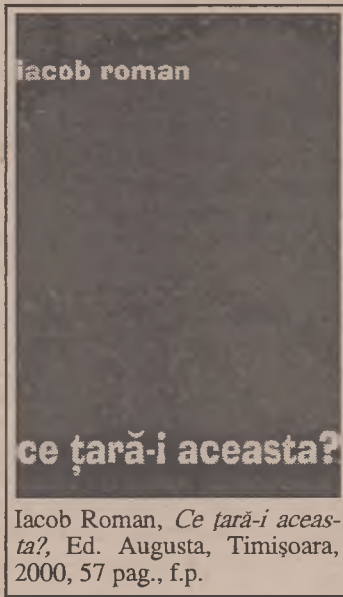
Liubița Raichici, *Sârbește, într-o limbă necunoscută*, Ed. Timpul, Reșița, 2000, 68 pag., f.p.

toate străbătute de un profund sentiment religios. Ruptă între țara de suflet - România - și cea de limbă - Serbia, poeta alege să se caute pe sine construindu-și un univers de cuvinte, "o limbă necunoscută" în care să poată renaște "sârbește", asemenea popoului a cărui dramă o simte cu fiecare fibră: "Acesta este ultimul neam de sârbi/ căruia Dumnezeu i-a permis/ să se descarce înjurând/ și asta să nu-i fie socotit drept păcat.../ Vă rog un moment de reculegere/ pentru cei în viață,/ a spus Sava Nemanici/ fraților săi sfinți în doliu,/ pentru că aceasta este ultima Serbie/ cu sârbi vii în ea..."

Chipul mamei apare cu obstinație, la fel de constant ca cel al lui Isus, cu care ajunge chiar să se contopească într-o imagine de început al lumii: "Tânărul Isus, înveșmântat în alb și întors cu spatele, aruncă în sus un copilăș pregătit să se nască. Copilul se bucură și râde cu toată ființa."

Ca și colegii săi într-ale scrișului - I. Roman și D. Ilana - Liubița Raichici nu calcă pentru prima oară pe tărîmul alunecos al poeziei, și acest lucru se vede imediat ce deschizi oricare dintre cele trei volume ale bănățenilor. Poetei i s-ar putea reproșa, de exemplu, că folosește un limbaj excesiv stilizat, care face cuvintele să nu se lege în imagini coerente (metaforizarea e, de altfel, caracteristică și pentru Iacob Roman); greu însă se poate descoperi vreo stîngăcie în construcția alambicatălor sale figuri de stil.

Ce taină-i aceasta?, culegerea de poeme a lui Iacob Roman, se autopezintă *Minei pe lunile noiembrie și decembrie*. Teologic și ortodox vorbind, mineiul este o carte bisericească în care sînt no-

Iacob Roman, *Ce țară-i aceasta?*, Ed. Augusta, Timișoara, 2000, 57 pag., f.p.

tate slujbele de peste an, pe zile. Poeziile scriitorului bănățean, cite una pe zi, mai puțin duminica, sînt și ele grupate pe luni (a unsprezecea și a douăsprezecea) și săptămîni. Versurile nu-i trădează menirea, sînt pătrunse de profunda mirare a credinciosului înaintea Ființei adorate, uneori cu ecouri argheziene ("Nu ți-e frig, strig/ și răspund:/ Doamne, e atât de tîrziu, cu ce parte a mea să mai scriu?"), alteori cu sugestii bliagene ("Marelui orb să-i împletim cununa/ a trecut din pustie-n pustie mai mare/ și a scris pe nisip îndeajuns").

Ca și L. Raichici, Iacob Roman e un poet stăpîn pe ceea ce scrie, capabil să scoată acorduri plăcute din presărarea aparent întîmplătoare a rimelor în peisajul arid al versului alb (cum procedează, pe de altă parte, și Doru Ilana): "Umblă și lasă gîndul la desfrii/ cam peste două zile vei întilni un rîu.../ Corabia va rămîne pe loc,/ tu vei ieși în larg sprijinit de delfini/ și peste toate va domni un foc."

Autorul acestui volum se lasă și el, ca și Liubița Raichici furat de farmecul propriilor cuvinte, de metaforele în care se pierde cu atîta plăcere încît dincolo de vorbe nu se încumetă să construiască nimic. Un semn de întrebare se ridică din sterilitatea poeziilor lui Iacob Roman: *cui prodest?*

Doru Ilana, *Cartea ecourilor sau Don Quijote și morile din gînd*, Seria de poezie, Ed. Marinăsea, Timișoara, sine anno, 60 pag., f.p.

Asemenea păcate nu-l pîdesc pe cel de-al treilea, și poate cel dintîi, dintre magii bănățeni ai versurilor - Doru Ilana. *Cartea ecourilor* e pătrunsă de o ironie ce devine însăși substanța eului poetic; orice aplecare spre registrul înalt e imediat amendată de un demon persiflant al autoironiei. Spirit ludic pînă la excelență, Ilana calcă mereu cu mai multă siguranță pe drumul îngust ce desparte risul de plîns, fără a se hotărî să părăsească miraculosul pămînt al jocului. Rimele sale nascute din vers alb și mai ales motto-urile și trimiterile fantaziste la volume și autori inexistenți fac întîlnirea cu... *Don Quijote și morile din gînd* ciudat de plăcută: "motto mult: La început a fost CUVÎNTUL... Apoi au mai ieșit niște vorbe", "din nebulosul volum maxim <Ce-a fost mai întîi, întemeind Grădina, Oul sau Lumina?>" etc.

Despre oricare dintre acești trei poeți se mai poate încă vorbi, și de bine, și de rău. Furcile caudine ale criticii îi așteaptă încă, probabil, nu peste mult timp.

Iulia Popovici

Risul lui Russo

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

PROBABIL că s-ar putea reconstitui cu ușurință la un computer chipul lui Alecu Russo fără barba sa de secol XIX, lungă de vreo 20 de centimetri și fără mustațile de lungime apropiată. Nu mă îndoiesc că ar ieși la iveală, pe lângă bărbatul frumos care se întrevăde și în deghizamentul epocii, o figură extrem de „actuală”. În orice caz jurnalul lui Russo, *Soveja* (1846) este una dintre cele mai actuale pagini care s-au scris în literatura noastră la jumătatea secolului trecut. Are, desigur, avantajul limbii franceze, pe care autorul, crescut în Elveția, o stăpînea mai bine decît româna. Versiunea românească (publicată în 1863, la cîțiva ani după moartea autorului) îi aparține lui Alexandru Odobescu. Poate că experiența computerizată ar merita făcută cu toată generația pașoptistă pentru ca, izbiți de un *new look*, oamenii anului 2000 să fie dispuși să o citească altfel.

Nu-mi rămâne decît timpul necesar ca să-ți vestesc că guvernul și-a pus în gînd să facă din mine un om important și demn de esil. I s-au năzărit guvernului, precum se năzare cailor cu nărav, și dar el a găsit de cuviință a mă aresta și a mă condamna ca să capăt simțiri religioase în fundul unei mănăstiri. O! Guvern părintesc! el nu are alt vis decît a ne face demni de împărăția cerului. Iată pentru ce ne înfundă așa de ades în sinul sihastriilor (26 febr. 1846, dintr-o scrisoare în franceză către Vasile Alecsandri, în traducerea destinatarului).

IN NOAPTEA de 26 spre 27 februarie 1846, lui Alecu Russo i se întinde un fel de capcană: este luat amical de acasă, din mijlocul prietenilor, de aga (șeful poliției), pentru a merge la ministrul de Interne. Toți bănuiesc că este vorba de acuze legate de piesa lui Russo - dramaturg de ocazie - *Jicnicierul Vadră sau Provincialul la Teatrul Național*, jucată cu o zi înainte. Ce nu știe nimeni este cum se va sfîrși această întîmplare. Un prieten îi spune amenințatului autor: „Russo, fii cuminte fără d-a te înjosi; fii țepaș și nu zvăpăiat. Știi că extremitățile se lovesc în cap; nu trebuie omul să fie nici înfumurat, nici slugarnic”. Îndemnul amintește de un altul, mai tranșant, rostit de un tată fiului său, N. Steinhart, un veac mai tîrziu, tot înainte de o plecare pe termen incert. Russo este deocamdată „vesel ca o ciocîrlie”, căci piesa îi fusese cenzurată, iar din ceea ce mai rămăsese după cenzură actorii uitaseră jumătate. De aceea răspunde: „Lasă-te pe mine; știu eu seama; dacă vine vorba despre bucata mea, eu nu ies din această dilemă: ori este cenzură, ori nu este!” Cînd rememorează toate aceste întîmplări se află deja închis la mănăstirea de la Soveja. Nu departe, la o altă mănăstire stau închiși actorii, deși, ca să scape, semnaseră un denunț împotriva autorului. Russo plecase de acasă luîndu-și numai pălăria, mînușile și bicușca, și poruncind să fie așteptat cu masa pusă. Se va întoarce după o lună și cîteva zile. În tot acest timp scrie jurnal.

Se pare că, în ce-l privește, nu singurătatea și necazul sînt cele care explică nevoia notației zilnice. Dintr-o afirmație a lui Alecsandri făcută după

moartea timpurie a lui Russo (la nici 40 de ani, curînd după Unire) aflăm că țineuse un jurnal intim, în care transcriesese și tot felul de legende și ziceri populare, din care s-a păstrat numai *Le Rocher du Corbeau* (titlu tradus prin *Piatra sau Stîncă Corbului*): „Jurnalul său de toate zilele trebuie să fi fost o comoară... însă au avut soarta comorilor! s-au pierdut...” Nu se poate decît visa la felul în care ar fi concretizat jurnalul imaginea unui *eu* care încă ne scapă.

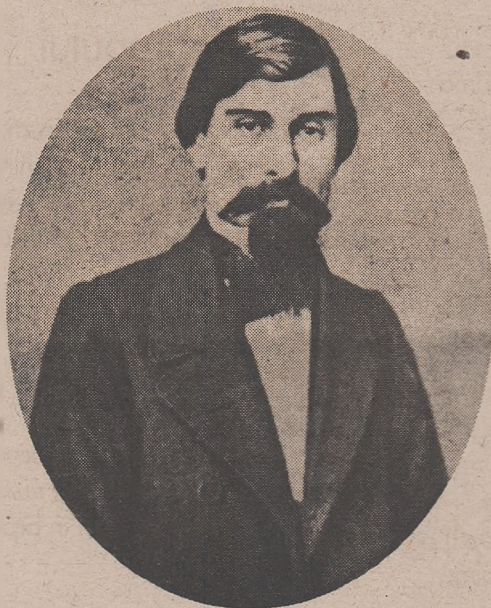
În ochii posterității imaginea lui Russo este deformată, plătește un tribut nemeritat (a remarcat-o, primul, criticul Paul Cornea) pentru poemul în proză *Cîntarea României*, singura scriere pe care școala a legat-o, ani de zile, de numele lui. Or, *l'auteur est un autre*. Nu este vorba de valoarea în sine a poemului și nici măcar de disputa cu privire la paternitatea lui. (În dispută a învins, cum se știe, opinia impusă de Alecsandri, deși Ghica, de pildă, n-o creditează). Este vorba de accesul dificil, aproape imposibil, al cititorului de azi la un asemenea tip de literatură, asta în timp ce jurnalul *Soveja*, de pildă, are tot ce-i trebuie pentru a capta interesul publicului: e o scriere autobiografică, este în același timp jurnal de călătorie, de exil și de închisoare, are un umor de bună calitate și o structură captivantă, în care rememorarea, povestirea în ramă și intertextualitatea sînt jucate perfect. Dintre toate acestea, cel mai puțin discutat a fost umorul sau mai bine zis risul lui Russo.

Rămîind singur cu aga, cu directorul ministerului și cu Leon adiotantul, aceștia mă cam înștiințară despre ceea ce mă aștepta. Nu mai țin minte glumele ce făcurăm împreună: eu rîdeam mai tare - și aveam și pentru ce - iar ceilalți din cînd în cînd stau de mă jăleau (26 februarie).

CITINDU-I pe pașoptiști ai senzația că dintre toate căile de a cunoaște un om, risul este cea mai sigură. Mai sigură decît plînsul feminin care apare surprinzător de des în jurnalele lor bărbătești. La Russo există un rîs foarte personal și care aparține totuși unei întregi generații, un rîs dacă nu lipsit de griji măcar sfidînd grijile. Cei care, în secolul romantic, scriu zilnic *eu rîd în felul lor* fiecare și totuși risul lor are un timbru comun: Rosetti rîde rar și greoi, Iacob Negruzzi rîde admirîndu-se că rîde, iar Russo cu un aer nepăsător. Pașoptiștii le par urmașilor o generație declamativă și exhibitivă. *Pudoarea pașoptiștilor, enormă, se concentrează toată în risul lor*. Prin glume, hohot și veselie, prin zîmbet prietenesc, prietenos, își ascund frica, tulburarea, dezaprobară, tristețea, uneori dragostea. Prin rîs își apără prietenia. Există o adevărată etică a risului (va fi ținut ea oare de educație?) care transpare și în cele mai „imorale” momente ale vieții lor. Astfel „ruletistul” Iacob Negruzzi are grijă, în epistole, să-și descrie necazurile, chiar atunci cînd sînt grave, pe un ton jucăuș și cu umor. Rezultă din jurnalul său că o face pentru a-și menaja, pentru a-și apăra familia. De altfel toată corespondența lor reflectă aceeași tactică a pudorii suferinței, mascate de glumă și de joc. Iar sub

mască se află niște oameni sensibili, al căror principal curaj este cel de a fi optimiști. Ațita timp cît rîd atunci cînd sînt singuri, închiși, trimiși în exil, ei își păstrează încrederea și libertatea interioară.

În jurnalul lui Russo umorul ia nenumărate forme și ocupă toate colțurile paginii. În locul plînsului (care poate că-l podidea) Russo alege, și în fața prietenilor și în fața paginii de jurnal, risul. Există mai întîi un comic de situații care este specific românesc și pe care pașoptiștii, educați în străinătate, îl sesizau cu ochiul străinului. „Elvețianul” Russo remarcă (în scrisoarea către Alecsandri) grotescul închiderii unor actori la mănăstire: „Teatrul românesc la mănăstire!... Ferice de țara al cărei guvern luminat produce asemenea deșănțate întîlniri!”. Insolitul arestării este și el specific național: miniștrii sînt mai întîi duri, apoi încearcă să intervină pentru acuzat, se duc la vodă ca să-ncerce „a-nlătura pacostea” și se întorc „plouați, parcă-ar fi căzut păcatul pe dinșii”. Între timp ghinionistul dramaturg își potolește ciuda cerînd un ciubuc (fumatul e una din plăcerile lui Russo), primește și dulceața „pe deasupra”, iar la plecarea în exilul mănăstiresc are pe umeri o blană de la agă, o căciulă, galoși, ciubuc și tutun de la ministru și „ceva bani” de la fiecare din cei prezenți. Acest comic de situații va fi și constanta notațiilor din luna de închisoare. În al doilea rînd, există un rîs exterior din care Russo își face aproape un blazon: cînd ceilalți jelesc, el rîde. Cînd presimte răul, rîde, cînd tabloul devine de-a dreptul sumbru, rîde iar: „...Noaptea se apropie; zăpada întunecă cerul; trăsura abia se mișcă; vîntul răstoarnă pe surugii. [...] Adevărată zi de exil... Ispravnicul înjură, iar eu scot capul din trăsura afară și rîd vîzînd cum pică omătul și cum se zugrăvesc pe cer crestele munților...”. Notația este făcută la 1 martie (1846), zi a începuturilor, cu o semnificație deosebită pentru pașoptiști. La Russo ea subliniază tocmai nenorocul, pe care însă prizonierul îl ignoră voit. În fine, pe lângă risul-blazon există la Russo și un rîs interior, numai al său, care îl face să se bucure de prezența oamenilor întîlniți pe drum, de întorsăturile limbii moldovenești (cum o numește), de cărțile care-i înseninează exilul și care duc la exclamația finală, după ce află că e din nou liber: „Tot nu mi-a fost așa tare urît!”. Dintre toate aceste feluri de a rîde la greu și la rău nici unul nu tre-

buie confundat cu hazul de necaz, cel puțin nu în varianta lui negativă. Principala diferență este că hazul de necaz implică o anume gratuitate și imobilitate în fața nenorocirii, pe cînd felul de a rîde al pașoptiștilor este participativ, le angajează ființa într-o luptă cu tot ce îi amenință.

- Domnia ta ai scris o bucată, care atacă orînduiala publică și întocmirea țării. Va să zică domnia voastră, domnilor, nu voiți să vă astîmpărați și să trăiți fără de a tulbura orînduiala!

- Mă iartă, domnule ministru; noi toți dorim să fie drepte și bună orînduială... (26 februarie)

IN *Surveiller et punir* (*A supraveghea și a pedepsii*), unde Michel Foucault refacă „istoria politică” a corpului omenesc, așadar metodele punitiv suportate de om de-a lungul timpului, secolul al XIX-lea e pus sub semnul schimbării: nu trupul e acum ținta justiției sociale, ci sufletul, acesta trebuie pedepsit, corectat, ajustat. Secolul al XIX-lea se flata cu progresul pînă și în sistemul punitiv. Închisoarea-mănăstire face și ea parte din aerul timpului. Un lucru trebuie să fie însă limpede: împrejurarea arestării și a prizonieratului (fără judecată) era un eveniment cu mult mai grav decît apare astăzi. E frig și zăpadă, călătoria e cumplit de inconfortabilă (asemenea lui Alecsandri, și Russo iubește delicia luxului), oamenii întîlniți sînt dezagreabili, poveștile auzite - de groază, răstimpul prizonieratului necunoscut. Să adăugăm, în context, și veșnica amenințare a tuberculozei (Rosetti scui-pă sînge, Russo și Bălcescu vor muri din această cauză). Acestea sînt faptele. Felul în care se prezintă ele este însă lejer și cald, așadar înșelător. Din generația pașoptistă puțini sînt cei care scapă fără să cunoască metodele de „îndreptare sufletească” făcute pe cheltuala guvernului, cum îi place lui Russo să se consoleze. În *Scrisori către Vasile Alecsandri* de Ion Ghica (aflat expeditoarea cît și destinatarul fac parte dintre puținii care au scăpat de închisoare) sînt trecute în revistă diversele tipuri autohtone de corectare sufletească: „Știi că, voind să vad pe Alexandrescu la spătărie, unde era închis, mi-a trebuit să alerg o săptămînă să mă căciulesc pe la toate autoritățile civile și militare [...] Și iunkerul Bălcescu era închis acolo de mai multe luni [...] Tot atunci [în 1841 n.m.] colonelul Cîmpineanu, închis de vreo doi ani la Mărgineni, fusese transferat la închisoarea de la Plumbuita; Manolache Băleanu era surghiunit la Bolintin. Marin Serghiescu (Naționalu), la ocna de sare la Telega, iar Bolliac, mai norocit, respira aer curat la munte, surghiunit la schitul Poiana-Mărului, unde un cucernic călugăr rus îi citea în toate diminețile moliftele Sfîntului Vasile” (XXVI, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*). Jurnalul este una dintre posibilitățile sufletului de a nu se lăsa „îndreptat”. Risul este o alta. Ca despre toți cei închiși pe nedrept, printr-o compensație pe care o dă istoria, și despre Alecu Russo se poate spune că a fost un om extrem de liber. Ibraileanu îl numește chiar „spiritul cel mai liber pe care l-au avut romanticii”.

Iulian TĂNASE

ANUL trecut a apărut la Editura "Seara" din București o carte de poezie care mi-ă atras atenția și mi-a plăcut mult: *Îngerotica*. Era volumul de debut al lui Iulian Tănase (n. 1973) și în el se simțea un amalgam de afinități cu poezia optzeciștilor și cu cea a suprarealiștilor. Tinarul poet și-a pregătit acum cel de-al doilea volum, cu titlul fermecător de ambiguu, *Poeme pentru orice eventualitate*. Nu numai că acesta nu dezamăgește (cum se întâmplă după atâtea debuturi promițătoare), dar în el Iulian Tănase și-a descoperit timbrul și realitatea proprii: sub coaja de ludic, umor și intertextualitate o lume gravă, cu toate marile, simplele ei întrebări. Izbucnind, surprinzător, *din și spre* direcții diferite (am selectat, aici, doar una dintre ele), poezia lui Iulian Tănase este dintre acelea care nu va avea decît de cîștigat din veșnica luptă cu timpul, cu cititorul, cu lumea literară. (Ioana Părvulescu)

Giulgiul din Torino

După ce voi fi adormit
în ultima noapte a zilei
tu să mă învelești cu trupul tău
ca și cum aș fi eu
ca și când tu chiar ai crede
că eu sunt cel pe care îl învelești
tu știi doar că trupul tău este giulgiu pentru mine
giulgiul impresionist al trecerii mele.

După ce îmi vei fi înecat chi pul în trupul tău
te rog să mergi la Torino cu primul tren
cu primul vis, cu ultima amintire
și ajunsă acolo, lasă-i te rog să te sculpeze
să te picteze, să te fotografieze, să te mortalizeze
lasă-i să te îngroape așa sculptată, așa pictată
așa mortalizată, așa cum vei fi
și apoi lasă-i să te descopere, să te scoată la
suprafață, să te studieze
eu voi fi aproape, voi fi cu tine pretutindeni
tu vei fi giulgiul meu din Torino, neapărat din Torino
și toți oamenii își vor aminti
că în cea din urmă noapte a zilei
tu numai pe mine m-ai învelit cu trupul tău
trupul tău din Sibiu, din București, din Lima
nemuritor ca un giulgiu din Torino.

Nepotrivire de caracter

Târziu, după ce palmele mele adormiseră pe trupul tău
mi-am dat seama de ce se întâmplau toate acestea:

el nu o vedea pentru că nu avea ochi
ea nu îl auzea pentru că nu avea urechi
el nu o săruta pentru că nu avea gură
ea nu îl iubea pentru că nu avea inimă
el nu îi dăduse nici o palmă (deși o iubea) pentru că
el nu avea palme

ea nu plîngea pentru că nimeni nu o învățase să
plîngă
el nu o visa pentru că nu putea să adoarmă.
În plus, ei nu se întâlneau niciodată
deși se făcuse târziu
și palmele mele dormeau încă pe trupul tău.

Lacrimi și crocodili

Ea nu plîngea cu lacrimi adevărate.
Ea nu plîngea nici cu lacrimi de crocodil
așa cum voalat o acuzau membrii asociației mistice
Lacrimi de crocodil și sfinți -
ea plîngea cu crocodili adevărați care nu plîngeau
niciodată.

În preajma ei, înfloreau grădinile zoologice
inundate de inocența crocodililor revărsați de retinele
ei subtile
în preajma ei, înfloreau industria de prelucrare a
crocodililor
fotbaliștii din echi pa orașului ei purtau ghete din piele
de crocodil
doamnele insensibile la operații estetice
își făceau implanturi crocodilice în cele mai bizare
locuri
Teatrul Inexistent avea o splendidă cortină din piele
de crocodil
pe care actorii își tatuau replicile.

Ea nu plîngea cu lacrimi adevărate
ea nu plîngea nici cu lacrimi de crocodil
ea plîngea, pur și simplu, cu crocodili adevărați.
În preajma ei, i pocriziei nu îi rămânea decât să
plîngă cu lacrimi adevărate.

Zilele trupului

Îmi făcusem un program:
muream în fiecare duminică
iar luni după-amiară renășteam încet
odată cu apropierea celor trei ceasuri negre din
marți;
miercurea, în pat era vineri
în brațele tale era joi
când îți despleteai părul se făcea sâmbătă în fiecare
marți
când mă sărutai, se făcea miercuri în fiecare vineri;
numai în brațele tale era tot timpul joi
numai eu muream în brațele mele, în fiecare
duminică.

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Scrisoare

Vei mai fi vreodată-n
Rouă, să-ți sărut
Ceafa crud lăsată
De păru-abătut

Moale peste mine,
Lîng-un vechi dovleac,
Și, fără rușine,
Trupul să-ți desfac

În raze, sub pomul
Rămuros și-umbros?
Rană-s. Și-s doar omul
Cu dulci potfe-n sos...

Aleargă, Lola, aleargă

Când oboseala ia forma sentimentelor
când prezentul devine insuportabil
din cauza timpului
când femeia de lângă tine
își privește prelung degetele
și se prăbușește în oglindă
când armele obosite de atîta pace
își numără în gând gloantele oarbe
pentru a putea adormi
pe patul cu baldachin al puștii
când eu de mult nu mai sunt eu
și tu de mult nu mai ești tu
nu îți rămâne atunci decât
să mergi la un film grăbit în limba germană
în care nebunia este înlocuită
de fiecare dată cu o iluzie
din care poți înțelege
că nici o regie nu este întâmplătoare
că orice opțiune înseamnă un refuz
că uneori și morții îi sunt refuzate
anumite scenarii mult prea dramatice.
La sfârșitul filmului
când peretele din fața ta
rămâne alb și inutil
părăsit de actori și de gloante
tu, cu un destin fără filtru aprins între degete
poți merge fericit spre casă.

Dragostea dăunează grav sănătății

Tu câte verighete porți pe un deget
tu câte degete porți la o mână
și câte mâini îți îngropi în trupurile de fum ale iubiților
imaginari?

Uite, că tot ne-am întâlnit acum, aici, cu totul
întâmplător -
îmbracă-te în acest întuneric de mătase - țî-l dăruiesc
și visează, te rog, cum stăm la această masă
încărcată de
amintirile ușor alcoolizate ale atîtor pahare
transparente
visează-mă cum îți spun toate acestea
cu o țigară fără amprente între degete de nicotină
cu o cafea fără amprente într-o ceașcă de cofeină
visează-mă cum te visez și te întreb:
tu câte verighete porți pe câte degete pe câte mâini?

Ție, întunericul îți stă atît de bine!

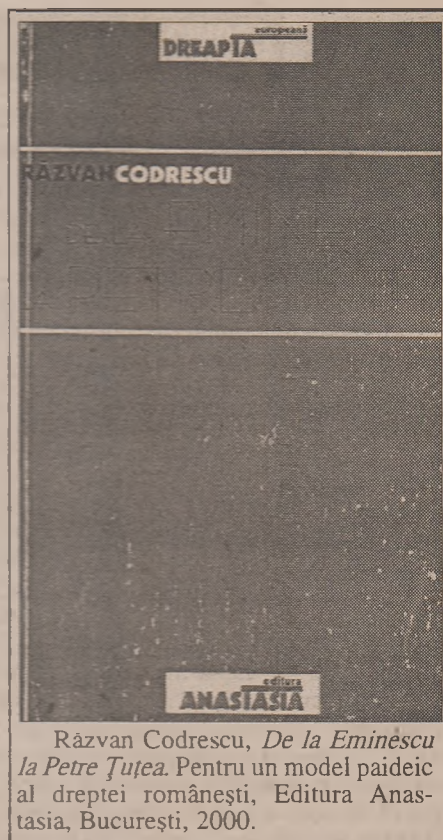
Un doctrinar legionar de azi

DL RAZVAN CODRESCU este un doctrinar al reanimatorii mișcării legionare despre care dl prof. Neagu Djuvara a apreciat, în a sa *Istorie a Românilor*, că e "cea mai teribilă aberație" a zilelor noastre. Dl Codrescu nu se incurcă însă cu astfel de aprecieri îndreptățite și scrie de zor cu numele său sau cu pseudonime (Adolf Crivăț Vasile, Adolf Vasilescu, Vasile Al. Marian, V.A.M.) în periodicul legionar *Puncte cardinale*, fiind acolo doctrinarul prin excelență. Și-a adunat aceste texte doctrinare legionare în două precedente volume (*Spiritul dreptei. Între tradiție și actualitate și Exerciții de "reacționarism". Între zoon politikōn și homo religiosus*) și acum revine cu al treilea *De la Eminescu la Petre Țuțea*, cu subtitlul "pentru un model paideic al Dreptei românești". Primul fals pe care îl introduce, chiar din subtitlu, dl Razvan Codrescu este ideea că personalitățile pe care le invocă (inclusiv Corneliu Zelea Codreanu) ar aparține de orientarea dreptei românești. În realitate ele se subsumează extremei drepte românești. La dreapta eșichierului politic și ideologic românesc se situa PNL (între războaie). Const. Argetoianu (cu al său Partid Agrar), N. Iorga, cu minuscula sa grupare politică și încă alții. Cit îi privește pe N. Paulescu, Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Vasile Băncilă, C.Z. Codreanu, P. Țuțea, în aceeași perioadă sau mai înainte, aceștia se situau în mod hotărât de partea extremei drepte. Și un al doilea fals. Ce caută aici Lucian Blaga, când el a respins încă din mai 1935 direcția ideologică ortodoxistă a lui Crainic, într-o memorabilă scrisoare către Tudor Vianu (*Scrisori către Tudor Vianu*, Ed. Minerva, 1992, p. 287-289) în care protesta că într-un articol publicat de Vianu în revista helvetă *Pax*, îl considera gânditor ortodoxist. Și îl prevenea pe profesorul de estetică de faptul că "însuși Nichifor Crainic a primit de la mine o serie de scrisori prin care ceream să nu limiteze programul *Gîndirii* la «spiritualitatea ortodoxă»" cerindu-i lui Vianu să rectifice, într-o notă dintr-un periodic românesc, această abuzivă anexare. Deosebirea aceasta de principii va izbucni, la tonalitatea știută, în timpul războiului, când gândiriștii ortodoxiști îi reproșau lui Blaga tocmai abaterea de la ortodoxie și ortodoxism în opera sa filosofică. Așadar, încă o dată, ce caută Lucian Blaga printre personalitățile reprezentative ale extremei drepte? E, repet, o anexare abuzivă, pentru a conferi substanță acestei direcții filozofice, doctrinare și politice din spiritul public românesc. Același fals e și includerea lui Eminescu aici. Prin publicistica sa, sau numai prin o parte din ea, Eminescu a fost negreșit un cugetător de dreapta, xenofob și șovin. Dar n-a fost o personalitate de ex-

trema dreaptă, deși acestei orientări din spiritul public românesc și l-au anexat, cum, mai târziu, și l-au anexat și comuniștii. Eminescu n-a predicat dictatura și partidul unic iar gândirea sa naționalistă nu dă teme pentru anexarea sa la extrema dreaptă. Consider că regretatul Ion Negoițescu a exagerat mult când l-a calificat pe poet un protolegionar pentru că xenofobia nu epuizează doctrina extremei drepte interbelice. Cit despre alegerea făcută de autorul nostru din opera lirică a lui Eminescu (*Doina*) aș spune, mai întâi, că ea este o compoziție modestă, retorică, în vers popular care, cum a demonstrat N. Murărașu, nici n-a fost creată în 1883 pentru inaugurarea, la Iași, a statuii lui Ștefan cel Mare, ci încă în 1870 cu prilejul sărbătoririi a patru veacuri a voievodului omagiat la mânăstirea Putna într-o mare festivitate. Este inutil să-i învățăm pe îndrăgostiții liricii eminesciene cum să citească *Doina* (*Cum se cuvine înțeală "Doina" lui Eminescu*, se intitulează eseul). Mai potrivit ar fi să-i povățuim să nu o considere o capodoperă, ci o modestă compoziție în versuri, în ciuda aprecierii autorului nostru că "*Doina* nu este nici decum o producție inferioară sau marginală, ci, la o analiză atentă, o creație reprezentativă și testamentară, o capodoperă în genul ei". Dar înțelegem perfect de ce supralicitează un doctrinar legionar de astăzi această poezie în metru popular din 1870. În schimb, autorul nostru are dreptate, în eseul *Eminescu și creștinismul*, să dezaprobe abuzul de a supralicita dimensiunea religioasă creștină a operei sale. Eseul despre N. Paulescu demonstrează concepția spiritualistă a lui Paulescu. Când Paulescu a publicat scrierile sale violent antidarwiniste, Maiorescu l-a invitat pe prof. Dimitrie Voinov să răspundă în *Convorbiri literare*, deși profesorul bucureștean era cunoscut pentru opiniile sale social-democrate. Apoi a intervenit și dr. N. Leon, profesor la Iași. Încît afirmația autorului nostru potrivit căreia Titu Maiorescu, raționalistul, a fost numai încîntat de reacția lui D. Voinov e inexactă. În realitate a și provocat-o. Apoi Paulescu, fidel concepției sale, a devenit rasist și s-a alăturat, politic, Partidului Național Democrat creat de N. Iorga și A.C. Cuza în 1910. Apoi, după război (savantul a murit în 1931), Paulescu a aderat la gruparea politică a lui A.C. Cuza L.A.N.C., fiind cunoscut ca un furibund antisemit, în bună companie cu A.C. Cuza. Dar despre această latură politică dl Răzvan Codrescu păstrează o suspectă tăcere. E bine să ne întrebăm încă o dată: este N. Paulescu, un gânditor și om politic de dreapta sau de extremă dreapta? Schița de portret a lui Nichifor Crainic e, desigur, aici la locul ei. Deranjează însă mult, pentru cunoscători, înălțarea personalității lui Crainic la dimensiuni mult supraevaluate. Crainic s-ar așeza, după dl Răzvan Codrescu, "pe linia deschisă de Heliade, Kogălniceanu, Bălcescu, continuată de Hasdeu, Eminescu sau Iorga și ajungînd, mai aproape de noi, pînă la Eliade, Noica sau Țuțea". Ce caută în această ascendență Heliade, Kogălniceanu și Bălcescu, personalități democratice cu știută deschidere spre universalitate și nu spre închistare antieuropeistă pe care a dezvoltat-o Crainic cu obstinație? Desigur, Crainic a fost un creator de orientare de idei în spiritul

public și, prin aceasta, (nu prin poezia sămănătoristă mai mult decît modestă), e un doctrinar important. Dar parcă e prea mult să-l apropiem de N. Iorga (care a fost, se știe, infinit mai mult decît doctrinarul sămănătorismului), de Eminescu sau chiar de M. Eliade. Cîteva corectări necesare. Cezar Petrescu nu a abandonat *Gîndirea* ci a plecat de acolo aproape expropriat (cam odată cu alt cofondator, Adrian Maniu) în 1926, cînd Crainic a acaparat-o pentru scopurile sale doctrinare ortodoxiste, obținînd subvenții grase pentru ea în calitatea sa de secretar general la Ministerul Artelor. Și, să ne amintim, ce campanie murdară a deschis Crainic (împreună cu Pamfil Șeicaru) împotriva lui Rebreanu, care, ajuns director al Educației Poporului, în 1929, a refuzat să aloce, pentru subvenționarea revistei acaparate de Crainic, mai mult de jumătatea fondurilor de care dispunea. Apoi, am arătat, Blaga nu s-a despărțit de doctrina ortodoxistă a *Gîndirii* "mai mult din motive contextuale". Iar Nichifor Crainic n-a dezvoltat "o adevărată doctrină politică de dreapta" ci, de fapt, de extremă dreapta. Aș mai adăuga că, de fapt, Crainic nu s-a depărtat de legionarism prin 1941 (cum afirmă dl Codrescu) ci cu mulți ani înainte, încă din 1934, cînd s-a trezit implicat (și pentru că acceptase, la propunerea lui C.Z. Codreanu, să candideze la deputație pe listele mișcării legionare) drept autor moral al asasinării primului ministru I.G. Duca și a compărut, ca acuzat, în procesul nicadorilor, scăpînd de condamnare cum se spune neacademic "la buză", patru judecători pronunțîndu-se pentru achitare și trei judecători pentru condamnare). De atunci s-a ținut la distanță de mișcarea legionară nu numai în 1935 la crearea Partidului Național Creștin al lui Octavian Goga și A.C. Cuza, dar și după aceea, cînd a fost exclus din acest partid. Crainic și-a menținut o poziție a sa, independentă, în planul extremei drepte românești, prin revista *Sfarmă Piatră* (nemenționată de dl Răzvan Codrescu printre periodicele întemeiate de directorul *Gîndirii*), cronică măruntă din *Gîndirea*, neizbutînd să mai apară cu ziarul *Calendarul*, suspendat din cauza aceluiași eveniment al asasinării lui I.G. Duca. Apoi, în anii războiului, ca ministru în guvernarea lui Ion Antonescu, a avut mereu grijă să păstreze distanța față de legionarism. Dar a avut în anii treizeci, cum spuneam, o poziție a sa față de celelalte asemenea.

Am mai spus-o, introducerea în sumarul acestui volum a unui studiu despre C.Z. Codreanu, printre personalitățile cugetătoare, este, negreșit, un act fraudulos. Este intitulat *Codreanu și "fenomenul legionar"* și este cel mai cuprinzător din volum (are aproape 50 de pagini). Dar scopul d-lui Răzvan Codrescu este să reabiliteze personalitatea politică a lui Codreanu și, implicit, a fostei mișcări legionare de pînă în 1941, pentru a justifica aberația (repet aprecierea d-lui Neagu Djuvara) reapariției ei după 1990. E adevărat, Codreanu nu poate fi făcut responsabil pentru rebeliunea din ianuarie 1941. Dar pentru asasinările din anii treizeci (cel al lui I.G. Duca și al lui Mihai Stelescu) este, cu siguranță, responsabil. Pentru că nimic nu se făcea, ca execuție de pedeapsă, într-o astfel de organizație, coordonată

Răzvan Codrescu, *De la Eminescu la Petre Țuțea*. Pentru un model paideic al dreptei românești, Editura Anastasia, București, 2000.

militar, fără acordul sau dispoziția forurilor conducătoare. Apoi e reluată ideea lui Horia Sima, din cartea sa *Era libertății* (1982) că nu legionarii au pregătit, cum atestă toate documentele, rebeliunea pentru a-l debarca pe Antonescu și a acapara ei întreaga putere în stat, ci, dimpotrivă, generalul a declanșat o lovitură de stat, scoțînd armata împotriva legionarilor înarmați, totuși, pînă în dinți. Deși dl Răzvan Codrescu pare a fi codrenist și nu simist, se folosește de această stratagemă a lui Sima pentru a contribui la reabilitarea mișcării legionare, toată prezentată ca pură și eroică. Cit privește asasinarea lui N. Iorga și Virgil Madgearu, firește că dl Codrescu nu le consideră ca fapte de legionari, ci "inițiate de un grup rebel, manipulat, poate, de forțe ostile României". Și citează, pentru asta, un interviu al lui Sima din 1961. Dar în *Era libertății* (1982) tot Sima afirmă că a doua zi după asasinarea a stat de vorbă cu șeful echipei de asasini care exalta actul "ca o valoare legionară supremă... A vorbit în accente mistice de răzbunarea Căpitanului, de ticăloșia lui Iorga și Madgearu, de porunca lăsată de Căpitan să-l răzbunăm... Ascultîndu-l, am trăit un moment de mare emoție". Tot dl Codrescu nu ezită să-i considere (cum fac azi toți legionarii, cu deosebire octogenarii legionari nostalgici) să-i considere pe asasinii lui Iorga și Madgearu că au ascultat de forțe ostile României, adică agenturi de spionaj străine. Aici doctrinarul legionar se transformă, prea zelos, într-un pledant în favoarea legionarismului, pe care îl absolvă de toate fărâdelegile comise. Nici asasinările evreilor în timpul rebeliunii nu sînt adevărate iar afirmarea unora din cadavrele acestor evrei pe cîrligile de la Abator sînt socotite o invenție. Dar în cartea sa recentă, *România în al doilea război mondial*, dl Dinu C. Giurescu citează, la acest capitol, un document care atestă găsirea la Abator a cinci cadavre de evrei. Tot acest capitol din cartea d-lui Răzvan Codrescu este fals în concepție și în scopurile, degradante, urmărite. Pentru a se edifica asupra personalității funestului C.Z. Codreanu și a Gărzii de Fier, l-aș invita să ia cunoștință de opinia din 1970 a lui Emil Cioran, fost și el, timp de opt ani, simpatizant al acestei mișcări legionare: "Garda de Fier? *Demonii* de dreapta, adepți ai ortodoxiei aflați ideologic la antipodul celor pe care i-a denunțat Dostoievski, dar psihologic foarte asemănători. Fenomen neromânesc. Așa se face că șeful G. de F. era slav. Un soi de Hatman" (Emil Cioran, *Caiete*, III, Humanitas, 1999).

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS

anunță organizarea expoziției de carte stomatologica cu tema:
„Implantologia la timpul prezent“,
în data de 20 septembrie, la adresa:
str. Răspântiilor nr. 32, ap. 2, sector 2,
București; Tel./fax: 210.89.08;
210.89.28; 212.35.61
E-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Agresiunea electorală

SPECTACOLUL electoral, aflat încă în faza de pregătire, ne produce zilnic surprize. Atât prin cei care îl regizează și prin actorii politici distribuiți în rolurile principale, dar mai ales prin cei ce joacă rolurile secundare. Cu toate acestea, între apariția de acum patru ani printre candidații la președinție a bioterapeutului Mudava (care afirma că ne poate scăpa de tot ce ne doare dacă ridicăm mâinile atunci când ne face dumnealui semn de pe micul ecran) și recenta apariție la *Tele 7 abc* a domnului Orășel (care a trecut oceanul ca să ne salveze și el) nu e mare deosebire. Chiar dacă primul și-a păstrat pînă la capăt misterul, iar al doilea a făcut eroarea de-a încerca să cucerească electoratul atrăgându-i atenția că, în vreme ce principalii săi contracandidați ar ruina țara, dumnealui s-ar fi sacrificat pentru a plăti strîngerea celor 300000 de semnături, rupînd de la gura copiilor.

Întimplarea a făcut ca intrarea sa în lupta pentru scaunul prezidențial să fie anunțată tocmai atunci când Corneliu Vadim Tudor s-a decis să-i arate pisica lui Ion Iliescu, erijîndu-se în apărător al lui Mugur Isărescu, pentru a-l face pe liderul PDSR să nu mai strîmbe din nas atunci când e întrebat de o posibilă alianță cu PRM. Noul venit printre candidații al căror număr crește de la o zi la alta, neștiind ce-ar putea să facă tribunul cu pisica lui, a fost prins pe picior greșit, întrebat ce urmărește de a venit aici să tulbure apele, și redus brusc la tăcere, amintindu-i-se că nu are copii, ca să poată spune că ar fi rupt ceva de la gura lor pentru țărișoara.

Dar nu grija pentru domnul Orășel mă apasă acum, ci gîndul că *la război e ca la război*. Și n-ar fi exclus ca vajnicii luptători pentru cucerirea Cotrocenilor, în numele cauzei, să ajungă să spună: *Vadim e cu noi*. Faptul că Marian Munteanu candidează pentru Alianța Națională ne arată că, în pofida iluziei noastre de a intra în Europa, ne aflăm totuși *la Porțile Orientului, unde totul este posibil*. Nu întîmplător, o anumită parte

a presei deplînge ajungerea liderului Pieței Universității de la Christos la Virgil Măgureanu, iar alta nu înțelege cum a putut un om ca fostul director al SRI să facă eroarea de a propune un astfel de candidat. Uite că a putut. Și nu pentru că i-ar fi luat Dumnezeu mințile, așa cum cred unii. Fiindcă n-ar fi avut Cel de Sus ce face cu ele. Numai că, deși inteligența sa nu e chiar *diabolică*, așa cum se spunea cîndva, ex-directorul SRI nu e totuși nici atât de naiv încît să-și imagineze că Marian Munteanu ar putea cîștiga. Prin candidatura asta, urmărește și dumnealui altceva. Și în vreme ce fiecare personaj care joacă un rol în farsa la care asistăm nu face nimic degeaba, restul lumii se apropie de limita de supraviețuire. Dacă pe vremea odiosului și a sinistrei ne tăiau alții căldura, acum am ajuns să ne-o tăiem singuri. Ceea ce nu l-a împiedicat pe alesul nostru prin care s-a făcut *schimbarea în bine* să mai dea încă o dovadă de grandomanie, propunînd renunțarea la reducerea de 80 la sută din cotizația României la Parteneriatul pentru Pace, pe motiv că între timp ne-am fi redresat.

Dar cine să-i mai atragă atenția că nu e în ordine, acum cînd e și nu mai e președinte. Așa cum Convenția care l-a propulsat este și nu mai este ce-a fost odată, iar dezmembrarea acesteia face să nu mai existe, practic, nici Parlamentul, de vreme ce este aproape imposibil să mai treacă vre-o lege prin el. Singurul care ar putea să mai funcționeze cumva ar fi Executivul, dacă domnul prim-ministru nu ar trebui să intre și dumnealui în campanie. Noroc că nu poate fi făcut răspunzător pentru tot ce s-a întîmplat în ultimii patru ani. Pentru că înainte de venirea sa la Palatul Victoria a mai existat și *Cabinetul Vasile*. Iar înaintea acestuia a mai existat și marele Ciorbea. Care a fost susținut pînă în pînzele albe. Și e susținut și acum. Chiar dacă timișoreni l-au asimilat cu Agamiță Dandache și nu acceptă să candideze în numele lor.

În haosul care crește pe zi ce trece, nu e de mirare că revine în forță partidul

lui Ion Iliescu, care profită, ca și în Decembrie '89, de *vidul de putere*.

Ieșirea din cursă a lui Emil Constantinescu fără a-i preveni pe cei care l-au susținut în mod necondiționat a pus principalul partid de guvernămînt într-o situație fără ieșire. Iluzia domnului președinte că Mugur Isărescu se va comporta ca un înlocuitor al său și se va lăsa dirijat de echipa de la Cotroceni care nu se îndură să plece de la Palat dovedește și ea, dacă mai era nevoie, că ajungerea sa pe locul acela a constituit o eroare.

Dacă simpatia de care se bucură premierul nu se poate răsfrînge și asupra partidelor ce se agață de candidatura sa, antipatia populației față de Dorin Marian, propulsat nu doar în capul listei de la Cluj, ci și ca director al campaniei electorale a CDR 2000, se va răsfrînge. Preluarea celui mai controversat personaj de la Cotroceni de către *onorabilul* Ion Diaconescu, care face totul pentru a-i asigura imunitatea și a-l servi astfel pînă la capăt pe domn' Milică, nu era *nici legitimă, nici necesară*.

Tîrgul deșănțat pentru înscrierea pe un loc eligibil și agresiunea electorală la care sîntem supuși face să se ducă pe apa Sîmbetei și interesul retrețit prin oferta celor doi tehnocrați, puși de politicieni să se lupte unul cu celălalt, în speranța că partidele lor ar putea obține cîteva procente în plus. Cu cît crește mizeria, cresc și cheltuielile de campanie, fiindcă bătălia pentru a cuceri populația care s-a săturat de tot și de toate devine și mai cruntă. Dacă listele nu ar fi trase la xerox, așa cum se spune, ci toți cei care și-au anunțat înscrierea în cursă ar strînge cu adevărat cîte 300 000 de semnături, aproape toți cetățenii cu drept de vot ar fi transformați în *sprîjinitori* și *adevărații actori politici* ar risca să rămînă tot fără alegători. Oricît ar crede Stolo că ne-ar fi dat gata pe toți mergînd în campanie cu mijloacele de transport în comun și plătîndu-și ca toată lumea biletul de călătorie.

Dar, cum ar zice Nenea Iancu, din *norocire* lucrurile nu stau chiar așa. Și

de aceea iluzia domnului Orășel că semnăturile pentru care a cheltuit el o grămadă de bani i-ar putea aduce măcar tot atîtea voturi mi se pare cum nu se poate mai tristă. Dacă dînsul visează cu adevărat să ajungă chiar președinte al României și nu doar pe lista definitivă a candidaților, pentru a juca rolul care i-a fost acordat.

Și dacă și-ar face iluzii doar domnul Orășel, ori alții ca dînsul, care n-au încercat încă marea cu degetul. Dar, din păcate, nici pe la case mai mari lucrurile nu stau cu mult mai bine. Chiar dacă anunțarea oficială a înscrierii în cursă emană atîta siguranță de sine.

Deunăzi, trecînd prin fața sediului unui partid, unde se afla o măsută pe care strălucea în soare portretul unui candidat ce nu poate fi ignorat, aruncîndu-mi fără să vreau ochii spre el, am fost luat drept un posibil *sprîjinitor* și rugat cu cerul și cu pămîntul să-mi pun și eu numele pe listă. Și trebuie să recunosc că nu mi-a fost ușor să ies din încercătură. Pînă la urmă cred că am reușit să-l conving pe cel care n-ar fi vrut să mă piardă că eu aș semna, dar nu pot. Fiindcă rubrica asta mă obligă să mă iscălesc doar pe ceea ce scriu.

Din păcate, îmi va fi mult mai greu să-i conving că nu am putut face altfel și pe cei care m-au acuzat cîndva că nu aș mai fi de partea cea bună a lucrurilor pentru că eu nu am scris despre Marian Munteanu, iar apoi m-au scos din categoria intelectualilor pentru că nu am semnat celebrul apel pentru susținerea lui Emil Constantinescu, socotit de ei a fi singura soluție; pentru că, nu peste mult, să-l preia, la fel de convinși, pe Mugur Isărescu. Care, după opinia mea, reprezintă efectiv altceva și nu e normal să fie privit ca un înlocuitor al regretatului Emil. Măcar pentru că acesta se află încă la Cotroceni și nu se cuvine să fie tratat ca și cum nu ar mai exista. Ca și înaintașul său, el trebuie să răspundă pentru ce s-a întîmplat cu țara asta sub administrația sa.

"LA SÎNGE"

MULTE dintre expresiile populare folosite cu valoare de intensificare circulă ca determinanți stabili pentru anumite cuvînte (verbe, substantive, adjective, adverbe). Asocierea constantă se explică uneori etimologic, alteori doar prin uz. În cel de-al doilea caz, vorbitorul de azi poate avea surpriza de a găsi, în textele mai vechi, combinații neașteptate. Expresiile *la toartă* sau *la cataramă* sînt un bun exemplu pentru această situație. Uzul actual le-a transformat în determinanți tipici pentru noțiunea de *prietenie*, totuși, în textele mai vechi nu lipsesc combinațiile cu noțiuni diferite: "să se apuce de politică *la toartă*" (Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*). Chiar și în unele exemple contemporane sfera acțiunilor de intensificat e mult extinsă: "Nici un ziarist nu are voie să pătrundă fără o percheziție *la cataramă*" (*Fraierul român*, 14, 1991, 7). Pentru construcția *la cataramă*, dicționarul academic al lui Sextil Pușcariu (*Dicționarul limbii române*, tomul I, partea a II-a: C, 1940) oferea definiția "strîns tare, strașnic, extrem de", pe care o ilustra prin citate nu numai despre *prieteșug*, ci și despre *bătaie* sau *beție*. Între construcțiile mai puțin așteptate azi găsim, de pildă: "Bea la cataramă" (T. Pamfile) sau "Combăteam la cataramă" (Al. Vlahuță).

Recombinarea unor expresii de acest tip, prin plasarea intensificatorilor pe lîngă alți determinanți decît cei consacrați de uz, poate deveni un mijloc umoristic, de punere în criză a limbajului și mai ales a ideii de sinonimie. Deși echivalente ca sens, expresiile

recombinante produc aparența de nonsensuri; o poezie a Ninei Cassian (*Expresii improprii*, în vol. *Jocuri de vacanță*) mizează tocmai pe asemenea efecte comice. Textul începe cu "Stavăr, filfizon de marcă, / se trezise *singur leoarcă*", continuă cu "se îndrăgostise *turtă*", "pînă-ncărunțise *criță*", "protesta *la toartă*", "se îmbată *lela*"; "se îngîmfase *bocnă*" - pentru a sfîrși cu distihul "Geaba, Stavăr! Gata, fete! / Azi ești singur *ciuciuleț*" (sublinierile, desigur, îmi aparțin).

Una dintre cele mai frecvente expresii de subliniere a intensității mi se pare a fi, în momentul de față, *la sînge*, față de cele citate la început, ea este specializată pentru acțiuni severe, în special de supraveghere și control. Evoluția semantică e sugerată în DLR (tomul X, partea a 3-a, 1990) prin legătura cu locuțiunea *pînă la sînge* - "pînă cînd țîșnește sîngele; prin extensie foarte tare, foarte mult"; acțiunile verbelor de bază determinate de această locuțiune sînt de tip violent: bătăi, pișcături, mușcături. Explicația etimologică se reflectă deja în DLRM (1958), într-o definiție cam exagerat negativă - "drastic, *pînă la distrugere*" - pusă în legătură cu expresiile *a bate* (sau *a zgîria*) *pînă la sînge* - "pînă cînd curge sînge". Definiția e reluată în DEX (1996): "extrem de aspru, de drastic; *pînă la distrugere*". În exemplele care apar azi la tot pasul ideea de distrugere nu e însă cîtuși de puțin prezentă, iar acțiunea determinată nu e cu adevărat sîngeroasă: cel mai des *la sînge* apare ca determinant al acțiunii de *control*: "OPC a controlat *la sînge*" unitățile din județul Ilfov"

(*Cotidianul* 241, 1996, 3); "controale *la sînge* ale poliției" (*România liberă* = RL 2788, 1999, 7); "Vameșii vor controla *la sînge* mărfurile" (*Evenimentul zilei* = EZ 2318/2000, 1). Combinațiile stranii, în care să nu fie posibilă substituția cu *drastic* sau *sever* sînt rare: "Rusia și Ucraina ne invidiază *la sînge*" (*Tineretul liber*, 738, 1992, 3). Dacă în unele cazuri determinantul apare în context - să zicem - neutru ("două femei s-au războit financiarmente *la sînge*" pentru a-l cîștiga pe *împricinaț* - EZ 233, 2000, 10), majoritatea presupun o notă de apreciere, o evaluare mai curînd pozitivă a severității: "Colegiul medicilor acceptă obținerea dreptului de practică după examenul de licență, însă organizat *la sînge*" (RL 2784, 1999, 22); "Candidații la capacitate li se pregătește un examen *la sînge*" (EZ 2313, 2000, 4); "ne-a dat pe mîna unor subalterni, pe care, înainte de discuții, i-a prelucrat *la... sînge*" (RL 1270, 1994, 4); "lichidăm zece întreprinderi păguboase fără să analizăm, *la sînge*, situația lor reală" (RL 2151, 1997, 1) etc. Admirația pentru severitate e normală în discursul public autohton, adresat cetățeanului exasperat de aranjamente, învîrteli, balcanisme etc. Nu mă pot însă împiedica să observ cum - ironie a limbii - această admirație ia o formă suspect de apropiată de atitudinea cam ambiguă manifestată față de justițiarul Tepeș: prețuit chiar dacă (sau pentru că?) se identifică, un pic, cu vampirul Dracula.

Un traseu absurd al lui Eminescu

ÎN REVISTA *România literară*, nr. 14, din 12-18 aprilie 2000, p. 11, a apărut articolul intitulat *Un traseu al lui M. Eminescu* (același articol fiind publicat anterior în revista *Cronica* din Iași, an XXXV, nr. 1 (1489), ianuarie 2000, p.11), semnat de Grațian Jucan. Aș dori să fac oarece precizări în legătură cu itinerariul despre care se afirmă că a fost parcurs de poet vreme de aproape o jumătate de an, de pe la sfârșitul de aprilie până la sfârșitul lunii septembrie 1869. Traseul propus de G.J. s-ar putea defalca din citatele ornamentale în următoarele date crono-geografice:

- la sfârșitul de aprilie 1869, poetul se afla încă în București;

- în luna mai același an, trupa lui Mihail Pascaly părăsește capitala și își oferă spectacolele pe scena Teatrului Mare din Galați, căci duminică, 15 iunie, în revista lui Iosif Vulcan, *Familia* din Pesta, an V, nr. 24, duminică, 15/27 iunie 1869, apare știrea: "(Dlu. M. Pascali) cu trupa sa petrece la Galați, de unde va merge la Iași, și de acolo va veni prin Bucovina în Transilvania și Banatu";

- când trupa lui Pascaly părăsește Galați, Eminescu se întoarce la București; în care zi sau săptămână, nu ne spune drumologul lui Eminescu;

- 29 iunie 1869, poetul își ia angajamentul să culegă folclor în ședința Cercului literar "Oriental" din București;

- 9 iulie 1869, poetul semnează în cartea de impresii a Muzeului de Naturale din Sibiu;

- la 10-11/22-23 august 1869, Eminescu se află la Șomcuta Mare pentru a asculta prelegerile despre poezia populară ținute de Iosif Vulcan;

- septembrie 1869, Eminescu se află iarăși la București, și se pregătește să plece la Viena cu fratele său, ofițerul, Iorgu;

- septembrie 1869, Eminescu poartă o fotografie în atelierul lui J. Tomás;

- 18 septembrie, stil vechi/ 2 octombrie, stil nou, 1869, Eminescu se înscrie la Universitatea din Viena, ca student extraordinar *Michael Eminescu*, ornamentându-și numele cu o fundiță ce se va îmbogăți și păstra ani la rând în semnatura-i inconfundabilă.

Până aici lucrurile par a fi clare și studiul asupra acestui traseu eminescian nu iscă nici un semn de întrebare față de argumentul hotărâtor că în Cartea de impresii a Societății Ardelene de Științe ale Naturii din Sibiu poetul însemnase pe un rând *M. Eminescu*, iar sub aceste litere preciza și data "1869 iulie 9".

Dar cercetătorul Gh. Pavelescu, de la care a preluat informația prof. Grațian

Jucan, are prudența firească să nu pună mare temei documentar pe această presupusă însemnare a poetului care a fost văzut ultima oară prin cafelele sibiene pe la început de iulie... 1868: "Aceasta este a treia oară și ultima când Eminescu a fost la Sibiu. Și totuși... în registrul de vizitatori al Muzeului de Naturale din Sibiu întâlnim însemnarea «M. Eminescu, 1869 iulie 9»" (Gh. Pavelescu, *Prezențe sibiene*, Evocări literare, Casa de presă și editură Tribuna, Sibiu, 1999, p. 32).

Dintr-o astfel de simplă mențiune, fără alt comentariu asupra înscrisului prezentat neclar în facsimilul de la pagina 69, urmează în lectura și logica lui Grațian Jucan că Eminescu stă în Sibiu cel puțin o lună de zile, de la 9 iulie până pe la 9 august 1869, fără să fi fost văzut de cineva, că mai mulți cunoscuți - care ar fi aceștia? - îl găzduiesc pe poet, dar nici unul dintre ei nu lasă vreo mărturie în acest sens, și că musai de la Sibiu poetul s-a dus la Șomcuta Mare la Adunarea Generală a "Astrei" din zilele de 10-11/22-23 august 1869.

Argumentația unui asemenea traseu eminescian Galați-București-Sibiu-Șomcuta Mare, în vara anului 1869, întimpină din start măcar trei vicii:

a - *grafic*, intrucit însemnarea din cartea de impresii de la Sibiu nu-i aparține lui Eminescu deoarece este lipsită de cele trei elemente grafice caracteristice semnăturii poetului: Inițiala deschisă *M* din prenumele *Mihail*, litera *E* cu cele două semicercuri spiralete printr-un cerc median și fundița ornamentală de sub numele de familie [Într-o scrisoare din 7 iulie 2000, primită de la dl Gh. Pavelescu, pentru a cărui amabilitate și promptitudine îi mulțumesc și pe această cale, autorul își exprimă o mare rezervă față de autenticitatea însemnării... *eminesciene* și consideră că "ea se descifrează mai degrabă «I. Minescu» - poate cel de la Cercul «Oriental»? iar pentru cititorii interesați aș preciza că între cei pomeniți de poetul Grigore H. Grădăreanu în darea de seamă din 29 iunie 1869 aflăm un oarecare *I. Minescu*, necunoscut în istoria literaturii române, care a cules totuși folclor, din care câteva descintece vor fi tipărite de Grigore Tocilescu în "*Foaia Societății Românilor*" (an I, nr. 2, mai 1870, p. 93-96) ori de însuși culegătorul în aceeași foaie, trei colinde - *A păstorului*, *A boierului* și *A tenerului* (an I, nr. 3, iunie 1870, p. 162-164), precum și *Descinteculu de deochiu* și *Descinteculu de muscătură de șerpe*, în "*Calendarul amuzant*" (an II, 1872, p. 69-70) din București. Din darea de seamă asupra ședinței din 29 iunie 1869 reiese că I. Minescu nu a citit în Cercul "Oriental"

decît *Fecioara și feciorul*, legendă, luată în discuție de prezidentul Gr.H. Grădăreanu]. Pentru o bună cumpănire asupra autenticității semnăturii poetului, bine ar fi să alăturăm însemnarea "*Ex libris meis, M. Eminovici*", făcută probabil între 1867-1868, de pe manualul lui K.H.M. Achenborn, *Lerbuch der Arithmetik mit Einschluß der Algebra und der niedern Analysis*, Berlin, 1867, carte donată de Titu Maiorescu Bibliotecii Facultății de Filosofie și Litere din București [Ion Stoicu, *Un ex-libris eminescian în biblioteca lui Titu Maiorescu*, în *România literară*, an II, nr. 10 (22), joi, 6 martie 1969, p. 12], și autograful poetului pe foaia matricolă de înscriere la Universitatea din Viena, din data de 18 sept./2 octombrie 1869, unde avem proba semnăturii "*M. Eminescu*", ornamentate cu fundița specifică;

b - *cronologic*, fiindcă în Transilvania, la acea vreme, era în vigoare calendarul gregorian, ziua de miercuri 9 iulie 1869, stil nou, corespunzând zilei de vineri, 27 iunie 1869, stil vechi, exact cu două zile înainte de duminică, 29 iunie 1869, după calendarul iulian, stil vechi, folosit în Principatele Române! Așadar, după traseul și cronologia propuse de Grațian Jucan, Eminescu vizita în ziua de vineri, 9 iulie, stil nou/ 27 iunie, stil vechi, 1869, Muzeul de Naturale din Sibiu, iar în ziua de duminică, 29 iunie, stil vechi, se afla de iznou în București, la ședința Cercului "Oriental", unde își lua gifiind angajamentul să culegă folclor din Moldova (de la cine?)... de la participanții delegați "de o lirică elevație" la Adunarea "Astrei" ținută în zilele de duminică și luni, 10-11/22-23 august 1869 la Șomcuta Mare!!! Dar, la urma urmei, de ce nu a participat Eminescu și la Adunarea "Astrei" din vara anului 1868, când se afla chiar în Ardeal?;

c - *logic*, deoarece faptele și reperatele geografice ne-ar obliga - Cu ce bani și merinde sau straie, încălzări a călătorit poetul de vreme ce din martie 1869 nu mai avea nici salariul de suflor și copist II? - să admitem că poetul, fără salariu de suflor sau alte venituri, intră în trupa lui Mihail Pascaly pornită în turneul prin Moldova - Galați, Iași, Cernăuți - (Cine sufla la spectacolele date de trupa teatrală prin cele trei orașe?) cu ținta Botoșani, spre a se asigura cu cheltuielile de drum și hrană în periplul de la București până acasă la Ipotești, căci încă din luna februarie 1869 avem proba că Eminescu hotărâse a studia la Universitatea din Viena. Și-apoi, de ce se întoarce poetul de la Galați la București și pleacă de aici, la Sibiu, ca să alerge tocmai la Șomcuta Mare, spre a reveni iar la București, după cum susține Caragiale,

sau la Ipotești, cum susține Grațian Jucan, pe baza mărturiei lui... Caragiale? Cum se face că, pornit la Berlin, cu fratele său Iorgu, ofițerul, Mihai ajunge la Praga, cu alt frate, Niculai sau Șerban?

Cit despre testimoniul școlar de absolvire a clasei "a treia gimnazială" din Sibiu, de care pomenește Slavici, din anul 1864 - care nu-i o dovadă că poetul a fost în Sibiu și în... iulie 1869! - e greu de crezut că un gimnaziu de stat cu limba de predare germană ar fi eliberat documentul fără să consemneze faptul cu rigoarea cuvenită. Există apoi documentul școlar martor, la vreun alt gimnaziu din Sibiu, că Eminescu s-a înscris la examene, s-a prezentat, le-a trecut și i s-a eliberat testimoniul? Nu! Și-atunci, să ne amintim că în 1863, elevul Mihail Eminovici solicită de la Ministerul Instrucțiunii Publice un stipendiu pentru a urma gimnaziul din Botoșani, unde preciza că este elev. Și totuși, direcțiunea gimnaziului botoșănean răspunde imediat ministerului că în cataloagele școlii nu are un elev cu acest nume!

Iată de ce nu putem să privim decît cu mare neîncredere orice mărturie referitoare la o întimplare sau alta din viața lui Eminescu, fie și din partea unor apropiați precum Ioan Slavici, pentru că după moartea poetului și după câteva apeluri tîrzii în presa vremii începe o adevărată ploaie de amintiri, între care am cita-o pe cea oferită de fostul notar Mihail Jurca din Buia cu prilejul dezvelirii bustului înălțat poetului în ziua de 2 octombrie 1938 în parcul Subarini din Sibiu:

"În acel an [1883] Eminescu a întreprins un pelerinaj în Ardeal. A fost la Tebea, la gorunul lui Horea, la Sarmisegetusa, la Castelul lui Brâncoveanu de la Sâmbăta și la Buia [...] În 1883 eram notar în Buia din județul Târnava Mare. Și iată că într-o zi intră pe ușă Eminescu. L-am cunoscut imediat după fotografie. Vă închipuiți ce emoționant am fost avînd prilejul fericit să stau de vorbă cu cel mai mare poet al neamului [...] Am luat masa împreună și am stat cu Eminescu opt ceasuri. La despărțire mi-a spus că de la Buia pleacă la Rășinari, iar de acolo trece în Țara Făgărașului la Sâmbăta [...] Bronzul redă figura lui Eminescu așa cum l-am cunoscut eu în 1883" (Gh. Pavelescu, *op. cit.*, p. 38).

Să observăm că pînă în anul 1883 poetul nu avea nici o fotografie tipărită în vreo publicație, căci abia în volumul *Poesii*, apărut chiar de ziua nașterii lui Eminescu, marți, 20 decembrie 1883, criticul Titu Maiorescu îi întregeste cartea cu fotografia din 1878, și că, prin urmare, notarul din Buia nu-l putea ști și recunoaște pe Eminescu din... fotografie decît în preajma Crăciunului din 1883, vreme în care poetul se afla în spitalul din Ober-Döbling de lângă Viena și nu prea avea cum trece prin... Buia. Dar din 1883 pînă în 1938 s-au scurs cel puțin 55 de ani și bătrînul notar își îngăduie la vîrsta senectuții fantezii memorialiste. Urmează ca Grațian Jucan să alcătuiască din... Buia încă un traseu cultural-turistic parcurs de cel mai mare poet al neamului.

În concluzie, traseul propus de Grațian Jucan - "București-Galați și retur București-Sibiu-Șomcuta Mare, iar de aici poetul a plecat acasă la Ipotești-Botoșani, unde terenul era pregătit de frații mai mari", ca Mihai să plece la Viena, prin București, Budapesta și Praga - pentru răstimpul mai-septembrie 1869 nu are acoperire documentar-logică în biografia lui Eminescu și asemenea traseu absurd demonstrează doar faptul că un... eminescolog sadic îl poartă pe tînărul poet pe cele drumuri ale Ungro-Vlahiei, Moldovei și a toată Țara Ardealului, ba încă și mai departe prin Împărăția Cesaro-Craiască, mult mai înverșunat decît pe un condamnat la galere!

Ion Filipciuc

CALENDAR

18.09.1831 - a murit Vasile Cârlova (n. 1809)
18.09.1905 - s-a născut Igor Block (m. 1988)
18.09.1924 - s-a născut Stelian Filip
18.09.1931 - s-a născut Valeriu Sârbu
18.09.1967 - a murit Tudor Șoimaru (n. 1898)
19.09.1873 - s-a născut Ludovic Daus (m. 1953)
19.09.1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m. 1966)
19.09.1915 - s-a născut Ion Sassu-Ducsoara
19.09.1921 - s-a născut Heinz Stănescu
19.09.1922 - s-a născut Majtenyi Erik (m. 1982)
19.09.1929 - s-a născut Grațian Jucan
19.09.1941 - s-a născut Liana Corciu
19.09.1951 - s-a născut Corneliu Ostahie-Cosmin
19.09.1973 - a murit George Popa (n. 1912)

19.09.1992 - a murit Cella Serghi (n. 1907)
20.09.1859 - s-a născut D.Th.Neculuța (m. 1904)
20.09.1865 - s-a născut Gheorghe Catană (m. 1944)
20.09.1866 - s-a născut George Coșbu (m. 1918)
20.09.1896 - s-a născut Scarlat Callimachi (m. 1975)
20.09.1910 - s-a născut Tașcu Gheorghiu (m. 1981)
20.09.1912 - a murit N. Burlănescu-Alin (n. 1869)
20.09.1918 - s-a născut Adina Arsenescu
20.09.1923 - s-a născut Cecilia Dudu
20.09.1928 - s-a născut Nicolae Mărgeanu (m. 1994)
20.09.1934 - a murit G. Bogdan Duică (n. 1865)
20.09.1937 - s-a născut Petre Got
20.09.1940 - s-a născut Ion Iancu Lefter (m. 1991)
20.09.1940 - a murit Constanța Marino-Moscu (n. 1875)
20.09.1945 - s-a născut Mircea Săndulescu

20.09.1886 - a murit Iorgu Jordan (n. 1888)
21.09.1864 - s-a născut Elena Vacarescu (m. 1947)
21.09.1911 - s-a născut Alexandru Jar (m. 1988)
21.09.1933 - a murit Nicolae Milcu (n. 1903)
21.09.1938 - s-a născut I. Constantinescu
21.09.1945 - s-a născut Nicolae Sârbu
21.09.1961 - a murit Claudia Millian (n. 1887)
21.09.1987 - a murit Aurel Gurghianu (n. 1924)
21.09.1992 - a murit Ion Băieșu (n. 1933)
22.09.1904 - s-a născut N. Argintescu-Amza (m. 1973)
22.09.1907 - s-a născut Orosz Iren
22.09.1914 - s-a născut Alice Botez (m. 1985)
22.09.1922 - s-a născut Virgil Nistor
22.09.1930 - s-a născut Eugenia Tudor-Anton

22.09.1938 - s-a născut Augustin Buzura
23.09.1891 - s-a născut V.G. Paleolog (m. 1979)
23.09.1898 - s-a născut Alfred Margul Sperber (m. 1967)
23.09.1927 - s-a născut George Sorescu
23.09.1942 - s-a născut Nicolae Breb-Popescu
24.09.1900 - s-a născut Dem. Bassarabeanu (m. 1968)
24.09.1930 - s-a născut Victor Nistea
24.09.1936 - s-a născut Corneliu Omescu
24.09.1944 - a murit Paul Mihu Sadoveanu (n. 1920)
24.09.1967 - a murit Mihail Sevastos (n. 1892)
24.09.1989 - a murit Sergiu Filerot (n. 1921)
24.09.1989 - a murit Paul Georgescu (n. 1923)
24.09.1994 - a murit Grigore Popa (n. 1910)
24.09.1998 - a murit Irina Eliade (n. 1916)

G. CĂLINESCU

ÎN PREFAȚA *Istoriei literaturii române* (24 ianuarie 1941), G. Călinescu scria: "Un foarte distins critic, mai mult, un mare critic, ne-a învinovățit că am dat asupra-i câteva versiuni contrazicătoare. Îl rugăm să nu creadă acest lucru. Fiecare articol se ocupa cu o altă latură și suferea de o parțială compresiune exterioară". Nu trebuia să treacă decât șapte-opt ani, marcați însă de profunde mutații politice, pentru ca benigna "compresiune exterioară" să devină *opresiune* generală și implacabilă, menită a-i constrânge pe oamenii scrisului să se supună, să emigreze sau să tacă. S-a tot vorbit după '90, în legătură cu comportamentul lui Călinescu în anii regimului totalitar, despre conformism, oportunism, colaboraționism etc. Nu voi sta să cîntăresc aici doza de adevăr a acestor etichete. Dar ceea ce trebuie menționat în orice caz, ca una din cauzele "adaptării" criticului, este preocuparea lui pentru soarta propriei opere, practic scoasă din circuit și inaccesibilă noilor generații. Abia în 1964, cu un an înaintea morții autorului, *Viața lui Mihai Eminescu* și aceea a lui Ion Creangă redobîndesc haina tiparului. Evident, în ediții revăzute; altfel, ar fi fost cu neputință. Despre o asemenea revizuire va fi vorba în cele ce urmează.

Datorez soției mele, fost redactor la ESPLA-EPL-Minerva, salvarea de la pieire a unui prețios document de istorie literară: un dosar cu șpalturi ale *Vieții lui Mihai Eminescu*, purtînd corecturile autorului. S-au păstrat, numerotate cu creionul, șpalturile 65-144 și 153-208, corespunzătoare *grosso modo* paginilor 118-254 și 268-371 ale ediției din 1964. În colțul din stînga sus al șpaltului 101 figurează următoarea notă: "Șpalturile 101-191 să se pagineze. G. Călinescu. 14 I 1964". O mențiune similară survine pe șpaltul 192: "Șpalturile 192-208 să se pagineze. G. Călinescu. 14 I 1964 plus 132+142+166+168 rătăcite". Cartea fusese dată la cules, cum citim în caseta tehnică, la 16.12.1963 și va primi bun de tipar la 25.02.1964. În acest răstimp, între autor și cenzură se consumă o veritabilă bătălie, despre ale cărei incidente și complicații ne putem face o idee destul de clară cercetînd filele îngălbenite de timp. Călinescu a încredințat editurii o versiune remaniată energetic a ediției a III-a din 1938 (ea însăși una "revăzută"). După cum însă atestă șpalturile, cenzura nu s-a mulțumit cu atât, recurgînd în consecință la un procedeu cu totul insolit. Parantezele drepte, celebrele "croșete" (textele ciuntite se numeau la rîndul lor, în practica editorială a timpului, texte "croșetate"), apar aici, imperativ și impudic, chiar în versiunea culeasă provizoriu, indicîndu-i autorului locurile unde i se cere să intervină. Alteori, semnalul este dat marginal, prin înscrierea manuală a aceluiași paranteze drepte. Să urmărim, de-a lungul celor 184 de file, ce se întîmplă concret pe text. Am reținut, de regulă, numai corecturile de fond, nu și micile intervenții stilistice (de toamnă>autumnal, întîlnește>regăsește, împrumuta>lua cu împrumut, citea>devora, publicațiile>revistele, motiv>pricină, școlari>ciraci, cerc>sferă, oscilatoare>oscilantă) sau aducerea la zi a unor forme lexicale (elevațiune>elevație, disparițiune>dispariție, satisfacțiune>satisfacție etc.). Marcăm prin A textul de bază (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*. Ediția a treia revăzută. București, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II. 39, Bulevardul Lascar Catargi, 39. 1938); prin B - șpalturile cu corecturi; prin C (cînd se ivește cazul): G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*. Ediția a IV-a revăzută. 1964, Editura pentru literatură. Cifrele din paranteze indică paginile, respectiv numerotarea în creion a șpalturilor.

A (151): "Lipsa totală a oricărui simț de convenție îl făcea pe Eminescu să asculte numai de instincte". B(68): "să asculte [numai] de instincte". Corectură G.C.: elimină pe "[numai]".

A(151): "poetul este predispus către o *mizerie metafizică*". B(68): "poetul este predispus din pricina condițiilor sociale în care a fost

nevoit să trăiască către o [*mizerie metafizică*]" Ghilimelele - G.C. cu creion roșu. Corectură G.C.: "ceea ce idealității germani ar fi <putut>" fost ispitit a numi o [*mizerie metafizică*]" care de fapt era la poet o intuiție cosmică a mișcării moleculare, iar nu o simplă indigență; un gest filozofic". C (124): "mizerie metafizică" (nesubliniat și fără ghilimele); "un gest filozofic, iar nu o simplă indigență".

A (157): "Întîmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc din apele Nistrului începînd, în cruciș și-n curmeziș pînă în Tisa și-n Dunăre...". B (71): "Întîmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc..." în cruciș și-n curmeziș, [pînă în Tisa și-n Dunăre...]. Corectură G.C.: înlătură porțiunea din parantezele drepte, punînd după "curmeziș" puncte de suspensie și ghilimele.

A (160): "La Viena studiau foarte mulți români din toate provinciile, din țară, din Transilvania, Banat, Bucovina și chiar din Macedonia". B (72): "Din Transilvania, Banat, Moldova de sus [și chiar din Macedonia]". Corectură G.C.: elimină porțiunea din parantezele drepte.

A (161): "Este aproape sigur că Eminescu s-a aciuat încă de la început pe lingă bucovineni". B(72): "pe lingă moldovenii crăiesco-împărătești"; "crăiesco-împărătești" - între paranteze drepte cu creion albastru. Corectură G.C.: elimină cuvintele din parantezele drepte; "moldovenii">"moldoveni".

A (176): "Direcția politică a spiritului lui Slavici nu scăpase lui Eminescu care, parodiînd numele prietenului, ce arată în mod nejustificat o origine străină, îl numea «Ungurule» sau «frakie gye gyncolo»". B(79): G.C. intercalează, după "Slavici", "tolerant față de națiunile conlocuitoare". Însemnare suprapusă cu creion negru (altă caligrafie): "Să lipsească". În continuare, G.C. elimină "«Ungurule» sau". C(143): "înțeleghător față de națiunile conlocuitoare".

A (177): "Pop, Ciurcu, Mureșan, Nica, Bariț, Slavici zis și Maghiar". B(80) Corectură G.C.: elimină "zis și Maghiar".

A (184): "Filozofia lui Schopenhauer era sistemul la modă pe atunci, după cum deunăzi era la modă Bergson". B(83): "după cum mai [deunăzi] era la modă Bergson". Corectură G.C.: "<în Occident> <acum cîteva decenii> precum era acum cîteva decenii, în Occident, intuiționismul lui /Bergson/".

A (207): "Înaltul protector al aceluși nume ilustru, de care în viitor vor fi strîns legate destinele României". B(93): "înaltul protector al acestui /sic/ nume ilustru [de care în viitor vor fi strîns legate destinele României]". Corectură G.C.: elimină porțiunea din parantezele drepte, punînd după "nume ilustru" puncte de suspensie și ghilimele. C(166): "înaltul protector al aceluși nume ilustru".

A (208): "cîtorva bucovineni". B (93): "cîtorva moldoveni austriecești". Corectură G.C.: elimină "austriecești".

A (212): "la orice prudență politică a transilvanilor". B (95): "[la orice prudență politică a transilvanilor]". Corectură G.C.: elimină parantezele drepte și cuvintele "a transilvanilor".

A (220): "cerea adevăr istoric unei nuvele filosofice". B(99): text identic; corectură G.C.: "/cerea/ exactitate pedantă în /adevărul /istoric unei nuvele filozofice/".

A (257): "convenția ce dădea Austriei Bucovina". B(116): "convenția ce dădea Austriei [o parte a Moldovei]". Corectură G.C.: înlocuiește porțiunea din paranteze cu "Bucovina".

A (261): "Ca un adevărat vechil luminat, Eminescu străbătu furtunos drumurile județene". B(118): "Ca un adevărat [vechil luminat]". Corectură G.C.: "[vechil luminat]">"Pestalozzi <ecvestru> rătăcitor".

A (265): "În această toamnă, Eminescu făcu o călătorie în Bucovina". B (120): "o călătorie în [Moldova descălecatului]". Corectură G.C.: "în [Moldova descălecatului]">"la Cernăuți".

A (276): "Și Maiorescu și Eminescu erau metafizicieni, adică filosofi întemeiați pe speculațiune". B (125): "Și Maiorescu și Eminescu erau «metafizicieni», adică" etc. Corectură G.C.: "adica>(ziceau contemporanii), în fond". C(221): "ziceau adversarii".

A(276): "Spiritul metafizic face din Maiorescu și Eminescu doi conservatori tipici". B(125): "Spiritul filozofic face din Maiorescu și Eminescu doi conservatori tipici". Corectură G.C.: "și">"mai puțin din /Eminescu/"; "tipici">"«progresiști», unul ataraxic celălalt polemic".

A (276): "raționalismul pune adevărul în conformitatea deducției lui cu legile gândirii". B (125): "raționalismul idealist pune adevărul în conformitatea deducției lui". Corectură G.C.: "deducției lui">"lui formală".

A (276): "filosofile materialiste, pozitive sau cum vrem să le zicem, pun adevărul în funcțiune de conținutul infinit al gândirii". B(125): "filozofiile materialiste pun adevărul în funcțiune de conținutul infinit al gândirii". Corectură G.C.: "conținutul">"obiectul".

A (276): "Sistemele metafizice descoperind un ritm statornic". B (125): "Sistemele «metafizice» descoperind un ritm statornic". Corectură G.C.: "un ritm statornic">"o schemă /statornic/ă".

(290): "junimiștii naționaliști". B (132): "junimiștii cu idei naționale. Corectură G.C.: "naționale">"patriotice".

A (291): "antisemitul și filosoful Conta". B(132): "xenofobul și materialistul Conta". Corectură G.C.: "xenofobul">"fugosul".

A (308): "grosolană lor n-are nimic comun cu imbecilitatea rustică". B (140): "grosolană lor n-are nimic comun cu [imbecilitatea rustică]". Corectură G.C.: "[imbecilitatea rustică]">"rusticitatea grobă".

A (308): "neghiobie plebee". B (140): "neghiobie [plebee]". Corectură G.C.: elimină "[plebee]".

A (308): "haine grosolane". B (140): "haine grosolane". Corectură G.C.: "grosolane">"aspre".

A (314): "La Viena - credem - premeditase o operetă *Arpad, - Regele Ungurilor*, cu versuri ca aceste: *Cîți maghiari cu cap de cine, / Cîți tătari cu ochii mici / Cîte triburi de peltici / S-au zdrobit de stînci bătrîne / Ce veghează înc-aici*". B (143), pasaj intercalat: "cu versuri ca aceste, îndreptate nu împotriva poporului ungar, ci a magnaților și în general împotriva năvălitorilor". Linie marginală albastră, cu alt condei decât al autorului. Corectură G.C.: punct după "regele ungarilor" și eliminarea textului ce urma.

A (347): "*Planul unei confederațiuni balcanice, Idealul istoric al Rusiei, României și Austro-Ungaria, României din dreapta Dunării, Politica slavă și Europa*". B(158): lista articolelor este reproducută integral. Linie marginală albastră. Corectură G.C.: elimină *Idealul istoric al Rusiei, României din dreapta Dunării, Politica slavă și Europa*.

A (349): "mustrarea socialistă adusă societății". B (158-159): "mustrarea [socialistă] adusă societății". Corectură G.C.: elimină "[socialistă]".

A (351): "sub care zăreai un guler soios". B (159): linie marginală albastră. Autorul aproximează, cu creionul roșu, două formulări complementare: "exagerau contemporanii", "dilatau contemporanii indigență", apoi le anulează. Corectură G.C., intercalată după "zăreai": "exagerau cunoscuții".

A (351): "poalele redingotei vechi, de culoarea mucegaiului". B (160): autorul intercalează o nouă propoziție: "Imaginea mizeriei e desigur mult dilatăta de micul burghez cu oroare de <boemă> <indescifrabil> fantazia oricît de minimă a dezordinei".

A (352): "ale oricărui bulgar ce de ieri de alaltăieri, ține pana-n mîna". B (160): cuvîntul "bulgar" - între paranteze drepte cu cerneală albastră. Corectură G.C.: "bulgar">"«ins»". C(282): "ins" (fără ghilimele).

A (423): "C.A. Rosetti și Carada, idei rasiste și antisemite". B (194): text identic. Co-

rectură G.C.: elimină "idei rasiste semite".

A (426): "pe actul de moarte al d-lui Eminescu, poet, cei doi neștiutori de neau pecetea degetelor lor grosolane". Corectură G.C.: "pecetea degetelor lor [grosolane]">"[grosolane]">"bătătorite".

A (432): "bureții vieții proletare". Corectură G.C.: "bureții vieții [proletare]". Corectură elimină "[proletare]".

Acestea sînt șpalturile. Elocvența intervențiilor lui Călinescu ne-ar putea oferi orice comentariu. Asistăm la un spectacol cu două personaje, Autorul și Compresiunea exterioară, primul ilustrînd inteligența și sîmțivitatea, cel de-al doilea - obtuzitatea și stupiditatea. Cum să-ți îngădui, în 1964, a-l nu metaforic, pe revizorul școlar Eminescu adevărat vechil luminat" cînd însuși de "vechil" excludea orice epitet pozitiv al "Pestalozzi ecvestru", devenit "Pestalozzi rătăcitor", are desigur haz hazul rezumă tristețea unei epoci.

Într-un singur caz, Călinescu se dovedește de la un punct încolo, refractar. În 1938 a unei propoziții, "în nici un chip credibilă legenda mizeriei proletare" (p. 417), devine în șpalt: "în nici un chip credibilă legenda mizeriei proletare" (p. 191). Dar Compresiunea Exterioară multumește cu atât, dovadă împrîmînd julu între paranteze drepte, indicînd tatea unei noi intervenții. Pe aceasta Călinescu n-o mai acceptă (parcă-l va mîna masa de scris, ridicînd excedat mîncă), ca urmare înlătură parantezele și lasă textul în forma din șpalt. Compresiunea Exterioară va fi înghițit în sec, spunînd oricum, victoriile obținute compunînd de îndăjuns o mică înfrîngere.

Șpalturile pe care le-am înfățișat în această ediție, cu puține excepții, faza ultimă a efectuate de autor. A existat însă și o compresiune ulterioară, cum rezultă din cîteva intervenții menționate mai sus și din confruntarea șpalturilor cu textul ediției pe care au cedat. Bunăoară, pasajul următor: "își manifestară și ei naiva repulsie «putreziciunea» României și un bucurie înțepat" (1938, p.212), transcris fără modificări, devine în volum: "ard manifestară și ei repulsia față de «ciunea» claselor dominante de din munte, și un bucovinean, generalizat înțepat" (1964, p. 170, s.m.). Tot astăzi tagma "Eminescu, vînat de minie" (p. 358) trece neatînsă prin faza șpalturilor încercuită acolo de un creion vigilenț, cătă marginal cu X, spre a ajunge la cititor în forma edulcorată "Eminescu, cor" (1964, p. 286). Un ultim exemplu: Ion Creangă "Să-mi dați voie să amintesc numai în sănătatea aceluia care a făcut «De la Nistru pînă la Tisa, Tot român nu mi-s-a...» nu s-a bătut" (1938, p. 396) n-are șpalt citatul la un singur vers, "...Tot plînsu-mi-sa...", dar creionul cenzorului chează, și aici, punctul nevralgic priene și un X marginal, iar textul din extirpă definitiv trimiteră printr-o soluție logic aberantă: "numai în sănătatea care a făcut poezia (și cită o cunoscută punere în stil popular) nu s-a bătut" (p. 317).

D INCOLO de episodul șpalturilor, de forța lui evocatoare, ce petrecut înainte sau după reconstituirea integrală prin colateralitate două ediții, 1938 și 1964, operație a îndemîna oricui, dar despre care nu știu fi fost făcută. În condiții normale, impus chiar în momentul reeditării; cînsă, erau anormale. Darea în vileag a ediției a IV-a (de către cine? cum?) ar fi produs un scandal imens. A schimb nu ne mai împiedică nimeni să schițăm, măcar fragmentar, secțiunea a unei viitoare ediții critice, care proba va apărea prea curînd, oricum nu în

CENZURA

ării noastre actuale. E o treabă fastidiosă, dar captivantă prin rezultate: să-l ipeste umăr pe Călinescu recitându-și scrierea din 1932 (revizuită deja în 1938) și pregătind-o minuțios pentru o ieșire în lume. Cu ce sentimente oare? Al că a sosit, în fine, clipa rivnitei reeditării îngrijorării că numeroase enunțuri vor radical schimbate, spre a împlini exigențele cenzurii? Al satisfacției de a se ști că ducă la bun capăt delicata operație? plăcea să cred, deși nu sint într-un tot în confruntarea lui Călinescu cu el s-a strecurat și un dram de regret pentru distanță iscată între cel de odinioară și atunzi, pentru tot ce îl încheia pe priur-un ev istoric defunct și îl obliga pe al să-l renege. Să părăsim însă ipotezele și să ne aplecăm, „pedanți și lipsiți de”, asupra textului celor două ediții. Iată, selectiv și „tehnic”, rezultatul lecturii. Notăm prin III ediția 1938 și prin IV din 1964; cifrele din paranteze trimit la

amosii III(8): „Acel care în numele unei hii românimi se înspuma de indignare iva scursurilor străine”/IV (8): „Acela a numele unei străvechi românimi se a de indignare împotriva traianomaniei emente, pe care, exagerând, le declara”. III (11): „Judecând în lumina însăși a entelor și fără fanatism etnic, putem că nici un scriitor român nu-și poate mai cu putere ca Eminescu puritatea i românesc”/IV (10): „Judecând în lunsăși a documentelor, putem spune că scriitor român nu-și poate afirma mai ere ca Eminescu însușirea de poet ce e poporului român”. III (11): „îndrepia biciul împotriva proaspeților străini i prin țară, el putea răspunde, fără să a, adversarului, cu aceste cuvinte de V (10): „îndreptătit să ia biciul împotri care, străini ei înșiși de origine, îl învi fi străin, el putea fi iertat să răs adversarului, cu aceste cuvinte de foc”.

George Eminovici III(16): „Pierderea nei (1775) și a Basarabiei (1812) arun erimea Moldovei-de-Sus peste două /IV(15): „Anexarea Bucovinei (1775) imentele din 1812 aruncă boierimea” (20): „Căminarul era un om bogat”/ t „Căminarul era un om cuprins”.

„lumea de țară n-are adesea respectul alității nici mila”/IV(20): „lumea de atunzi n-avea adesea respectul” etc. „puținele și sănătoasele principii pe ce”/IV (20): „puținele și „sănătoasele» i pedagogice”.

uca Eminovici și copiii III(27): „aminbuie să fi dat totuși lui Eminescu un nobleță etnică”/IV(24): „un fior de nobilitară”.

lar la Cernăuți (1858-1863) III (63): t în Moldova, căci împrejur mișunau omânești”/IV (55): „Se simțea ca acanu departe mișunau satele românești”. „Pe drum, lumea împestrată a Bupotopite de străini”/IV(55): „Pe drum, împestrată a Bucovinei”. III(64): „cu caftan”/IV(55): „evrei cu caftan”. „Aci își petrece Eminescu aproape i din copilăria sa, cunoscând unul din le lentei înstrăinări a neamului”/ „cunoscând unul din aspectele asupriale”. III(69): [Aron Pumnul era foarte copiii români] „mai ales pentru acel ism religios pe care îl insufla tine-IV(59): „mai ales pentru acel patriotism ernic” etc. III(76): „Lozinschi, înțeles iul”/IV(64): „Lozinschi, înțeles cu

cîntece și jocuri și, în sfîrșit, aveau acea aromă a limbii, de care cetățenii se simțiră îmbătați și cutremurați”. III (95-96): [Biblioteca lui Pumnul, alcătuită] „din cite cărți românești putuse aduna un profesor român într-o țară vitregă din cumpărături și daruri; era un mic focar clandestin de naționalism”/IV (79-80): „din cite cărți românești putuse aduna atunci un profesor român din cumpărături și daruri, era un mic focar de cultivare a graiului literar”.

La Blaj (1866) III (120): [Preotul Bratu era] „bunic dinspre mamă a altui poet național, Octavian Goga”/IV (99): „bunic dinspre mamă al altui poet român Octavian Goga”.

Priveag și sufleur (1866-1869) III (130): „Eminescu, fire adîncă și naționalistă”/IV (107): „Eminescu, fire adîncă și patriotică”. III (141): „întinderea înstrăinării nației”/IV (116): „întinderea decăderii nației”. III (142): „poezia indignării de rasă”/IV(116): „poezia indignării împotriva epigonilor”. III (150): „Eminescu și-a extirpat de mic simțul interiorului estetic, caracteristic burgheziei intelectuale”/IV (123): „simțul interiorului organiza”.

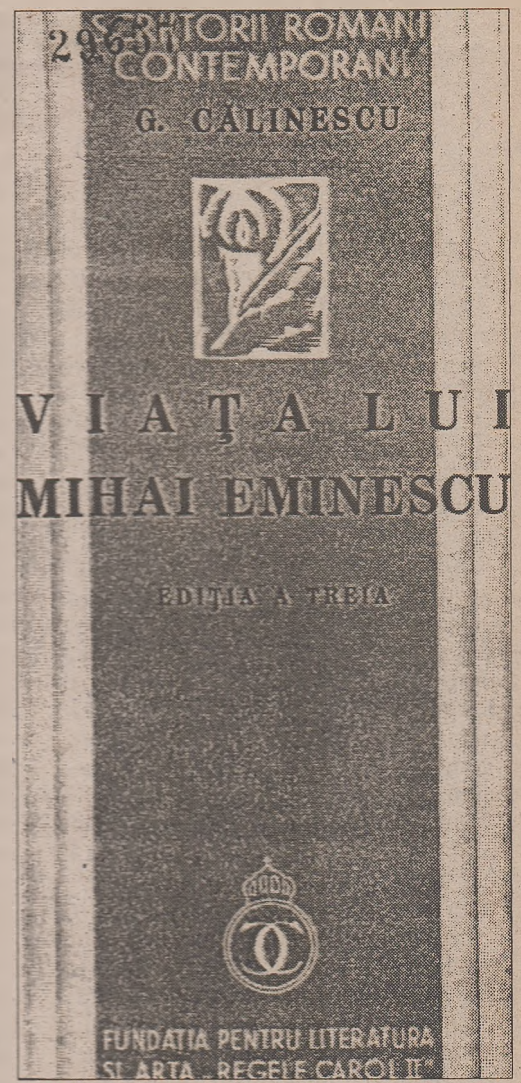
Student la Viena (1869-1872) III (159): „în locul hibridei societăți ruteno-germane ce se așeza peste stratul autohton”/IV(130): „în locul unei societăți germanizante aduse din toate părțile imperiului”. III (160): „Eminescu, ca fiu sufletesc al Bucovinei”/IV (131): „Eminescu, ca fiu sufletesc al Moldovei superioare”. III (173): „Privirea de o simplitate regală are o elevațiune, o nepăsare de lume asiatică și, fără nici o asemănare fizică, chipul de tinerete al lui Eminescu este înrudit în plan spiritual cu acela quasi-divin al lui Krishnamurti.”/IV (141): „Privirea, de o grandioasă simplitate, are o elevație, o nepăsare de lume asiatică.” III (175): [Slavici] „era ca acasă în această metropolă a patriei pe care o socotea a sa”/IV (142): „era ca acasă în această metropolă a imperiului”. III (175): „problemele naționale și literare”/IV (143): „problemele culturii naționale și literare”. III (176): „simpatia lui [Slavici] pentru națiile asupritoare”/IV (143): „simpatia lui pentru Austria”. III (179): „un interior al cărui simț estetic nu-l avea”/IV (146): „un interior pentru care nu avea simțul «artistic”.

Student la Berlin (1872-1874) III (221): „oarecare însemnări crude, cite o obscenitate, semne ale efervescenței sexuale și a virilizării spiritului”/IV (178): „oarecare însemnări crude, cite o obscenitate”. III (221): „poseda cu ochii pe juna curtezană”/IV (178): „nu-și lua ochii de la juna curtezană”. III (233): „poetul se îndrîjește într-o descindere voluptoasă care trădează chinurile fizice de care era muncit”/

IV (187): „poetul se îndrîjește într-o descindere voluptoasă”. III (233): „un element specific al eroticei eminesciene, hranite adesea din libidine”/IV (187): „unul din elementele constitutive ale erosului eminescian”.

Bibliotecar și revizor școlar (1874-1876) III (261): „împotriva cămătăriei ovreilor la țară”/IV (209): „împotriva cămătăriei la țară”. III (263): „infiltrarea ovreilor”/IV (211): „infiltrarea micilor capitaliști”. III (264): „ovreiu Leizer Solzangesind”/IV (211): „negustorul Leizer Solzangesind”. III (264): „liberalism priplit”/IV (211): „liberalism nesincer și priplit”. III (264): „închipuirea revizorului”/IV (211): „închipuirea utopică a revizorului”. III (266): „un număr însemnat de exemplare dintr-o broșură «Răpirea Bucovinei”/IV (213): „dintr-o broșură anti-austriacă”. III (266): „un cor de voci bărbătești cîntînd lent și jalnic «Deșteaptă-te române”/IV (213): „cîntînd lent și jalnic *Un răsunset* al lui A. Mureșanu pe muzica lui A. Pann”. III (268): „poetul spumega de indignare împotriva străinilor cari cotropiseră Bucovina”/IV (214): „poetul, contaminat de xenofobia unor junimiști, spumegă de indignare față de rărirea elementului românesc în Moldova de sus”. III (270): [Măiorescu] „învăpăiat la muncă”/IV (216): „învăpăiat la muncă în limitele înțelegerii lui istorice”.

Eminescu și Junimea III (276): „Măiorescu era singurul intelectual de pe atunci, înrudit cu poetul nu numai prin covîrșitoarea superioritate asupra contemporanilor, dar și prin direcția spiritului”/IV (221): „Măiorescu, lăsînd la o parte orice considerație asupra ideologiei lui politice, filozofice și estetice, era singurul intelectual de pe atunci, înrudit cu poetul nu numai prin covîrșitoarea superioritate culturală asupra contemporanilor, dar și prin direcția nu fără erori a spiritului lor”. III (276): „sistemele pozitivistice [...] conduc la liberalism”/IV (221): „sistemele materialiste [...] conduc la democratism, dar rău înțeles la liberalism și socialism utopic”. III (277): „Ei credeau în progres, fiindcă își închipuiau că civilizația și cultura unei țări sunt o valoare cantitativă pe care ar fi putut-o spori prin instituțiuni și legi nouă”/IV (222): „prin instituțiuni și legi noi, fără prefaceri în structura economică”. III (277)/IV (222), pasaj intercalat: „Din păcate, progresul rațional, adică în fond fără sărituri al lui Măiorescu, e o poliție impusă naturii, a cărei dialectică concretă se exprimă tocmai prin salturi”. III (278): [Eminescu și Măiorescu] „sunt dar capabili de stări contemplative, gratuite, care-i duc la selecțiune și aprofundare”/IV (223): „sînt dar capabili de judecăți de valoare, care-i duc la selecțiune și la aprofundare și, bineînțeles, la erori și incompreensiuni mai ales întrecut privește pe cel de-al doilea”. III (279): „Mizantropia celor doi oameni consta într-o aristocratică oroare de patimi mărunte”/IV (223): „într-o nobilă oroare de patimi mărunte”. III (279): „înaltul dispreț față de vulg”/IV (224): „înaltul dispreț față de vulgul burghez”. III (279): „reintrat asemenea Lucașăruului în insensibilitatea față de temporal”/IV (224): „reintrat asemenea Lucașăruului, disprețuit de filistini, în insensibilitatea față de temporal”. III (280): [Măiorescu era] „singurul om care l-a înțeles de la început”/IV (224): „singurul om care l-a înțeles cît putea să-l înțeleagă de la început”. III (280): „singurul cu care se putea înțelege în toată întinderea vieții sale spirituale”/IV (224): „unul din puținii oameni cu care putea avea un dialog pe toată întinderea vieții sale spirituale”. III (289): „Eminescu ripostă în numele gratuității poeziei”/IV (231): „Eminescu ar fi ripostat (ceea ce nu concordă cu estetica lui exprimată în *Criticilor mei*) în numele gratuității poeziei”. III (290): „Această excelentă apărare prin definiția poeziei”/IV (232): „Această apărare printr-o definiție a poeziei discutabilă, dar curentă atunci și mai tîrziu”. III (294): „închipuindu-și că punctul de vedere al artei este utilitatea intelectuală și adevărul”/IV (235): „este nu viața, ci informația și adevărul abstract”. III (295): „Imaginația lui Emi-

nescu era relativ naivă și posibilă numai într-un sistem bizuit pe concepția unui univers rotativ de idei ce se realizează într-o eternitate, pe o monadă spirituală care oglindește într-o clipă toate momentele Cosmului”/IV (235): „Imaginația lui Eminescu era posibilă numai în sistemele platonico-kabalistice de tip umanist, reluate de Fichte și Schopenhauer”. III (307): „Deosebirea între Creangă și un țaran din Humulești, între Eminescu și un proletar oarecare, este că în vreme ce aceștia din urmă își trăiesc viața lor cu inconștiență, rîvnind vag la starea altora, cei doi junimiști își fac din ea un azil de voluptate și un principiu estetic”/IV (245): „Deosebirea între Creangă și un țaran din Humulești, între Eminescu și un oarecare om trăind în mizerie, este că în vreme ce aceștia din urmă își trăiesc viața lor pe atunci fatal descurajată, cei doi junimiști își fac din ea, ridicîndu-se unul instinctual, al doilea ca filozof, și un principiu estetic”. III (307): „ființa lor toată aspiră, ca pielea groasă a masei, întoarcerea în noroi”/IV (245): „ființa lor toată aspiră, pe versantul Ceahlăului, întoarcerea la mătreața vieții în plină geologie”. III (308): „un bordei care ar constitui preistoria multor triburi africane”/IV (245): „un bordei, care ar constitui pentru unii o protoistorie”. III (308): „o perversiune sau mai bine zis voluptate a regresului spre pădure”/IV (245): „sentimentul intim al reconstrucției peisajului alpestru”. III (309): „o alimentație compactă, după cum calul sau boul, ațîțați de acreala iute a gunoiului, cerșesc la ochiul mic al grajdului voluptatea de a-și cufunda capul și nările într-un nutreț adînc”/IV (246): „o alimentație compactă, așa după cum vietatea sănătoasă așteaptă nerăbdătoare să-și cufunde capul și nările într-un nutreț adînc”. III (313): „călătoria la Cernăuți l-a indignat prin înstrăinarea Bucovinei”/IV (249): „călătoria în orașul pumnulean l-a indignat prin penetrația germanică”. III (313): „ura împotriva liberalilor”/IV (249): „ura împotriva facțiunii liberale”. III (313): „aluziile străvezii la elementele alogene”/IV (249): „aluziile prea străvezii și brutale la elementele alogene”.

Ștefan Cazimir
(Va urma)

^{1, 2)} Indicăm prin <...> soluțiile abandonate, iar prin /.../ porțiunile pe care le repetăm pentru a păstra continuitatea enunțului.

³⁾ Contrar regulilor curente ale vremii, citatul din Eminescu este trunchiat fără a se folosi parantezele drepte! Situația se va repeta și în alte locuri.

⁴⁾ Citatul din Eminescu este astfel desfigurată, încălcîndu-se orice scrupul științific.

Pledoarie pentru

DUPĂ apariția din 1997, la Editura Amarcord, a volumului *Istorie trăită, istorie povestită. Deportarea în Bărăgan 1951-1956*, Smaranda Vultur oferă tiparului, ajutată de un grup de câțiva studenți și tineri cercetători timișoreni, un alt volum de excepțională valoare: *Lumi în destine. Memoria generațiilor de început de secol din Banat*. Domeniul disciplinar care patronează amindouă cărțile este cel al istoriei orale, prea puțin cunoscut și practicat deocamdată în România. Meritul Smarandei Vultur și al colaboratorilor ei este, și nici dacă acesta ar fi singurul tot nu e mic, de a familiariza cititorii cu un tip nou de abordare a istoriei și a culturii, cea din perspectiva mărturiei orale individuale, a actorilor mici, nu a specialistului ori a generalului. Însă nu (doar) asupra unei contribuții disciplinare și deci teoretice vreau să zăbovesc aici, ci asupra conținutului propriu-zis al volumului publicat anul acesta de Editura Nemira, și apoi prin extensie, asupra genului de efort moral și intelectual pe care îl întreprind cercetări precum ale Smarandei Vultur. *Lumi în destine* adună povestirile citorva bănățeni, cei mai mulți născuți la Bazos, Comloș sau în satele și comunele învecinate, despre viața lor, familie și vecini, obiceiuri și tradiții în desfășurarea lor pe parcursul ultimilor cincizeci de ani. Oameni ca oricare alții, din diverse categorii sociale, cu diferite experiențe de viață, care nu au în comun decât o apropiere aproximativă de vîrstă și, în special, un spațiu de existență, Banatul, perceput însă cu oarece variațiuni personale. Amintirile lor despre Banatul de la jumătatea secolului 20 concordă, uniformizate oarecum și de lentila puțin deformatoare a nostalgiei idilizante. Chiar și întâmplările prin care au trecut sînt asemănătoare, în diversitatea lor: războiul, deportarea în Bărăgan sau, în cazul celor și mai nenorocoși, în Uniunea Sovietică, venirea comunistilor, momentul 1989. În măsura în care, privită din perspectiva departe-ului implicită în orice relatare autobiografică totalizatoare (povestea vieții din copilărie pînă în prezentul actului narativ) existența se esențializează cumva, reducîndu-se la episoadele ei majore, la ceea ce un

om are și a avut dintotdeauna, sau a pierdut cîndva fără a reuși să depășească vreodată durerea pierderii, cei cincisprezece intervievați se contopesc într-un singur personaj colectiv, un fel de prototip al bănățeanului născut în prima parte a veacului și urgisit de toate relele acestuia. Pe de altă parte, fiecare cu norocul lui, cum se spune. Deși născuți pe același meleag, deși martori ai acelorași evenimente, protagoniștii cărții au avut destine individuale. Dacă unii au fost atît victimele deportării în Uniunea Sovietică, cît și ale Bărăganului, alții au scăpat și de una și de alta. Nemții bănățeni au suferit din pricina comunistilor, pe cînd evreii bănățeni din cea a legionarilor. Unii sînt senini și resemnați, alții doar resemnați. Pe unii vecinii i-au așteptat plîngînd la gară cînd s-au întors din deportare, pe alții i-au vîndut securității. Chiar dacă amintirile lor concordă, chiar dacă ele evocă în mod consecvent atmosfera unui spațiu cultural și istoric, unicitatea fiecărei povestiri e indubitabilă, și în același timp tulburătoare. E tulburătoare pentru că ne obligă să reflectăm la o problemă foarte importantă și în ultimă instanță chiar gravă: cea a dialecticii dintre identitatea colectivă și identitatea personală.

În postfața la volum, Smaranda Vultur atrage atenția asupra potențialului de interdisciplinaritate al narațiunilor personale, care prin felul lor de a intersecta o istorie a mentalităților și una a cotidianului, oferă implicit teme de studiu și istoricului, și sociologului, psihologului sau antropologului. Cercetătorul, observă Smaranda Vultur, "poate opta pentru o perspectivă anumită, în funcție de care își va stabili prioritățile, va ierarhiza informațiile pe care povestitorii le transmit și le va integra în contexte de analiză diferită". *Lumi în destine* este o carte de o bogăție umană și intelectuală totodată extraordinară, ea nu poate fi epuizată într-o cronică sau într-un eseu. Nu încerc, prin cele de față, decît să articulez această dinamică a identității colective și individuale la care mă refeream mai sus, propunînd-o drept simplu context de analiză. Ceea ce nu înseamnă că motivul pentru care aleg acest context și nu altul e arbitrar sau pur subiectiv.

Dimpotrivă, am ambiția de a-l declara drept unul dintre cele mai importante, prin dubla sa semnificație, teoretic-disciplinară și filozofic-morală.

Memorie și istorie

TEORII recente din mai multe domenii umaniste, precum și din unele științifice, par să declare fără ezitare că memoria este fundamentul identității, atît al celei colective, cînd avem de-a face cu memoria colectivă ca tezaurizare a unui trecut comun și definitoriu pentru un grup de indivizi, cît și al identității personale, constituită ca efect de coerență al amintirilor noastre despre noi înșine. Ideea a fost reluată și preluată atît de des și din perspectiva atît de multor ideologii și vocabulare, încît într-un eseu publicat anul acesta în *Representations*, Kerwin Lee Klein observă (pentru prima oară cu dovezi explicite și numeroase, din cite știu eu) că termenul memorie, folosit cu buversant de multe sensuri, riscă să provoace mai degrabă confuzie decît clarificări. Analizînd ocurențele cuvîntului "memorie" în diverse tipuri de discurs, Klein descoperă categorii de semnificație sensibil diferite între ele. De pildă, în vreme ce pentru unii sintagma *memorie și istorie* rezumă o opoziție fundamentală, pentru alții ea este pleonasm. Dar chiar și cei ce folosesc mai mult sau mai puțin în regim sinonimic cuvintele "memorie" și "istorie" par să înțeleagă că diferența dintre cele două este cea dintre o re-apropiere a trecutului din perspectivă asumat subiectivă, asumat partinică, și una cu pretenții de globalizare și obiectivitate. Convingerea lui Pierre Nora era că obsesia noastră față de memorie e provocată de faptul că memoria, ca reflex al gîndirii umane, a fost distrusă în momentul formării conștiinței istorice. Alții merg pînă la a susține că memoria este o nouă categorie de experiență, ivită ca urmare a crizei identitare instaurate odată cu sfîrșitul secolului trecut. Iar Amos Funkestein, într-o carte dedicată percepției istoriei evreilor, insistă asupra diferenței dintre memoria colectivă și cea personală, propunînd ca pentru înțelegerea ei să apelăm la o altă distincție, mai familiară, cea dintre *langue* și *parole*. Așa cum limbajul, în accepțiune saussureană, este un set abstract de reguli și proceduri, iar vorbirea reprezintă concretizarea lor, memoria individuală este forma de manifestare și preluare a unei scheme abstracte, memoria colectivă. Oricît de evident ar putea să pară că amintirile fiecăruia dintre noi, chiar și acelea despre un eveniment cu importanță istorică, diferă, prin nivelul la care se plasează ele dacă nu prin conținut, de un mauseu, să zicem, o legendă sau un costum național (toate forme mnemonice de marcare și conservare a unei identități colective), distincția dintre memoria colectivă și memoria individuală este esențială. Consecința ei cea mai la îndemînă și lesne de întrevăzut este că nu putem pur și simplu deduce o memorie colectivă din însumarea celor individuale. O consecință ceva mai subtilă, dar poate mai serioasă chiar, este că, într-un fel, se cheamă că există deopotrivă un prag, un hiatus, o sincopă dar și o formă de conexiune-dependență între memoria colectivă și cea personală. Schemele cognitive ale memoriei colective ne impun cît și ce să ținem minte ca indivizi, dar cu toate acestea inventarul amintirilor

fiecăruia dintre noi evadează totdeauna dincolo de normativitatea sistemului abstract, a modelului. Și atunci cum se rezolvă această joncțiune dintre public și privat, în contextul memoriei? Și dacă există o posibilitate de a reconcilia, sau cel puțin stabili o convergență confortabilă între cele două tipuri de memorie, cum se repercutează ea la nivelul dialecticii dintre identitatea colectivă și cea personală?

Supraviețuitorii

ȘTIU, cele două întrebări de mai sus nu sînt găselnița mea, și nici nu-și pot afla răspunsul într-o contribuție publicistică. Cartea coordonată de Smaranda Vultur sugerează, însă, o posibilă manieră de abordare, care mi se pare foarte interesantă. Citind mărturiile celor intervievați în *Lumi în destine* m-am întregat ce au ele în comun. Intenția autorilor volumului a fost aceea de a circumscrie narativ un orizont cultural și istoric, să ofere, cum aflăm din Prefața, "o secțiune transversală în memoria Banatului de azi, prin lupa mai mult sau mai puțin deformatoare a căruia se vede Banatul de altădată, o istorie trăită sau cunoscută prin povestirile altora, modelată de formele simbolice ale povestirii prin care ne e spusă, împărtășită". Cu toate acestea, prima narațiune din volum, cea a Doinei Wilduc, debutează foarte semnificativ printr-o plasare a povestitoare, care nu presupune nimic împărtășit între ea și cei care o ascultă, în afara ramei conversaționale, undeva la distanță de interlocutor sau ascultător: "Eu m-am născut în 1928 în iulie, într-o comună din Banat. I se spunea Bazosu' Vechi, acum tot Bazosu' Vechi este, dar au desființat primăria din comună și acum aparține de Receaș." Iar ultima povestire din carte, cea a lui Edith Cobilanschi, se încheie cu reflecții-dileme despre ce înseamnă astăzi să faci parte dintr-un grup, dintr-o comunitate, fle ea de prieteni, colegi, conaționali sau altceva. Nu știu exact cum au fost selectați cei intervievați, sau cum li s-a cerut să-și povestească viața, din prefața aflăm că li s-a comunicat care e tema cercetării (viața de zi cu zi în Banatul de altădată), ceea ce probabil a devenit filtrul de structurare a amintirilor. Deși toți povestitorii fac referire explicită la Banatul cotidian de acum jumătate de secol (felul în care se întemeia o familie, cum se creșteau copiii, care erau principalele ocupații, ce se făcea de sărbători etc.), focusul fiecărei narațiuni este un destin individual. Memorabile, la lectura acestui volum, sînt nu în primul rînd detaliile cu relevanță sociologică ori etnografică, ci acele date care țin strict de o existență personală, în ce are ea unic. Reacția Margaretei Oglindă, de pildă, la revederea cu tatăl său, în gulag (unde ajunseseră amîndoi, nici unul neștiind de celălalt), inexprimabilă în cuvinte: "Atuncea mi-a venit așa, nu știu cum... (...) pe tata l-a bărbierit unul și, nu știu, cînd m-a văzut a fost rece, așa, sau nu știu cum, eu n-am mai fost bună de nimica". Sau procesele de conștiință ale Valentinei Gomboșiu, care după zeci de ani își amintește felul în care l-a jignit pe lăptarul neamț cînd îl rugase să-i aducă numai lapte foarte proaspăt, dîndu-i de înțeles, prin insistențe, că se îndoieste de buna lui credință. Ori mulțumirea morală a Auricăi Boceanu, care a avut prilejul să-și confirme convingerea că în viață trebuie să faci bine cui poți

POLIROM

NOUĂȚI
septembrie 2000

Jean-Paul Sartre

Existență și adevăr

François Furet (coordonator)

Omul romantic

Camelia Beciu

Politica discursivă

Practici politice într-o campanie electorală

Jacques Delors (coordonator)

Comoara lăuntrică

Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI

În pregătire:

Vladimir Tismăneanu

Andrei Pippidi

Încet, spre Europa. Un dialog cu Mircea Mihăieș

Despre eroi și morminte

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

identitate

pentru că nu se știe când ți-i va scoate din nou soarta în cale pe cei pe care i-ai ajutat. Acestea pot trece drept amănunte minore, pe lângă faptele grave care sînt povestite în carte privitor la deportare sau la ororile făptuite de comuniști. Chiar sînt mărunte, privite dintr-o asemenea perspectivă. Dar ele se întipăresc în mintea cititorului, propulsate de suflul epic al povestirii care le individualizează. Însă dincolo de idiosincrasia narațiunii personale, viețile reconstituite în acest volum împărătesc ceva mai abstract chiar decît un spațiu cultural, sau un orizont de mentalitate. Și anume, amprenta contradictorie și cu siguranță dureroasă a dispariției și deopotrivă a supraviețuirii. Ceea ce au în comun povestitorii este istoria pe care au trăit-o, nu memoria, căci aceleași întâmplări pot fi rememorate în diverse chipuri. Istoria, ca eveniment suportat de anumiți agenți, adică deportarea în Bărăgan sau în Uniunea Sovietică, confiscarea proprietăților, moartea prematură a unor membri ai familiei, concedierea, umilirea, privațiunile din anii comunismului. Supratropul definitiv al istoriilor tuturor vieților povestite, care se regăsește la nivelul istoriei globale, este cel al pierderii, al unei absențe care nu (mai) poate fi suplinită, înlocuită, reparată. Poate că și datorită unui efect retoric insidios al amintirii, care sub aparența reinvierii trecutului nu face decît să-i sporească aerul defunct, *Lumi în destine* mi-a lăsat gustul amar al destrămării. La o lectură superficială sau simplistă, aș putea pune acest gust pe seama nostalgiei inevitabile într-o asemenea întreprindere: Banatul de azi nu e cel de odinioară, vremurile bune de demult sînt duse pe vecie. Dar o asemenea concluzie e banală și complet neinformativă, căci, cum se știe, timpul e irevocabil și totul e supus schimbării. Nu, senzația aceasta de destrămare are altă origine: nu e vorba de o dispariție a vechiului Banat, cu obiceiurile și personajele sale, ci de distrugerea unei identități colective pe care recuperarea acelor obiceiuri constitutive nu ar aduce-o înapoi.

Într-un remarcabil eseu despre identitatea personală și alteritate inspirat de ideile lui George Herbert Mead, un filozof american contemporan pe nume Charles Harvey propunea următorul raționament de înțelegere a felului în care se formează sinele: la început avem nu un eu gînditor, capabil de observație și autoînțelegere, ci o interobiectivitate nereflexivă, în care fiecare dintre noi e prins laolaltă cu toți ceilalți, complet inconștient de autonomia și ireductibilitatea sa. Starea de împreună o precede pe aceea de individualitate. După care un eveniment grav, fie sub forma unei epifanii ori a unei zguduiri de altă natură, rupe această alianță inconștientă între mine și ceilalți, aruncîndu-mă în orizontul propriei subiectivități. Izolați de ceilalți pentru totdeauna, rămînem însă pe veci nostalgici după acea stare inițială, de fericită contopire în împreună. Intersubiectivitatea, care stă la baza identității colective, e posibilă numai după ce s-a produs această pierdere formativă, fără de care nu am fi ajuns niciodată în posesia identității noastre personale. Ideile lui Harvey se aplică fericit, cred eu, la cazul povestitorilor intervievați de Smaranda Vultur și colaboratorii ei. În toate povestirile există referiri explicite la o așa-numită "cădere din paradis", ca pierdere irevocabilă a unui sentiment al firescului pe

care ni-l oferă viața într-o familie, sau într-o comunitate bine rînduită, în care fiecare știe de la bun început ce vrea și ce se așteaptă de la sine. Apoi, istoria, cu evenimente precum deportarea sau venirea comunismului, zguduie și sfișie această stare de împreună, dar rezultatul sînt, între alții, cele cincisprezece individualități bine formate, ale povestitorilor. Paradoxal poate, propunîndu-și să descopere o memorie colectivă, *Lumi în destine* devine o galerie de portrete puternic individualizate.

Nu vreau să forțez raționamentul lui Harvey, sugerînd că a fost nevoie de o tragedie precum deportarea pentru ca oameni extraordinari precum cei intervievați în acest volum să-și formeze o identitate personală. Și nici nu vreau să ignor sau să subestimez miza etnografică și antropologică a cărții. Dimpotrivă, și în felul acesta sper să ajung și la latura moral-filozofică a volumului: *Lumi în destine* este o pledoarie explicită pentru formarea, nu regăsirea unei identități colective (care nu poate fi fortuită). Prin pathosul ei, această carte pledează pentru o regăsire a lui împreună în actul narării unor destine și cel complementar, al ascultării. Narațiuni precum cea a Tereziei Negrea, un fel de cosmopolită sui-generis ca urmare a experienței ei de deportare în Uniunea Sovietică, sau a lui Teodor Beceneagă, care și-a riscat viața pentru o scrisoare de la familie, ori a Tereziei Buda, o veritabilă Mară, cum a numit-o și Vasile Popovici în cronica sa din "Orizont", care a muncit o viață întregă agonisînd o avere pe care nu are cui o lăsa, și din păcate nu-i pot menționa pe toți cei intervievați, trebuie aflate și ascultate. Toți povestitorii au trăit experiențe-limită, chiar dacă unii au fost mai norocoși sau mai feriți decît alții. Salvarea unuia, de pildă, a constat în pasiunea pentru insecte. Grație ei, Frederic Koenig a supraviețuit vicisitudinilor vieții, dar a cunoscut și lumea, călătorind la conferințe sau la întîlniri cu alți entomologi. Prin tragismul lor, narațiunile acestea sînt o sursă de katharsis. Compasiunea pe care o stîrnesc cititorului funcționează, așa cum o vedea Aristotel în *Retorica* sa, ca o punte de la individ la comunitate. *Lumi în destine* e o carte excepțională nu doar prin eforturile ei recuperatoare, ci poate mai ales prin cele constitutive pentru o identitate colectivă.

Andreea Deciu

MADRID

PREPELEAC

de Constantin Toiu

HAZARDUL a vrut să dau într-o piațetă dosnică în prima mea zi de turist la Madrid de statuia lui Miguel Cervantes.

Un loc neîngrijit, plin de gunoaie. Nu am intenția să critic municipalitatea madrilenă. Ca bucureștean, cunosc... Amănuntul îl reținusem dintr-un cu totul alt motiv. Mă gîndisem, în general, la dejecțiile umane ale planetei. Și cum acestea, în loc de flori, în acea zi, împodobeau monumentul Autorului *Tristei figuri*. Nu vedea, oare, *Personajul* lui Cervantes peste tot în lume, partea idealistă a existenței? Prinți și prințese, în loc de hangii ori hangite?... De ce să nu fi luat în ziua aceea gunoaiele drept orhideele pe care cetatea Madridului le-ar fi așternut în calea glorioasă a Nobilului Hidalgo?...

Parcă îl aud pe Sancho Pança observînd cu bunul său simț, în timp ce-și grăbește asinul lovindu-l cu amîndouă călcăiele:

- *Stăpîne, da' nu e flori, e gunoaie, murdărie, stăpîne, pă ochii mei!*

După Heine, - Shakespeare și Cervantes sînt primii doi mari poeți ai lumii, dacă îl lăsam de-o parte pe Homer... Pe lângă *Divina Comedie* și *Comedia umană*, - cealaltă *Comedie*, a *Himereilor* luate drept realități sau invers... Utopia fiind maladia cea mai profundă și mai secretă a genului omenesc. Secolul douăzeci i-a dat dreptate pe deplin lui Cervantes...

Între Don Quijote și "scutierul" său, Sancho Pança, individul, din popor, *terre-à-terre*, - ca între idealism și materialism, - are loc în perpetuitate dialogul speciei noastre întregi dintre obsedantele aparențe ale minții înfierbîntate de fantasmă și biata lume de zi cu zi a celor din jur... Ca în dialogul nepieritor:

"- Mare noroc pe noi, Sancho, să te pomenești deodată în față cu treizeci de uriași... Am să mă bat cu ei și am să-i dobor pe toți, - să ne răsplătească Cel de sus că vom stîrpi de pe fața pămîntului sămînța lor blestemată!

- Ce uriași, stăpîne?... Păi ce vedeți Luminăția voastră acolo, - îl preveni scutierul, - nu e uriași, e mori de vînt...

- E clar că habar n-ai, că nu ești citit, răspuse Cavalerul, ia-o din loc, șterge-o, dacă ți-e frică.

Și, zicînd acestea, dete pinteni Rosinantei, și porni la atac. Morile, la o boare de vînt, începură a se mișca. (Traducere din memorie).

În amintirea lui Sancho Pança, omul simplu, de rînd, al planetei, care a îngropat atîtea utopii, caut pe fețele trecătorilor de pe străzile madriline largi, drepte, cu edificii severe ca niște cazărni durabile ceva din "caracteristica locală".

Cînd se întîmplă să fii singur într-un oraș străin necunoscut, îmi place să hoinăresc prin el fără nici un scop, atent la oameni și la "culoarea locului".

Fără să cunosc bine spaniola, înzestrat doar cu argoul turistic minim, ce-ream politicos cîte o informație pe strada plină de trecători. Am observat, încă de la București, că exprimarea cetățeanului trebuie să fie cît mai scurtă și mai limpede posibil.

La Madrid, am păit un lucru ieșit din comun. Nimeni nu pricepea ce rosteam. Nume de bulevarde în care voiam să ajung, neavînd hartă... Toți mă

priveau cu cea mai mare atenție, apoi cu un fel de ostilitate, sumbră. Apoi mai veneau și alții. Erau înși mai în vîrstă, nu prea bine îmbrăcați. Și toți păreau corciți cu arabii, - maurii, - o anume expresie, cruntă, o lipsă de comunicabilitate. Vizibilă în priviri. Ceva ca o conspirație... Nu se compara cu Bucureștiul nostru palavragiu și flecar...

Dacă la noi întrebă de-o stradă, ca străin, omul se uită mai întîi la tine bucuros că unul de alt neam recurge la ajutorul tău ca să se descurce. Văzînd aceasta, bucureșteanul, săritor, impresionat de onoarea ce i se face de a i se cere ajutor, intervine numaidecît:

"Cum să nu, neică, acușica: O iei mata, așa, în jos pîn-la rondul ăla... o faci la dreapta... mai mergi ce mai mergi... dai de-o grădină, o lași în urmă și p-asta, așa... p-ormă o ții după ea... *drreeept înainte*, așa... *capisco?*... și dai într-o stradă mare dă tót, bulivard, așa... și cum ajungi acoloșă, mai faci o dată la stînga și dai de... cum ziseși!

La Madrid, așa ceva este cu neputință. Deși te afli într-o țară latină. În singele spaniolilor însă curge mult singe maur... Madridul a fost o cetate maură, de altfel, - pe numele ei străvechi *Matricia* dinainte de anul 1000. La romani, cum ar veni: *matcă, matrice*...

Imprudenta mea a fost că stăruisem să capăt informația... Încetul cu încetul, în jurul meu se strînsese multă lume curioasă. Nimeni însă habar n-avea cam unde s-ar fi putut afla acel *bulevard*, important, al capitalei lor. Alții și alții se adunau în spatele celor opriți, interesîndu-se ce se întîmplase. Dintre toți înșii ce mi se păreau posaci, incomunicabili, doar unul o rupse oarecum pe franțuzește, socotîndu-mă vreun urmaș al "banditului" de Napoleon, care ocupase Madridul, la începutul secolului al nouăsprezecelea, punînd la conducere un mareșal de-ai lor... Atîta mi-a trebuit! Să fiu luat drept un stră-stră-nepot al armatelor franceze ce ocupaseră Spania și în care avusese loc primul război de partizani din Europa. Cînd țărani spanioli îi prindeau pe franțuji, îi despuiau, îi puneau cu capul pe butuc... cînd nu-i tăiau în două, gospodărește, cu fierestrăul... Gălăgia în jurul meu creștea. Pînă ce un polițist se apropie de noi, risipi adunarea, dîndu-mi, în sfîrșit, indicația, după ce scosese din porthartul ținut la șold o hartă și îmi indică cu degetul bulevardul. Era *Avenida José Antonio*. Greșeala mea fusese că tot îi dădeam înainte franțuzește cu *Bulevardul*.

Îi salutase pe cei din jur cu aerul cel mai prietenos, după ce incidentul se lămurii, și îmi făcui drum printre ei... încă suspectat. În văzduhul madrilen, sumbru de sutanele negre ale Inchiziției precum și de pasiunea singelui arab stropînd de atîtea veacuri pămîntul Castiliei...

Așadar, îi prindeau pe franțuji și-i tăiau în două, cu ferăstrăul! - îmi spuneam îndepărtîndu-mă repede. Uitasem de tabloul lui Goya. Plutonul de execuție, francez, aplecat într-o rînă, la comanda *foc!*... execuția, strînși grămadă, cu gurile contursionate de groază, cu brațele dramatic azvîrlite-n sus...

Salonul internațional de gravură mică (III)

PREMIANȚII ediției 1999 a Salonului... de la Baia Mare, Miec Coppens din Olanda, premiul III, Egle Vertelkaite din Lituania, premiul II și Anne Catherine Nesa din Franța, premiul I, au deschis acum împreună, în paralel cu ampla expoziție care finalizează ediția actuală, o expoziție determinată direct de calitatea lor de câștigători. Organizații au gândit această acțiune, dacă îi putem spune așa, de consacrare, și ca pe un mijloc de continuitate materială între ediții, și ca pe un eveniment artistic și spectacular care implică un alt nivel al așteptărilor și al exigențelor decât expoziția curentă, dar și ca pe o

formă de investigație și de cunoaștere a unor demersuri artistice pentru care, inițial, nu existau foarte multe repere. În acest context, trebuie reamintit faptul că selecția artiștilor pentru premii se face pe baza unei informații foarte restrânse, doar pe aceea pe care o poate oferi un număr mic de lucrări sau chiar una singură. Cum intenția organizatorilor și sarcina juriului sînt de a premia autori și nu lucrări, adică universuri deschise, forme de gândire articulată, modalități de exprimare coerente și motivate constant în subteranele discursului, și nu un moment singular, suficient siesi, fără context, fără istorie și fără un viitor previzibil, întâlnirea tuturor, de la public și pînă la cei implicați direct în realizarea acestui eveniment, cu o expoziție bogată a celor trei premianți constituie, în același timp, o provocare și un examen sever. Iar cei examinați nu sînt, de data aceasta, doar artiștii, care se supun din nou, și inevitabil, unei judecări mult mai largi, ci și judecătorul lor inițial, adică juriul, a cărui luciditate, înțelegere și intuiție pot fi acum evaluate în fața unor probe directe. De data aceasta, atît artiștii, cît și juriul au trecut cu bine de confruntarea cu faptele, pentru că expoziția celor trei premianți, deschisă în spațiile galeriei Uniunii Artiștilor Plastici din Baia Mare, este una cu adevărat ieșită din comun. Deși vin din zone diferite ale Europei, din spații culturale cu istorii bine individualizate, ba chiar și din sisteme politice și sociale profund adverse - spre deosebire de Miec Coppens și de AC Nesa, care vin din lumea liberă și dinlăuntrul unei experiențe democratice resimțite ca o stare firească și un bun natural, Egle Vertelkaite vine din fostul imperiu sovietic, din ruina economică și morală a comunismului (de altfel ea nici n-a putut ajunge la Baia Mare din motive previzibile, de ordin financiar) -, cele trei artiști se regăsesc, prin lumea lor simbolică și prin repertoriul lor de forme, în același univers și în același spațiu expresiv. Profund diferite ca gândire și

ca stilistică individuală, ca registru iconografic și ca aspirație dincolo de nivelul opac și imediat al formei, împreună ele construiesc un sistem vizual cu trei momente perfect complementare și cu o logică infailibilă a discursului global. Din acest punct de vedere, expoziția celor trei graficiene, care s-au întâlnit absolut întâmplător, expoziție ce nu-și poate justifica existența decît prin apelul unic la un accident exterior, dar care, în esență, are, totuși, o motivație care depășește accidentalul și simpla acțiune a hazardului, poate fi privită, simultan, ca sumă aritmetică a trei unități ireductibile, dar și ca eveniment unitar, care se justifică din aproape în aproape și care nu poate fi conceput decît în componența aceasta sau, în cel mai rău caz, într-una similară. Privite individual, cele trei artiste au, în mare, câteva caracteristici definitorii: Miec Coppens este predominant cerebrală, formele ei sînt construcții raționale, cu structuri cristaline, repetitive, care amintesc de ordinea lumii minerale și de stereotipia înaltă a unei mecanici abstracte. Peste acest nivel ordonat și glacial, artista suprapune, finalmente, amprenta unei senzualități reținute, curbele unei mișcări vii, dar nu scâpate întru totul de sub controlul unei instanțe ordonatoare. Egle Vertelkaite este, din contră, un spirit epic, o conștiință însetată de evenimente și cucerită de enorma capacitate combinatorie a lumii vii, de fascinantul spectacol pe care îl oferă întâlnirea umanului cu sine însuși, cu zoologicul și cu vegetalul. Animate cromatic și expresionist-baroce ca viziune, lucrările ei sînt vaste comentarii pe marginea ceremonialului vieții care implică, simultan, o componentă grotescă, la limita tragicului uneori, și una bufă, carnavalescă și jubilară. Anne

Miec Coppens - Olanda

Cathrine Nesa combină, oarecum, cele două momente anterioare, depășindu-le, însă, pe amîndouă. Există, în lucrările ei de un lirism înalt și de o sensibilitate frematătoare, atît memoria unei vitalități oculte, a unei aluviuni preistorice stocate în amprenta unor misterioase fosile, cît și amintirea matricială a unei străvechi geometrii minerale, urma abstractă a unei realități sublimate. Realizate exclusiv prin tehnici de atac, fără efecte cromatice și fără nici un alt gen de retorică anexă, lucrările artistei franceze sînt pline de vitalitate, fără a fi descriptive, și sînt puternic marcate de un hieratism înalt, fără căutări ostentative, dar și fără cea mai ușoară urmă de rigiditate. Acest ritm pe care, prin simpla lor juxtapunere, cele trei expoziții i-l imprimă spațiului, determină, prin însăși lumea secvențială pe care o creează, unitatea firească a evenimentului și alimentează fără eforturi un discurs bine structurat, perfect unitar și cu toate aparențele unui fenomen natural, constituit de la sine, sub presiunea exclusivă a unor rațiuni interioare.

Anne Cathrine Nesa - Franța

Cristian Badea și
Orchestra Capelei Regale

CRIȘTIAN BADEA, cel despre care melomanii români probabil știu că este unul dintre dirijorii permanenți ai orchestrei operei Metropolitan din New York (neîntrerupt din 1987), invitat de mai toate marile teatre de operă din lume, de la Staatsoper din Viena pînă la Covent Garden din Londra, de la Houston, Montreal sau Baltimore pînă la München, Torino, sau Geneva, desfășoară în prezent o carieră distribuită în mod egal între spectacolele de operă și podiumul de concert simfonic. Cu un repertoriu cuprinzând zeci de titluri de opere și sute de titluri de lucrări simfonice, cu o discografie importantă și larg apreciată prin distincții de prestigiu, Cristian Badea a onorat vineri seara, 8 septembrie, capitala daneză prin prezența sa la pupitrul Orchestrei Capelei Regale.

Acest ansamblu, cel mai vechi din

Danemarca și cel mai reputat din Peninsula scandinavă, reprezintă de fapt orchestra operei regale care susține și o stagiune simfonică proprie. Cristian Badea a deschis oficial stagiunea simfonică a acestui ansamblu într-un concert care cuprinde, pe lângă Simfonia Fantastică de Berlioz, Pasacaglia op. 1 de Anton Webern și Concertul pentru vioară și orchestră de Max Bruch - solist fiind concertmaestrul ansamblului, Lars Bjørnkjær.

De asemenea, prezența în această perioadă a dirijorului român la Copenhaga se mai datorează seriei de spectacole cu opera *La Traviata*. Cristian Badea va reveni în primăvara viitoare pentru a dirija unul dintre cele mai importante spectacole de operă ale actualei stagiuni, și anume *Parsifal* de Wagner, într-o montare semnată de Harry Kupfer.

Ana-Maria Orendi

Radio România Cultural

Dintre emisiunile redacției Literatură-Arte-Știință vă invităm să ascultați:

● Joi 21 septembrie, pe Canalul România Cultural (CRC), la ora 15.00 - *Artele spectacolului*. Invitatul emisiunii: scenograful Vittorio Holtier; Evocări: Irina Răchițeanu Șirianu. Colaborează Florica Ichim. Redactor Julieta Țintea. La ora 21.45, pe CRC - *Lecturi în premieră*. "Marturisirile unui neisprăvit", roman de Mariana Șora (frag.). Redactor Ion Filipoiu. La ora 23.50 pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Sain-John Perse, din ciclul "Vânturi". Lectura: actorul Ovidiu Iuliu Moldovan. Redactor Dan Verona.

● Vineri 22 septembrie, la ora 9.50, pe CRC - *Poezie românească*. Versuri de Nicolae Breb Popescu în lectura autorului. Redactor Ioana Diaconescu. Pe Canalul România Actualități (CRA), la ora 23.50 - *Revista revistelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

● Sâmbătă 23 septembrie, pe CRC, la ora 9.50 - *Poezie românească*. Versuri de Vladimir Streinu. La ora 19.45, pe CRA - *Scriitori la microfon*. Vlad Neagoe. Redactor Liviu Grăsoiu.

● Duminică 24 septembrie, la ora 21.30, pe CRC - *Meridianele poeziei*. Pagini din lirica universală. Antonio Machado și Vasko Popa. Redactor Liliana Ursu.

● Luni 25 septembrie, pe CRC, la ora 11.30 - *Revista literară radio*. Din actualitatea literară. Reportaj de Dana Pitrop; Cartea virtuală: Poeme de Augustin Frățilă; Scriitori uitați, opere uitate. Rubrică de Mircea Angheliescu. Redactor Adela Greceanu. Emisiune coordonată de Liviu Grăsoiu. La ora 21.15, pe CRC - *Dicționar de literatură universală*. Erich-Maria Remarque - denunțul ororii (30 de ani de la moartea prozatorului german). Redactor Titus Vîjeu. La ora 23.50, pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Cesare Pavese în lectura actorului Ștefan Sileanu.

DEM

DEM RĂDULESCU a fost un actor de comedie prea mare pentru lumea în care a trăit.

Dacă înainte așa-zisele noastre comedii cinematografice și scenariile aferente aveau limitele de rigoare, după '89 acest mare actor în plină forță creatoare n-a mai făcut nici un film! "Trăim în anormalitate", spunea. Avea, de ani de zile, un proiect de comedie, *Școala de hoți*, dar nu s-au găsit bani pentru asta. L-am auzit vorbind despre sărăcia Academiei de teatru și film, mai trist și mai dezamăgit ca oricând, spunând că se gândește, uneori, *să plece...* A plecat acum, acolo unde nu e întristare, lăsându-ne și mai săraci.

Să ni-l reamintim pe Dem Radulescu, decupindu-i niște gânduri, de pe o casetă:

Instituția

Dumneavoastră sînteți o instituție umoristică. V-a mai spus-o cineva?

Da, a spus cineva, un om la care țin foarte mult, un prieten, Liviu Ciulei; la o repetiție la "Furtuna", a venit vorba de mine, și el, Liviu, a spus: "Domnilor, Dem Rădulescu e o instituție"... Au venit niște studenți de-ai mei și mi-au povestit. M-a bucurat, pentru că Liviu nu prea dă drumul la vorbe, așa...

Ringul și scena

O instituție e prin definiție arhicunoscută. Credeți că aveți și multe "încăperi secrete"?

Am foarte multe lucruri pe care nu mi le pot explica nici eu. De pildă, unele gesturi pe care le fac în scenă. În "Femeia cu bani", cînd deschideam ușa să intru în scenă mă întorceam într-o parte și ridicam piciorul. După vreo trei ani, Mihai Berechet m-a întrebant: De ce intri așa? Văd că lumea ride, dar de ce faci așa? Nici eu nu mă gîndisem pînă atunci de ce făceam așa. Abia atunci am realizat: Uîți că e boxer! Intră în scenă așa cum ar intra în ring; în ring ridici piciorul ca să poți trece peste corzi. Inițial, a fost un gest absolut inexplicabil, pe care nu l-am gîndit.

Vă descoperiți gesturi inexplicabile în scenă. Dar "în viață"?

Nu. Să nu le pot controla, da. Fiind un temperament coleric, am inclinații dictatoriale...

Și dumneavoastră ați fost, în prima tinerețe, boxer. Ce categorie?

Semimijlocie. Momentul cînd treci corzile, ca să intri în ring, e momentul cel mai greu; acolo e curajul: cele cîteva secunde cît intri în ring. Dacă reușești să depășești handicapul intrării în ring, rămîi în ring. La fel și intrarea în scenă; asta e lucrul care m-a îmbătrînit cîteva sute de ani. Le vorbesc mereu studenților despre relaxare, despre liniște pe care trebuie s-o cîștigi, și care e, poate, unul dintre lucrurile cele mai importante în meseria asta. Doctorul Roșca a venit la un moment dat la Sala Palatului să-mi ia tensiunea, înainte de a intra în scenă, să vadă ce se întîmplă cu un actor cînd intră în priză... În ceea ce mă privește, n-a contat unde joc: și în ultimul cîtu dacă joc, am aceleași emoții. Lupta noastră e lupta cu emoția. Dacă reușești s-o depășești, vei fi actor... Sînt un mare timid și sînt un om de o sensibilitate bolnăvicioasă...

Ceva în plus

Comicul e o categorie estetică. Dar eu nu împart viața în categorii estetice. Eu fac teatru.

E limpede că dumneavoastră puteți juca orice, nu numai comedie; ați demonstrat-o de atîtea ori. Și totuși, vă reamintesc un citat care știu că vă place, din Jerry Lewis: "În America sînt cîteva mii de actori, și doar cîțiva actori de comedie"...

Cred că este adevărat. Ca să fii actor de comedie, ca să stîmești rîsul, cred că trebuie să ai ceva în plus.

Descoperiți ușor partea amuzantă a lucrurilor? Rîdeți ușor?

Da. Dar rîd greu. Sînt un tip cu un simț critic foarte dezvoltat, și față de mine și față de alții. Și fac greșeala să spun ce gîndesc. De-asta nici nu prea merg la teatru; mie cînd nu-mi place ceva, simt o durere în capul pieptului, mi se face rău și simt că trebuie să ies din sală.

Cum vă explicați aura Dem Rădulescu, stilul Dem Rădulescu?

Nu putem explica. Totul e de la Dumnezeu. Nu trebuie să faci teatru decît pentru plăcerea ta. Eu joc pentru mine. E o meserie în care orice trîșerie se întoarce împotriva ta.

Care e secretul rezistenței unui actor?

Trebuie să ai răbdarea unei Sonia Cluceru, una din marile noastre actrițe, care a așteptat 23 de ani pînă să ajungă o stea; trebuie să ai răbdare, să ai tenacitate, să ai forța lui Dem Rădulescu să rezisti la pumni. Am avut noroc că am fost boxer, pentru că am și știut să lovesc la momentul potrivit. Dacă aștepti să fii lovit, te-ai nenorocit. Să vă povestesc, ziceți, o lovitură a mea? De pildă lovitură cu omul care m-a născut ca actor: Sică Alexandrescu. Terminasem șef de promoție și eram angajat la Național. A fost marea mea șansă, pentru că acolo am întîlnit oamenii care m-au construit. Într-o seară, înainte de o repetiție cu Sică Alexandrescu, am avut o imprimare la televiziune; mi-au spus că-mi dau o mașină, nu mi-au dat, eram un amărît, și am întîrziat o jumătate de oră la repetiție. Am intrat ca ultimul condamnat pe viață; Sică era negru; Birlic, Giugaru, Marcel Anghelescu, Brancomir, Carmen Stănescu mă așteptau pe mine, Dem Rădulescu. Aveam plece, ca Eminescu. Mă dădeam ginditorul lumii. Aveam un palton care fusese întors de cinci ori... Și atunci am dat lovitură primul: "Vîn de la spital. Am cavernă". Sică a biiguit ceva, era un om atît de miolos, a venit la mine, m-a luat de braț și, cu Carmen Stănescu, m-au dus într-o cabină; și Sică - omul care avusese cinci teatre, marele om de teatru, patronul care nu discuta cu nimeni - m-a întrebant: "Poți să repeți?" Și eu am spus: "Încerc". Încerc!... După repetiție, îmi aduc aminte că m-a invitat acasă un mare actor, și a vrut să-mi dea o pereche de pantofi... N-am vrut să-i iau, i-am spus că fiind ploaie afară, sînt încălțat cu aștia mai proști...

283 lei

Erați, pe atunci, chiar atît de sărac?

Sărac rău. Mîncam pe zi un borcan de vinete împănate și o jumătate de piine albă. Luam 283 de lei la chenzină.

Profesoara

Profesoara mea a fost Beate Fredanov. Rațională, cu metodă, cu o tehnicitate fantastică, formată la Viena. M-a învățat foarte mult, în tehnică. Era căsătorită cu fratele lui Moni Ghelerter, regizorul renumitului spectacol "Trei surori", cu Aura Buzescu, Elvira Godeanu și Mimi Botta; o dantelă, n-ați văzut așa ceva... Bălțaeanu, cel mai mare actor văzut de mine, era Verșinin, și-l dubla Emil Botta... Cînd Moni Ghelerter a auzit că sînt bolnav, a venit la mine să-mi spună că-mi procură Pas, un medicament pen-

tru tuberculoză! Pe scurt: mai știe cineva că eu am fost tuberculos cîteva zile? S-a uitat a treia zi! Altfel, poți să știi pe unde ajungeam? Că mă dădeau afară. Terminam în vreo tavernă... Am rămas la Național, unde, o viață de om, s-a știut că Dem nu lipsește și nu întîrzie la repetiții.

La Rîmnicu Vilcea

Tata era negustor oltean. Avea o blănărie, făcea căciuli și pieptare, era liberal. Pe urmă a dat faliment, și a lucrat la o pescărie. Mama era ardeleană. Aveam doi frați. Rîmnicu Vilcea era un orașel cu vreo 15 mii de locuitori, un oraș al pensionarilor, cu o intelectualitate extraordinară și cu o atmosferă de "Steaua fără nume". În timpul războiului aveam nouă ani și îmi aduc aminte cum au trecut pe la noi prin oraș nemți, ruși, sirbi, evrei, polonezi... Refugiații polonezi erau oameni calzi și apropiați, de o educație și de o cinste impresionantă. Dacă mai tîrziu am montat Mrozec, am făcut-o din dragoste pentru refugiații polonezi din amintirile mele... Veneau și trupe de teatru în turne, la Rîmnicu Vilcea. Impresarii intrau în prăvălii, sa vindă bilete. Așa i-am văzut pe Ion Manolescu, Finteșteanu, Vraca, Vasiliu Birlic, Beligan... L-am văzut și pe Tănase, dar numai un pic, pentru că nu m-a lăsat mama să merg; am fugit de acasă și am prins sîrșitul, într-o sală ticșită, pentru că oamenii veneau la Tănase ca la Maglavit, l-am auzit pe Tănase zicînd: "Am jucat, am jucat, banii vi i-am luat, vi i-am luat, v-am salutat!"... Vedeam multe filme, mă fofilam în sală fără bilet și după film mă duceam acasă să mă bată. De unde veneam eu noaptea așa de tîrziu?

Lecția

Tata era un om plin de umor. Mama era un om chibzuit, un om de liniște. Lecția de viață pe care tata mi-o repeta des suna așa: "Cînd pui capul pe pernă să dormi liniștit" ...Să nu sari cînd sună la ușă. Să n-ai nimic să-ți reproșezi.

Arta dramatică

Eu n-am recitat pînă pe la 15 ani. Eram timidul clasei. Dar nimic nu e întîmplător în viață. Cum poți să-ți explici, din toate cărțile pe care le-am frunzărit eu pe atunci - Drumeș, Petre Bellu, "Apărarea are cuvîntul", "Ciine vagabond", "La Medeleni" -, cum m-am oprit eu să-mi tremure mîna pe o carte: "Arta dramatică". Nu știu de cine era. Am citit-o din scoarță-n scoarță. Cu ea și cu "Ora veselă", de Ion Manu, dormeam sub pernă.

Chaplin

Mi-a plăcut enorm Harry Baur, cînd l-am văzut în "Taras Bulba", în "Cine l-a

ucis pe Moș Grăciun", în "Mizerabili"; era Jean Valjean; Javert era Charles Vanel. Sînt leșinat după Stan și Bran. Dar vedeta mea este Charlie Chaplin. El a dat tonul foarte multor actori; nu că l-au copiat, că sînt prea mari, dar s-au inspirat din el. Chaplin e cap de școală.

Cum s-a construit Dem Rădulescu?

Dem Rădulescu s-a construit din bucatele. Dem Rădulescu n-a dorit să fie mare. Dem Rădulescu a jucat. A spus trei replici, dar le-a spus cu tot sufletul. Pe Dem Rădulescu l-a sărutat Calboreanu pe frunte și i-a spus: "Îți doresc să ai o carieră frumoasă!" Eram șoferul lui, într-o piesă. Aveam patru replici.

Epoca amatorismului

Cred că azi simțul valorii și respectul față de valoare au cam dispărut. Cred că trăim o epocă a amatorismului. Cred că se dă apă la moară unor lucruri care ar trebui să mai aștepte. Spectatorul e condus spre manifestări facile, vulgare, mitocănești. Și mi-e teamă ca publicul tînr să nu se obișnuiască așa. Unii tineri sînt propulsați prea repede; îi spune într-o zi portarul "maestre", îi mai zice și recuziterul "maestre", îi mai zice unul și la carne, și nu te mai înțelege cu el! E plin teatrul de asemenea suficiență.

Regele moare

Mă călăuzește Eugen Ionescu, care spune că Dumnezeu a construit rău viața; te face sănătos, frumos, și pe urmă începe să te demoleze... Domnule Eugen Ionescu, a fost întrebant într-un interviu, care e cea mai mare durere a dumneavoastră? "Cea mai mare durere a mea este că soția mea și fetița mea vor muri într-o zi". Și ce mai spune acest individ genial? Vrei să fii fericit? Nu privi în sus, privește în jos. Dacă vei privi în sus, vei vedea oameni mai fericiți ca tine, și te va dura. Privește în jos, la cea mai mare nenorocire, la un orb. Privește un orb, și te vei duce liniștit acasă. Să-i mulțumești lui Dumnezeu pentru prezentul pe care-l trăiești. Prețuiește înainte de a pierde.

Gara

Ce urăsc cel mai mult pe lume? Urăsc gara!... «Gara este marea, este portul, este necunoscutul, depărtarea, dorul de-a pleca, dorul de-a fugi»: "Steaua fără nume", actul 1. Mie gara îmi dă o stare de nedescris; dacă-mi pleacă soția și fetița cu trenul, simt o durere fizică... Nu mă duc să iau trenul. Am senzația că plec de tot.

Eugenia Vodă

TELE-

COMANDO

Dumitru Dincă și etimologia

LA PRO TV a debutat zilele trecute emisiunea *Alege!*, avându-l ca moderator pe Andrei Gheorghe. Moderatorul vorbește mult, pretențios și confuz. În plus face greșeala să invite un public numeros în studio, astfel încât discuția se transformă în hărmălaie.

Protagonistii primei ediții a emisiunii au fost Traian Băsescu, ca primar general al capitalei, și revoluționarul Dumitru Dincă, în calitatea lui de conducător al unei asociații a micilor comercianți. Fiecărui i s-au repartizat câte douăzeci-treizeci de susținători. Tema discuției - adevărată dinamică - a constituit-o dărâmarea de către Primărie a chioșcurilor amplasate ilegal pe domeniul public. Traian Băsescu, neclintit pe poziția de apărător al legii, a primit din partea telespectatorilor 280 de voturi, iar Dumitru Dincă, emfatic și incoerent, doar 181.

La un moment dat, Dumitru Dincă a protestat împotriva etichetării micilor comercianți drept buticari, chioșcari, tarabagii, considerând infamante aceste cuvinte. La întrebarea moderatorului în legătură cu proveniența cuvântului *buticar*, a răspuns fără să clipească: da, știu, vine din engleză. Amintindu-ne de faptul că același Dumitru Dincă (într-o altă emisiune, aceea a lui Adrian Păunescu, de la Prima TV) a citit o poezie naivă și șchioapă, începem să înțelegem de ce s-a enervat Traian Băsescu și a început să demoleze chioșcurile celor cărora Dumitru Dincă le este președinte... (L.T.)

Lacrimi la tot cartierul

DACĂ în alte domenii publicul cel larg mai recunoaște uneori că nu (se) pricepe, în tot ce ține de sentimente și simțuri orice om de la orașe și sate e expert și cu o sănătoasă curiozitate pentru viața intimă a semenilor. De aceea televiziunile dau în spectacol tot ce poate hrăni această insatiabilă plăcere de a-i judeca pe alții, celebriități sau oameni de rând, în rețete de succes sigur ca *Surprize, surprize, Viața bate filmul, Iartă-mă* etc. Numai că, după un timp, situațiile încep să se repete agasant. La *Iartă-mă*, de exemplu, au apărut cițiva bărbați bețivi, care-și înfrățeau, "sub influența băuturilor alcoolice", soțiile cu dușumeaua, pînă cînd acestea își luau copiii și cîmpii. Apoi ei veneau în fața publicului și a camerelor, recunoșteau că "obișnuiau să consume" și din cauza asta se "iscau incidente" în capul și pe spinarea femeii, căreia "i aduceau și cuvinte urite". Dar - și aici începeau șiroaiele de lacrimi - păcătosul nu poate trăi fără femeie și copil, îi iubește, e disperat, îi vrea înapoi, a greșit. Și da-i și plîngi, bărbat în toată firea, zidar sau subinginer, pînă cînd ușa de pe scenă se deschide și maltratata, proaspăt ieșită de la coafor, fardată cu bleu pe pleoape, și îmbrăcată în costum cu pantalon din celofibră vine cu batista în mînă și-l iartă. Publicul aplaudă. Am mai văzut cițiva fii care-și cer iertare părinților și sînt iertați (aplauze) sau frați care se ceartă pe moșteniri și nu se iartă nici morți, cupiditatea fiind mai tare ca legăturile de sînge. Cam în jurul acestor subiecte dragi milioanei de oameni cumsecade se învîrte *Iartă-mă* (singurul lucru cît de cît interesant pentru mine e modul cum vorbesc acești anonimi, conștienți că nația e cu ochii pe ei, limbajul semidict cu care își joacă rolul, spre deosebire de bătrînii țărani care spun ce gîndesc pe limba lor autentică și savuroasă).

La antipodul acestor emisiuni lacrimogen-artificiale sînt cele de reportaj, de pildă *Cu ochii-n 4*, făcute de jurnaliști și operatori excepționali. Lunea trecută am văzut un reportaj realizat de Cătălin Apostol la ospiciul din Călinești Prahova, cu o asemenea înțelegere, compasiune, veridicitate, încît, impresionată, n-am mai putut adormi. Pentru foarte talentatul reporter și echipa lui, viața și filmul nu se bat și nu se iartă. Respiră împreună senzuri tulburătoare. (A.B.)

Dileme de toamnă

LUMEA de dincolo, adică de fum, a imaginii tv, în afara faptului că este înecăcioasă și, uneori, irrespirabilă pînă la toxicitate, conservă cam toate caracte-

teristicile lumii aștalalte, de dincoace. Ale realității noastre cotidiene în care se agită aievea însuși suportul brut, lesne comensurabil, al acelor ficțiuni de pe arena monitoarelor, al nenumăratelor chipuri fără istorie, dar atît de bine administrate și de frumos coafate electronic. Chiar și așa, îndepărtată și intangibilă ca aburul unui poem, această lume a imaginii tv este plină de capcane și de cruzimi, ba chiar și de lupanare, de cinisme, și de lene, iar, la o adică, ea poate duce la pierzanie, în orgiile-i obscene, și firele cele mai hotărîte și nicicînd bănuite că ar fi supuse preameneștilor slăbiciunii de refuz. La urma urmei, cine poate rezista, fără nici o frustrare, farmecelor latino-americeane, cine-și poate reprima voluptatea de a privi incendii, copii violați, femei decapitate, bălți de sînge sau, cam în același registru, ghioagele lui Tucă, înjurăturile lui Diaconescu, lacrimile lui Păunescu, adunate, noapte de noapte, dar fără a se diminua prea mult pierderile, în recipiente cît o copaie pentru spălarea porcului, ca să nu mai amintim și scuipăturile de motan flegmatic ale lui Cristoiu sau ședințele publice de erotism fabulatoriu ale lui Florin Călinescu. Marea cruzime a tuturor posturilor noastre de televiziune este mereu reluatul supliciu al sfîșierii, acela cu ruperea între cămile, pe care l-a consacrat Ioan Vodă cel Cumplit (și cel rebotezat pozitiv, de către istoriografia ceaușistă, cel Viteaz). Seară de seară, bietul consumator de narcotice video este, literalmente, hăcuit moral de către avalanșa ofertelor și, mai apoi, aruncat în cele mai insolubile dileme. Unde să te uiți mai întîi, cu cine să cănezi mai amar soarta patriei, cu cine să înjuri condiția umană, cu cine să instigi mai eficient la revoltă, la anarhie și la nesupunere civică, așa cum au făcut-o, deunăzi, liderii gonflabili ai unor sindicate setoase de colectivism? Poate cu sedentarii și consemnații la locul de muncă Păunescu și Diaconescu, poate cu voiajorul Călinescu, revenit acum cu boiul mai doțofan și cu libidoul ridicat pînă la pragul de avarie, poate cu micuțul comisar al poporului, Tucă, cel care nici măcar în vacanța asta n-a reușit să mai pună mîna pe o carte, sau, poate, cu acele personaje mitologice ale postului *Tele 7 abc*, adevărate repere pentru „profesionalismul” de acolo și ale căror prenume, asemenea celor imperiale sau monastice, s-au impus în conștiința vremurilor de astăzi cu puterea definitivă a unei axiome: **Șerban și Mirela**. Măcar și numai pentru simplul fapt că nu sunt nici dascăli ai neamului, nici comisari ai poporului și nici măcar enciclopedii de Giulești, Șerban și Mirela ar merita mai multă atenție. Ei sînt un cuplu și atît. Iar dacă nu fac nimic din cele amintite mai sus, ceva, ceva, tot fac ei: fac spectacol, un spectacol unic, irepetabil și chiar inimaginabil. Ei fac spectacolul însuși, adică Spectacolul. Chiar fără să deschidă gura, Șerban și Mirela, adică El și Ea, prin simpla lor apariție și prin deloc simpla lor ținută, te trimit în plină halucinație și în vertijurile cele mai adînci. *El*, din pricina privirilor neajutorate, dar și din aceea a echilibrului precar, pare, de la bun început, un amestec de subofiter rus căruia i s-a desființat garnizoana și de ospătar disponibilizat fără nici un motiv, nimerit, din cine știe ce pricină, pe o arenă de circ. *Ea*, așa cum îi șade și bine unei femei, este o apariție mult mai șocantă, de-a dreptul tulburătoare și, după toate indiciile, mereu disponibilă. De cum se înfățișează dinaintea reflectoarelor, cu fustița pînă la bordura bikinilor, iar bikinii nici măcar nu au vreo bordură, și cu părul curgîndu-i pe umeri, împletit într-un fel de stalactite, tot pînă la bordură, bieteale tale repere istorico-peisagistice se tulbură iremediabil. Din punct de vedere istoric habar n-ai dacă ești în haremul unui calif de pe vremea Halimei, în tabăra unui trib nomad de prin Evul de Mijloc, sau în incinta vreunui bar contemporan de prin Istanbul, după cum, din punct de vedere peisagistic, pînă și unui bun cunoscător al Bucureștilor, greu îi va fi să nimerească din prima în ce zonă se află: să fie Gara de Nord, să fie piața Alba Iulia, să fie Vitan Bârzești, sau, pur și simplu, vreun perimetru oarecare de pe linia de centură? Dar dacă în timp ce El și Ea tac, lucrurile sînt încă neclare, din clipa în care au deschis gura, ele devin, subit, mai limpezi ca apa de izvor: totul, pînă la ultima virguliță, este exact așa cum am stabilit. Și din punct de vedere geografic, și din punct de vedere istoric. Dar cînd tocmai te pregătești să apeși pe telecomandă, evident, cu piciorul, un gînd, înalt ca o revelație, te străbate acut și te însenează: *Tele 7 abc* este, de fapt, plin de Mirele, este un post care, indiferent de cum ai intra, te scoate de acolo, garantat, Mirelă. El produce Mirele în serii industriale, este o adevărată și inepuizabilă rezervație de Mirele: *Mirela Diaconescu, Mirela Păunescu, Mirela Cristoiu, Mirela Corina, (ex)Mirela Buhoiu, Mirela Șerban, Mirela invitați* și, de ce nu, pentru frumusețea aserțiunii,... *Mirela Mirela* înșiși! (P.Ș.)

OCHEAN

de Paul Miron

O altă scrisoare

Uriel către Rafael

Dragă prietene,

nu credeam că-ți voi răspunde așa de repede. Seniorul nostru a fost și pe aici. Era însoțit de un tînăr foarte bine făcut, Moise sau Moisei, cred că un egiptean după îmbrăcăminte. Se spunea chiar că va rămîne o duzină de zile. A trebuit să mă ocup de măsurile de siguranță (în ultimele zile sportive), din cauza unui smintit care a sărit cu un jungher în mînă să-l omoare mintenaș. Astăzi s-a terminat procesul. Criminalul s-a declarat "nevinovat" și a încercat să țină un fel de predică pe care judecătorul al doilea a interzis-o. Din cîte am înțeles eu din puținul spuselor lui, el a fost un partizan al șefului nostru cu care s-a înțeles de minune. A cerut să fie chemat Cel de Sus ca martor al apărării, pretenție care a provocat rîsete și o grămadă de imprecășii din partea publicului. Judecătorii au promis că vor evacua sala, dacă ei nu se potolesc. L-au ascultat și au tăcut. Erau prea curioși să afle toată ațaria și rădăcinile acestei acțiuni nefaste. Faptul în sine era unanim recunoscut și nu da naștere la neînțelegeri sau confuzii. Daș președintele, un colonel trecut în ani, econom la minte, se grăbea să prindă ceasul siestei acasă și nu remarcă anumite fire care duceau fără îndoială direct în infern. Prezența unui bărbat, elegant îmbrăcat cu o redingotă, cu joben și pantofi de lac, la două incidente, are tîlc. Nu întîmplător cuvintele acestuia acide dovedeau stilul dușmanilor noștri. Ar trebui să reîncepem investigațiile noastre de anul trecut. Cu executarea pedepsei capitale a nefericitului spintecător am pierdut o ocazie bună să progresăm în lupta noastră cu întunericul diavolesc.

Mi s-a tras sarcina să urc la palat să raportez amănunțit ce s-a întîmplat. Stătea ca de obicei la fereastra cea mică spre pămînt și cu un clește de argint bătut cu nestemate pescuia grațios curmale dintr-un castron de porțelan. Am dat binețe, dar nu mi-a răspuns. Molfăia îndelung fructul zămos și scuipa sîmburii într-un gavanos la oarecare distanță. Stăteam așa la ușa și priveam spectacolul unic, pe care aș fi vrut să-l vedem împreună, să rîdem, să ne recreem. Odată nu nimeri vasul cu sîmburi, nu știam ce să fac: să mă răped să ridic proiectilul care își greșise ținta și să-l arunc în vasul pregătit? Să îl dau lui să mai încerce și a doua oară? Tot el mă salvă. La primul pas încercat de mine strigă: "Stai, nu te mișca! Pe cele ce cad alături le număr la urmă și măsur și locul unde s-au oprit. Ai încercat vreodată?" Drept răspuns am început să recit raportul meu după tipic: "Prea plecat robul tău, arhanghelul Uriel, în privința atentatului..." Cel de Sus îmi tăie scurt: "Te-am chemat eu?" - "Nu." - "Atunci..." Voiam să mă corectez: "Așa mi s-a spus." Făcu semn să tac: "Dacă nu te-am chemat eu, înseamnă că ești în odaia mea de prisos."

Ce ai fi făcut tu, dragă Rafael? Eu am făcut o metanie în care am băgat invizibila mea poziție și m-am retras. Afară, Gabriel mă întrebă cum a fost (Mihail se retrăsese în biblioteca centrală, ca să nu stingherească pe nimeni). Îi povesti toată țărășenia. Mă îndemnă: "Du-te din nou..." - Imposibil, mă tînguii eu. "Du-te și spune-i că regretăm cu toții ce s-a întîmplat și că declarăm că ne vom autopedeși."

Era prea de tot. Ascultă, Gabriele, vei fi tu ajutor de comandant, dar nu-ți dau voie să bagi pe toți într-o oală. Cine se simte vinovat să-și ia pedeapsa. Eu nu-mi găsesc nici o vină.

Deocamdată atît. Este un cazan care fierbe ascuns. Vino, să-i dăm noi de urmă. Al tău prieten, Uriel.

CARTEA
STRĂINĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

**"Cît de înflăcărat,
cît de minunat!"**

FAC o pauză în lecturile americane pentru a citi incintatoarele însemnări de călătorie ale lui Hans Christian Andersen, apărute în talmăcirea și îngrijirea atentă ale lui Grete Tartler la Editura Univers. *Bazarul unui poet* e un titlu inspirat pentru această culegere de reflecții, mini povestioare, izbucniri lirice, confesiuni discrete, observații politice și creionări de pictor – toate născute din contemplarea unui univers colorat, de o vitalitate acută, căruia Andersen nu conținește să-i soarba

ropean cultivat și distins, Andersen se aventurează mult dincolo de hotarele romane ale lumii civilizate, ajungând să străbata o linie de demarcație simbolică între Occident și Orient: firul Dunării. Ceea ce descoperă cu acest prilej este fragilitatea, arbitrarul, dar și soliditatea graniței. Pe malurile orientale ale Dunării viața și oamenii sînt altfel, chiar dacă poetul apelează la comparații cu orizonturi mai familiare, străduindu-se deseori să regasească noțiuni și repere cunoscute. Importantul merit al lui Andersen este că știe să călătorească, într-o epocă în care voiajul era în bună măsură intr-aiți de convenționalizat încît rareori însemna cu adevărat o experiență de cunoaștere.

Nu m-a mirat să descopăr în călătorul Hans Christian Andersen un sentimental romantic. Tot ce vede îl incintă, e la tot pasul entuziasmat, fericit, mișcat pînă la lacrimi. Cîntecele, tristețea, sau fie și simpla forfoteală a celor întîlniți creează adevărate seisme în sufletul observatorului lor. Lamartinian cu supramăsura, celebrul autor de povești care au vegheat copilării universale se află într-o permanentă combustie interioară pe durata călătoriilor sale. Exclamațiile pe care i le stînesc peisajele și oamenii sînt nenumărate, iar extazul lui molipsitor. Misia de călător a lui Andersen devine explicită cu prilejul carantinei la Orșova: "Am cunoscut călători care zac în pat pînă la prînz; pînă se îmbracă, își pierd timpul și se lălaie, s-a și făcut după-masă. Apoi trebuie să scrie scrisori sau să noteze ce-au văzut la aceeași oră cu o zi înainte, cînd umblau prin galerii. Apoi au nevoie de-un an să vadă ceea ce alții văd mai bine într-o lună; însă așa ceva înseamnă să fii bine informat, nu să faci lucrurile pe jumătate, să cunoști fiecare lucru în amănunt etc., etc. Pe asemenea oameni îi numesc persoane de carantină..." Eu am o cu totul altă natură, cînd călătoresc trebuie să fiu ocupat de dimineață pînă seara; trebuie să văd întruna

cite ceva. Nu pot face altceva decît să împachetez în mintea mea orașe întregi, neamuri omenești, munți și mări." De unde setea aceasta colosală de a vedea și totul, această frenezie ultimativă a descoperirii?

Răspunsul trebuie să depindă de felul în care alegem să interpretăm însăși chemarea de a călători. Căci la danezul Andersen cu siguranță e vorba de o chemare. Sînt foarte multe, enorm de multe tratate despre călătorie, socotite în Evul Mediu a fi chiar o artă. Și mai multe sînt memoriile sau jumalele de călătorie ale veșnic curioșilor europeni. Am citit într-un studiu despre pelerini și străini conceput în anii '60 de doi norvegieni (nu va fi fiind întîmplătoare apropierea geografică) următoarea clasificare a îmboldului de a călători: voiajul ca forma de întinerire spirituală, ca revigorare a sufletului și a minții, și voiajul ca efort de înțelegere, impuls de a proba și confirma cit de unitară și unificată este cunoașterea omenească. Patronul primei categorii este fără îndoială, susțin norvegienii, Ulise din *Odiseea*, în vreme ce a doua stă sub semnul lui Eneas din *Eneida*.

Interesant mi se pare că la Hans Christian Andersen se manifestă ambele impulsuri, și cel regenerativ și cel analitic și epistemologic, ca să-i spun așa. Tot din prefața lui Grete Tartler – excepțional de bogată în informații – am aflat că excursia în Orient fusese precedată de o dezamăgire sentimentală, căsătoria unei tinere de care Andersen era îndrăgostit în taină. Sînt de acord cu traducătoarea că autorul nostru nu voiajează din escapism, după cum interpretarea duratei călătoriei – nouă luni – ca formă de renaștere spirituală mi se pare fericită. Fără a fi un escapist (e prea naiv și generos ca natură ca să se dedea la asemenea leacuri facile), Andersen caută, în voiajul său, vindecarea de cotidian, acel cotidian care ne copleșește cu griji mărunte și ne necăjește cu plictiseli și oboseli minore. Acasă, grijile lui nu erau chiar neînsemnate: fusese aspru criticat de un celebru cronicar danez al vremii pentru cea mai recentă piesă a sa. Ironia comentariilor trebuie să-l fi amărît. În călătorie însă necazul se topește, e vindecăt de contactul cu un alt fel de cotidian, viu, alert, peștriț, nou, interesant. Și Andersen chiar visează într-o noapte că piesele sale criticate de răutăciosul cronicar se joacă și se citesc ca lectură obligatorie în... iad! Mulțumirea sa este că măcar acolo ele au un rost benefic: cei ce izbutesc să le ducă la capăt sînt iertați pen-

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Liviu
Cioacărlie

ANACRONISM

"...m arile virtuți ale popoarelor germanice au dat naștere la mai multe rele decît viciile pe care le-a produs vrodată delăsarea" (I, 989). Ca statuile nepereche, preexistând în blocurile de marmură și așteptându-i pe sculptorii care le vor scoate de acolo, astfel de fraze sînt incluse în limba franceză, n-ai altceva de făcut decît să le detașezi și să le transcrii. Abia în continuare cuvintele nu mai sînt, aproape exclusiv, oglinda inconfundabilului spirit franțuzesc, generator de formulări atît de frapante încît își ajung lor înșile, n-au neapărată nevoie de un referent. Acum ele intră într-un context istoric necesar: "Atâtea orori n-ar fi fost posibile fără atâtea virtuți. A fost nevoie, fără îndoială, de multă știință pentru a ucide atîția oameni, a risipi atâtea bunuri, a distruge atâtea orașe în atît de puțin timp".

Din perspectiva ulterioară, frazele par oarecum premature. Valéry le-a scris înainte de a fi cunoscut ororile izbucnite de germani în al doilea război mondial. Noi, între 1914 și 1918 imaginăm o bălăie oarbă, la baionetă, în glod, între infanteriști. Zămbim cînd se evocă tunul Dicke Berta, ori "aeroplanul" de atac. Ne dă această suficiență tehnicitatea, mult sportivă, a celui alt război. Dacă am avea parte de încă unul, cu mijloacele de astăzi, ambele ne-ar apărea, în devalmașie, ca luptele cu arcul și săgeata, sau caii indoindu-se sub greutatea armurii cavalerilor cruciați (cît vor fi transpirat, sărmanii, sub coif și vizieră, în deșertul de nisip, pe cînd în avioanele de deasupra Golfului adia, sunt sigur, aer condiționat și dat cu *spray*).

Intellectualii greșesc mai totdeauna cînd intră în politică deși ar fi mare nevoie de facultățile lor. Fie alunecă spre extremism, ca oameni pe care, în domeniul lor, vocația îi face să nu dea înapoi de la nimic, fie, dacă sînt moderați, alți inși - lipsiți, ca ei, de o preocupare obsesivă, acaparatoare - sînt mai nimeriți. În schimb, intelectualii pot fi, de pe margine, clarvăzători. Totul e să-și exercite însușirile la timp. De pildă, Thomas Mann s-a trezit destul de târziu din naționalismul inițial. Incomplet, numai în parte, este și exemplul următor: în 1935, Valéry atrage atenția asupra educației ce se dă tineretului european "în trei sau patru țări mari". "Libertatea spiritului este în mod hotărât subordonată doctrinei de Stat, doctrină care diferă fără in-

doială ca principii, dar este (...) identică pretutindeni în ceea ce privește obiectivul de uniformizare urmărit" (I, 1072). În latura nazistă a chestiunii, avertismentul venea oarecum la vreme. Fasciștii italieni își începuseră indoctrinarea mai de mult. Cît despre sovietici, pentru clarvăzătorii intelectuali de stînga (nu rareori și de dreapta), avertismentul ar fi fost oricînd și va continua să fie, în perpetuitate, deplasat.

"Totul se petrece în societatea noastră industrială ca și cînd după ce ai inventat o substanță oarecare, ai inventa potrivit cu proprietățile ei o boală pe care s-o vindeci, o sete pe care s-o stingi" (I, 1067). Pentru a ne da seama pînă unde bate ideea, putem continua: dacă ai inventat o armă, o să provoci un război, ca s-o poți folosi.

Mai discutabilă e suspiciunea față de progresul tehnic. Pentru Valéry, omul îl încorporează ca pe "o intoxicație insidiosă". Se acomodează cu otrava, în curînd o cere". Greu de respins ideea. În ceea ce mă privește, nici nu tind. Progresul pune viața în conservă. Vezi Niagara la televizor. Pentru autenticitatea vieții, balta formată după ploaie în grădină e mai plin de interes. Turnăm în noi imagini, nu trăim. Cînd în opt ore ai survolat opt țări și un ocean, iar după șapte zile te-ai întors acasă, devii, vrei nu vrei, turist. Am "făcut" New-York-ul, ce altceva pot să spun?

Decît că, fiind un proces ireversibil, dacă te "opui" și argumentezi împotriva ești palavragiu. Nu poți să ignori nici ce a adus progresul în calitatea vieții. Ba, uneori, te ajută și în ocupații străvechi. Chiar și bătrîna "Erika" este, față de călîmară, un progres. Problema pe care o pune tehnica este relația cu timpul interior. Viața își are ritmul propriu. Cînd nu te obligă să-l accelerezi peste puteri, mijlocul pus la îndemînă e binevenit.

Și totuși. Venind acasă dinspre dom, trec pe lângă o încăpere plină cu jocuri video. În fața fiecărui ecran, un copil. Nu-și vorbesc, nu rîd. Manevrează o drăcie, cu ochii ațîțiți. Mi se strînge inima. Reacționar bătrîn?

S-ar putea ca acei copii să se descopere acolo. Poate că ei prefigurează ieșirea din istorie, adică din conflict, prin trăire autarhică. Fiecare singur, cu "vocația" lui. Ba nu, cu lumea întreagă vor comunica, stînd pe fund. Își vor comunica viruși, nu pumni în nas. Toate astea, nu țîn să le apuc.

tru păcatele lor, pe cînd pieșele rivalului, cronicarul înțepat, sînt respinse de Satana însuși!

Mă încumet să afirm că și astăzi, cei mai mulți dintre noi călătoresc din acest imbold de reintinerire, cu nădejdea mai mult sau mai puțin ascunsă că prin călătorie vom descoperi o poftă de viață slăbită, o bucurie a trezirii de zi cu zi cu gîndul la noutățile care ne așteaptă. Dar cealaltă categorie descrisă de norvegieni, a călătoriei ca efort de înțelegere, e poate mai importantă, căci pe termen lung ea poate avea și binefacerile primeia. Să fii sinceră, ca reporter Andersen mi s-a părut mai degrabă mediocru. E prea entuziasmat ca să fie și perspicace, iar descoperirile lui sînt relativ generice. Priza lui la elementul uman, însă, e remarcabilă. Dramaturgul din el, indife-

rent cît de meritate vor fi fost criticile care îl supărau în Danemarca, are o percepție fină a umanului, cu inevitabilul potențial de tragic sau comic pe care îl presupune acesta. Deși călătorește singur, Andersen scrie adeseori la plural, fie un plural al emițătorului inclusiv, al tovarășilor săi momentani de voiaj (ce de pildă ceilalți pasageri de pe ambarcațiunea care îl aduce la Atena), fie un plural al adresării. Călătorul Andersen e un ins cu vocație comunitară, discută cu *ceilalți*, care pentru el sînt europenii la modul general, potențialii voiajori ca și el, sau consfătuiește cu ei, actualii companioni de călătorie. Spre deosebire de o bună parte din documentele lăsate de călătorii veacurilor 17, 18, 19, care își descriau deseori singurătatea, Andersen găsește în Orient o umanitate uni-

tară, cu care se simte solidar. Poate cea mai impresionantă secvență din carte este cea în care își reîntîlneste întîmplător un fost tovarăș de pe vaporul cu care sosise în Grecia. Un persan pe care îl recunoaște după turban și după privire prietenoasă. Dornic să schimbe cîteva cuvinte cu el, lui Andersen îi vine ideea să spună singurele cuvinte în ebraică pe care le știe, primul verset din *Geneza*, "La început Dumnezeu a făcut cerurile și pămîntul". La care persanul încuviințează entuziasmat, spunînd singurele cuvinte pe care le știe în engleză, *yes, sir! Verily, verily!* (Andersen era deseori confundat ca american, puțin știind unde e Danemarca). Deși nici unul nu putuse să spună mai mult, cred că Andersen are perfectă dreptate: "ce buni prieteni eram!"

Hans Christian Andersen, *Bazarul unui poet. Memorii de călătorie în Grecia, Orient și țările dunărene*, traducere, prefața și note de Grete Tartler, Ed. Univers, București 2000, 227 pag., preț nementionat.

voluptuos pitorescul: Orientul. Memoriile de călătorie ale danezului către această margine de Europă și de lume, Grecia și țările dunărene, datează de la jumătatea veacului trecut. Ele par însă mai degrabă anistorice, pentru că sensibilitatea în primul rînd artistică a autorului lor îi dictează să studieze mai întîi de toate natura umană, profilul psihologic al locuitorilor ținuturilor vizitate, precum și o geografie spirituală a locurilor, în care se regăsesc datele concrete (relief, climă, elemente de etnografie) dar și notații mai subtile asupra însemnătății lor. Călătoria lui Andersen în Europa a început, ne spune Grete Tartler, la 31 octombrie 1840 și s-a sfîrșit la 22 iulie 1841. Într-o vreme a sejurului italian obligatoriu pentru orice eu-

Concurs de debut

Editura Univers anunță că pînă la data de 15 octombrie pot fi depuse manuscrisele pentru concursul de debut, la secțiunile roman, poezie și eseu. Concursul este adresat tinerilor scriitori care nu au depășit vîrsta de 35 de ani și nu au debutat încă în volum.

Manuscrisele vor fi trimise pe adresa: Editura Univers, Piața Presei Libere, nr. 1, sector 1, 79739 București, într-un plic pe care vor fi trecute titlul volumului și un motto, în interiorul plicului, atașat manuscrisului, aflîndu-se un al doilea plic sigilat unde vor fi trecute motto-ul, numele și adresa autorului. Cîștigătorii concursului vor fi publicați în deja binecunoscuta colecție "Prima Verba".

Menționăm că manuscrisele nepremiate nu sînt returnabile.

Michel Tournier,

PE MICHEL TOURNIER nu l-am mai întâlnit de șase ani. Am tradus între timp cartea sa preferată, *Vineri sau viața sălbatică*, apărută la Editura Univers în mai 1999 și am purtat cu autorul o bogată corepondență. Toate acestea fiind de acum istorie, am coborât nu demult, într-o după-amiază de început de vară, împreună cu soția, în gara terminus a Rețelei Expres Regionale ce străbate Île-

de-France, de unde scriitorul ne-a luat cu mașina. Astfel am ajuns la casa lui din Choisel, o așezare mărunță și verde din valea Chevreuses, la vreo 50 de km sud-vest de Paris. Tournier ne-a arătat îndată un mesteacăn tânăr. Cel vechi de 33 de ani, de când se mutase el aici, în casa parohială, a fost smuls de furtuna din zilele Crăciunului, anul trecut. Aflând de la radio că, în acea urgie, Michel Tournier, membru al Academiei Goncourt, a pierdut un mesteacăn, șeful unei pepiniere l-a sunat îndată ca să-i trimită un puiet. Prozatorul regretă că nu a apucat să cunoască numele celui om ai cărui lucrători au operat cu atâta măiestrie încât, la întoarcerea stăpânului grădinii acasă, micul arbore era deja sădit.

La 75 de ani împliniți, scriitorul e jovial, plin de umor, are un surâs degajat, și exuberant despre care García Márquez ar spune că *e în stare să alunge porumbii*. În asemenea împrejurări, conversația decolează firesc, pomind de la reperatele românești ale memoriei romancierului.

Ultimul musafir al Marthei Bibescu

Michel Tournier: Când te văd pe dumneata sau când îmi parvin cărțile mele traduse la București, îmi amintesc întotdeauna de prințesa Martha Bibescu. Am cunoscut-o bine mai cu seamă în ultimii ei ani de viață. Fusese o celebritate a lumii mondene și literare pariziene, se bucurase de notorietate internațională înainte de 1939, dar după război lumea a uitat-o. Trăia singură într-un somptuos apartament din insula Saint-Louis, la Paris. Sărăcise și n-ar fi putut să întrețină acel apartament dacă nu l-ar fi închiriat unor americani bogați pe timpul verii. Își pierduse vederea în mare măsură, dar se afla alături de ea o tânără care o îngrijea. Ei bine, această tânără mi-a povestit că, într-o zi, prințesa i-a spus că nu are de gând să-și facă siesta fiindcă așteaptă o vizită. În consecință, s-a așezat în fotoliu cu o carte în mână, uimindu-și interlocutoarea care nu fixase nici o întâlnire pentru acea zi. Ba chiar la un moment dat, prințesa a rugat-o să meargă să deschidă pentru că a sunat cineva. Tânăra nu auzise nici o sonerie, dar s-a dus, a deschis ușa, nu a văzut pe nimeni, iar când s-a întors, a găsit-o pe Martha Bibescu în fotoliu, cu cartea deschisă în brațe, dar fără viață. Nu știu dacă întâmplarea e autentică, însă acesta e felul în care mi-a fost ea relatată de acea femeie.

M-am ocupat de editarea la Plon, unde lucram pe atunci, a ultimei cărți a Marthei Bibescu, un text pe care nu a izbutit să-l termine, dar care poartă un titlu incitant: *Nimfa Europa*. Volumul avea o dedicație: "Abatelui Munier, canonic la Notre-Dame". Numai că tocmai în această dedicație, a apărut *une coquille* - o eroare de tipar absolut savuroasă: în loc de *chanoine*, stătea scris *chat noir*, desigur, tot de la Notre-Dame.

Acest abate Munier a fost la rândul său, un personaj de mare valoare, un cleric monden care cunoștea toate saloanele literare, pe membrii Academiei Franceze, întreaga lume bună. Era in-

vitat peste tot și apărea în niște bocanci enormi, cu o sutană țesută grosolan, avea o înfățișare mai degrabă rustică. El a spus un lucru foarte frumos pe care l-am reluat în volumul meu *Célébration*, în capitolul despre Sfântul apostol Pavel: "Iisus, spunea abatele Munier, pomind de la simbolistica creștinismului auroral, Iisus este peștele, dar sfântul Pavel e scheletul peștelui". Iar fără schelet, un pește e o moluscă.

R: Referindu-se la același raport dintre Iisus și Sf. Pavel, Cioran, vizând alte ținte, a spus un alt lucru: că apostolul e nici mai mult, nici mai puțin decât "un agent electoral".

A.T.: Cioran, pe care eu îl iubesc foarte mult, a spus ceva și mai grozav: "Dacă e cineva care-i datorează totul lui Johann Sebastian Bach acela e în-suși Dumnezeu!"

Unde se află cerul îngerilor?

R: Apostolul Pavel reprezintă o creație a Spiritului Sfânt, rezultatul acțiunii acestuia după pogorârea sa asupra Pământului. Ați scris un roman în care vă preocupați dramatic problematica Sfântului Spirit, dar care carte poartă numele de Meteorii.

M.T.: Titlul acestei cărți a fost ratat. Ea se chema inițial *Vântul paraclet*, adică suflarea pe care au resimțit-o apostolii la Ierusalim, la 50 de zile de la învierea lui Iisus, când Sfântul Spirit, sub chipul limbilor de foc, a pogorât asupra lor. În greacă, *paracletos* înseamnă *mângâietor*. După ce am terminat însă romanul, mi-am dat seama că nu mi-a izbutit o carte a suflării Duhului, ci că am făcut doar meteorologie. Dar în reprezentarea oamenilor, întotdeauna, cerul a fost mai degrabă unul meteorologic, nu unul divin. Întreaga pictură confundă cele două ceruri: pe cel atmosferic cu cerul lui Dumnezeu și al îngerilor. Aceștia din urmă sunt închipuiți ca având aripi ca și cum ar trebui să se mențină cu ele în aer. Romanul meu însă a rămas la nivelul meteorologiei, nu am fost destul de tare ca să mă pot ridica la înălțimile Spiritului Sfânt.

Misterul magilor

R: Observ că vă preocupați evenimente produse la sfârșitul și la începutul vieții pământene a lui Iisus: la zece zile după Înălțare și în primele cesuri ale existenței sale. De la acest moment unic pleacă romanul Gaspard, Melchior și Balthazar. Numai că până în secolele VII-VIII, craii nu erau trei și nici nu aveau nume. Biserica siriană credea că ei fuseseră în număr de doisprezece precum apostolii și seminiile lui Israel. În Evanghelia Apocrifă Armeană apar cincisprezece magi, iar tradiția coptă consemnează 60. Deoarece creștinii asimilau magia cu vrăjitoria, iar pe magi cu Anticrist după modelul lui Simon Magul, la începutul secolului III, Tertulian i-a preschimbat pe magi în regi/crai. Iconografia a înlocuit cușmele lor frigiene cu coroane. Abia în anul 520, la Bizanț, un mozaic menționează în dreptul lor trei nume, stabilizate până la urmă în Occident de Venerabilul Beda (672-735) în formule asemănătoare cu cele bizantine, adică Gaspard, Melchior și Balthazar. Ei dau și numele romanului dumneavoastră care vorbește de fapt de patru magi. Se regăsește aici oare o tradiție consacrată în literele franceze de Dumas care, celor trei mușchetari, li-l adaugă pe D'Artagnan?

M.T.: Într-adevăr, Evanghelistul Matei, singurul care evocă episodul, nu precizează nici numărul, nici numele magilor. Tradiția a limitat numărul lor la trei fiindcă tot atâtea au fost darurile aduse de ei la Betleem: aurul, smirna și tămâia. Personajul suplimentar i-l datorez scriitorului german Eduard Chaper care a publicat o carte cu titlul *Legenda celui de al patrulea crai*. I-am scris, întrebându-l asupra sursei de inspirație, iar Chaper mi-a răspuns că a găsit legenda în folclorul rusesc. Pare-se că rușii, vexați că Scriptura nu indică nici un crai din neamul lor, și-au închipuit unul care a pornit-o spre Betleem, și-a împărțit toate darurile pe drum și a ajuns târziu la Ierusalim, chiar în Vinerea Mare, în ziua morții lui Iisus și, văzându-se cu mâinile goale în fața Lui, i-a dăruit ce-i mai rămăsese, adică sufletul său. De altfel, în postfața romanului, eu menționez focul rusesc ca sursă a acestei versiuni. Dar ceea ce mi se pare absolut admirabil în legenda regilor magi, este că, de la o vreme, iconografia creștină îl prezintă pe unul din ei ca fiind negru, ceea ce simbolizează deschiderea creștinismului către întreaga lume. Religia evreilor în schimb e închisă. Ei sunt poporul ales și nu au nevoie să caute străini. Nu există misionari pentru ei. Probabil cea mai frumoasă parabolă din Evanghelie vorbește despre omul bogat care-și invita prietenii la masă, dar nu vine nici unul. Îi cheamă din nou prin slujitorii săi, dar fiecare găsește o scuză, un pretext pentru a nu se prezenta. Atunci bogatul îi pune pe servitori să adune sărăcimea ulitelor la masă, pe toți cerșetorii și milogii. Sensul parabolei este că cei ce-l refuză sunt iudeii, iar sârmanii suntem noi.

R: Apropo de această deschidere, romanul începe printr-o frază spectaculoasă a stăpânului regatului Meroe din nordul Nubiei: "Sunt negru, dar sunt rege".

M.T.: Iar această frază mi-a fost

inspirată de *Cântarea cântărilor*: "Nigra sum sed formosa".

Șocul civilizațiilor și al fraternității

R: În toate cărțile dv., chiar și acolo unde nu te aștepti, în *Picătura de aur*, de pildă, puslează un ferment mitic. Întreaga acțiune se dezvoltă dintr-un asemenea nucleu și este moderată și modelată de el. De ce procedați astfel? Considerați realitatea nemitologică inferioară celei dintâi?

M.T.: Procedez în felul acesta și nu altfel pentru că tocmai aceasta este rațiunea mea de a fi. Să luăm, de exemplu, *Picătura de aur*: povestesc acolo aventurile unui tânăr african care vine să caute de lucru în Franța. Dacă nu așa nara decât atât, nu ar fi nimic interesant, în orice caz, pentru mine nu ar prezenta nici un interes, deși ar putea să aibă o oarecare importanță documentară. Ceea ce contează pentru mine este impactul dintre o civilizație a scrisului și una a imaginii. Atât evreii cât și musulmanii condamna imaginea, construindu-și în schimb civilizația pe scris, iar arabii, din rândul cărora provine eroul meu, chiar pe caligrafie. Acest tânăr debarcă în Franța, într-o civilizație a imaginii, cu fotografia, cu televiziunea, cinematograful, cu revistele ilustrate și suferă nespun pentru că toată lumea vrea să-i reproducă chipul. De altfel, el părăsise oaza Tabella din Sahara algeriană tocmai fiindcă îi fusese răpit chipul, se lăsase fotografiat de o turistă occidentală care i-a făgăduit că-i va trimite poza, dar nu s-a ținut de cuvânt. Mama lui îi și spune la un moment dat: "N-ar fi trebuit să-ți lași chipul să plece!" Tânărul pornește de fapt spre Europa pe urmele celui chip răpit al său. Așadar, există pe de o parte, aventura unui african în Franța, una printre alte câteva milioane și asta ar putea să aibă un anume sens sociologic, iar pe de alta, șocul dintre civilizația imaginii și cea a semnului, un fenomen fără de care nu m-ar fi atras scrierea cărții.

R: Cartea sugerează că civilizațiile imaginii sunt înșelătoare.

M.T.: Întocmai, așa cum, după păcatul original, omul care fusese făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, își pierde asemănarea cu Creatorul. Rămâne doar chipul omului, dar care este unul fals, înșelător în privința identității cu Divinitatea.

R: Nu v-ați oprit însă numai la tensiunile dintre reverberațiile mitice ale unor civilizații, ci ați construit pomind și de la mitul unor drame interpersonale. Cea mai paradoxală dintre ele este drama gemelității dezvoltată în Regele Arinilor. V-a atras tocmai paradoxul ei?

M.T.: Tema gemenilor este una fundamentală în antichitate și în Biblie. De pildă, Iacob și Esau care au fost rivali încă din pântecul mamei când Iacob încearcă să-l țină de picior pe fratele său ca să nu se nască înaintea lui. Apoi, Elena și Clitemnestra care se regăsesc în cele două tabere dușmane, ce se înfruntă la Troia, iar mai târziu, la Roma, Romulus și Remus unde primul îl ucide pe cel de al doilea. Uciderea unui frate de către celălalt în cazurile de gemelitate constituie un mit destul de frecvent tocmai din pricina paradoxului și a aberației sale: acolo unde domnește fraternitatea, consanguinitatea cea mai profundă confundându-se

Între mituri și documente

aproape cu identitatea, apare și o ostilitate extremă, distructivă care nu suportă aparențele dublului și caută să elimine unul din subiecții realității dublate.

Dar leit-motivul principal al romanului *Regele Arinilor* nu este gemelitatea, ci *phoria*, adică acțiunea de a-l purta pe altul pe brațe, în spinare, pe umeri, așa cum un uriaș îl poartă peste râu fără s-o știe pe Mântuitorul în chip de copil și ajunge să capete de aceea numele de *Hagios Christophoros* - Sfântul Purtător de Christos.

Dorul de spații imaginare

R.: Îmi spuneți acum șase ani că Regele Arinilor corespunde dimensiunii germanice a eului dv. Tot atunci mi-ați dat o sticlă de binecunoscut Burgund roșu, precizând că el izvoarăște din ținutul dv. de băștină. Dimensiunea germanică despre care vorbeți se datorează cumva unei nostalgii a migrațiilor burgunde?

M.T.: Problema germanității în cazul meu e puțin mai complexă: părinții mei s-au cunoscut ca studenți la germană, la Sorbonna. M-au purtat prin Germania de la naștere, pot să afirm că am trăit mereu cu un picior dincolo de Rin. Dar tatăl meu fusese ranit la fața în 1914, în războiul cu nemții, iar eu nu l-am cunoscut altfel decât cu acea cicatrice pe obraz. Apoi, eu nu sunt înzestrat pentru limbile străine. E adevărat că vorbesc și scriu curent în germană, dar nu sunt propriu-zis bilingv pentru că n-aș putea să scriu texte literare în această limbă. În schimb, nu vorbesc deloc engleza, italiana, spaniola, nici un alt idiom. Părinții mei mi-au reproșat întotdeauna că nu vorbesc corect germana. Aveam 14 ani când a izbucnit cel de al doilea război mondial și 15 când nemții au invadat Franța. În timpul, celor patru ani de ocupație, era să fiu ucis de trei ori. Aveam un văr mai mare decât mine care a căzut prizonier și a petrecut patru ani în Germania. Corespundam cu el, dar eu nu am fost soldat, nici prizonier, eram prea tânăr pentru asta. Deci, *Regele Arinilor* nu e o carte autobiografică. Nu am călcat niciodată în Prusia Orientală înaintea apariției romanului, acest spațiu fiind total inventat în text. Numai că nu l-am inventat arbitrar. Am discutat cu mulți din cei expulzați din această regiune, patria lui Kant, devenită după război jumătate poloneză, jumătate sovietică. Mi-am dat seama de felul în care își reprezentau acești oameni țara lor pierdută. Cred că multe popoare au un pământ imaginar numai al lor. Pentru americani, acesta e Farwest-ul care, așa după cum se prezintă în filme, e de fapt o legendă, departe de realitatea istorică. Pentru francezi, spațiul imaginar a fost multă vreme Sahara. Există o întreagă literatură sahariană în franceză: *Micul prinț* al lui Saint-Exupéry, *Atlantida* lui Pierre Benoît, un autor foarte popular în anii interbelici, dar uitat astăzi. Au circulat apoi tot felul de povești despre isprăvile Legiunii Străine în desert sau despre părintele Charles de Foucauld, misticul

Saharei, om de știință, cercetător al oazelor, dar și calugar misionar venerat de tuaregi, ucis în chip misterios în 1916, la Tamanrasset, în ținutul Hoggar din extremitatea sudică a Algeriei, deci, în plin deșert.

La rândul lor, germanii aveau o mitologie a Prusiei Orientale, iar eu am integrat-o cumva în *Regele Arinilor*. După apariția traducerii germane a romanului, un fost proprietar de terenuri din Prusia Orientală m-a invitat să-l însoțesc acolo, ceea ce am și făcut cu plăcere și pot să spun că nu am recunoscut mare lucru din ceea ce imaginăsem. De fapt, la Kaliningrad, nu a mai rămas nimic din Königsberg, totul a fost ras de bombe și reconstruit de ruși, se știe prea bine cum. Anul trecut am trait o mare bucurie când o prietenă, care, însoțise un grup de foști locuitori ai acestei Prusii de Răsărit în ținuturile lor natale, a întâlnit un cuplu în vârstă în mână cu *Regele Arinilor* și spunând mereu: "Unsere Bibel, unsere Bibel".

R.: Și totuși, peisajul Balticii și al acestui ținut în care se găsec astăzi cele mai mari zăcăminte de chihlimbar din lume nu cred că a fost inventat. Unde se sfârșește imaginarul și unde începe documentul?

M.T.: Am inserat două documente importante: am ascultat cândva la radio mărturia unui supraviețuitor de la Auschwitz care ajunsese acolo la zece ani și care descria acel infern văzut cu ochii unui copil. M-am dus la Paris la Centrul de Documentație Evreiască și am obținut dactilograma acelei mărturii. Iar acest text l-am transcris - pentru că există lucruri pe care nu le poți inventa - și am creat pe baza lui personajul Efraim, copilul găsit ca prin minune și adăpostit de eroul central al povestirii. Apoi, tot pe date reale se sprijină descrierea cartierului general construit de Hitler la Rastenburg, un întreg orașel, inclusiv adăpostul său, Wolfschanze.

R.: Aici a fost ratat atentatul împotriva lui Hitler de la 20 iulie 1944...

M.T.: În legătură cu acest atentat, s-a petrecut un eveniment cu totul neobișnuit: se știe că Hitler a trimis la

moarte mii de oameni după 20 iulie, unii având legătură cu atentatul, alții nu. Până la urmă, Gestapo-ul a pus mâna pe Fabian von Schrablendorff, un magistrat modest, implicat însă în complot. Judecata mergea de obicei foarte repede: acuzatul era adus la Palatul de Justiție din Berlin în fața Înaltei Curți a Poporului, sub președinția unui personaj absolut ignobil, Roland Freisler, care deversa tone de injurii și de mizerii asupra acuzatului, îi pronunța condamnarea la moarte, iar sentința era executată imediat în curtea Palatului. Ei bine, în ziua de 3 februarie 1945, la așa-zisul proces al lui Schrablendorff, când tocmai se apucase să urle, se declanșează alarma aeriană. Regulamentul cerea ca în asemenea împrejurări dezbaterile să se întrerupă și toată lumea să coboare în adăposturi, acuzatori și acuzați laolaltă. O bombă cade asupra Palatului de Justiție, Freisler este ucis, toate documentele procesului ard, dar Schrablendorff scapă nevățat. E adus înapoi în închisoare, iar de acolo e scos de americani, trei luni mai târziu. Odată, când am fost în Germania, m-am dus și eu să-l văd pe acest fabulos Fabian von Schrablendorff și să-l ating ca pe niște sfinte moaște purtătoare de noroc. Mulți au făcut la fel ca mine, iar omul a trăit mult: era născut în 1907 și s-a prăpădit abia acum câțiva ani. Nu de multă vreme a murit și văduva lui Freisler și, cu ocazia asta, a izbucnit un scandal enorm în Germania pentru că autoritățile și-au dat seama că o viață întreagă ea încasase pensia cuvenită unei văduve de magistrat ucis în exercițiul funcțiunii.

Confruntarea cu mitul

R.: Istoria de mai sus confirmă faptul că de multe ori realitatea depășește ficțiunea. Dar nu mi-ați răspuns la o întrebare: prezența mitului cu rol de catalizator al acțiunii în cărțile d-voastră se datorează cumva subestimării realității empirice?

M.T.: Nicidecum. Realul trăirii trebuie antrenat în roman atâta vreme cât el are semnificație. Mitul prezintă avantajul unui concentrat de semnificații, în absența cărora el ar dispărea. Numai că relațiile dintre mit, experiența trăită și literatură nu sunt deloc simple, se produc uneori întorsături uluitoare. Există mai întâi o diferență între personajul de roman și personajul, mitologic. Rascolnikov sau Vautrin sunt celebre personaje romanesti și atât, dar Don Quijote, Don Juan și Robinson au ajuns mituri fiindcă au depășit granițele operelor care i-au lansat, încarnând dimensiuni fundamentale ale condiției umane. În general, autorii de mituri mor fără să știe că le-au creat. Așa s-a întâmplat cu Tirso de Molina care l-a lansat pe Don Juan în 1630, apoi personajul a fost preluat de Molière, de Mozart, de alții. După Robinson al lui Defoe care a publicat povestirea în foileton pentru a face bani și a produs fără să vrea primul bestseller din literatura lumii, au apărut *robinsonadele*: Robinsonul elvețian,

Robinsonul ghețurilor, *Die Insel der Grossen Mutter* de Gerhart Hauptmann, *Suzana* și *Pacificul* de Giraudoux etc.

Apare însă și situația în care autorul se vede nevoit să se confrunte cu mitul pe care el l-a generat. Am să mă refer la două asemenea cazuri: primul este cel al lui Goethe care, la 25 de ani, are un necaz din dragoste și scrie *Suferințele tânărului Werther*. 30-35 de ani mai târziu, când devenise deja o personalitate oficială la Weimar, consilier secret al ducelui, constată că toți tinerii suferă din amor, băieții se îmbracă asemenea lui Werther, iar fetele ca Lotte și, ce e mai rău, se sinucid ca în roman. Această veritabilă epidemie culminează cu sinuciderea, împreună, în 1811, a lui Kleist și a Henriettei Vogel. În epocă, Goethe este acuzat ca fiind autorul moral al acestei epidemii în calitate de apologet al sinuciderii în cartea sa.

Al doilea caz este cel al lui Ulise, naufragiat gol pe țărmul Insulei Feacilor, cules de acolo de prințesa Nausica, adus la curte și înveșmântat de regele Alcinous, care dă o petrecere în cinstea lui, deși Ulise nu-și daduse în vileag numele. La acea petrecere este adus și un aed orb, Demodocos, care cântă faptele de arme ale eroului de la Troia, Ulise. Această pagină este extraordinară: aedul nu vede nimic, este complet pierdut în mit. Mesenii ascultă și și reprezintă războiul troian. Regele privește și e singurul care înțelege totul: îl vede pe oaspetele său naufragiat cum își trage mantia peste cap și plânge, gândindu-se la ceea ce fusese el cândva și ce ajunsese. Se găsea la nivelul zero al aventurii sale după ce pierduse totul: camarazi, corabie, chiar și hainele de pe el, iar vreo speranță de a-și regăsi regatul, casa, familia nu se întrezărea. Avem aici cazul unui om ce nu suportă propriul mit cu care este confruntat.

R.: Cât despre apariția aedului orb Demodocos în acea secvență memorabilă, cred că ea constituie confirmarea neechivocă a existenței istorice a lui Homer care în această scenă, se descrie pe sine: felul cum este luat de mână, așezat în lumină, lângă un stâlp de care atârnă lira aflată la îndemâna lui, felul cum i se pun dinainte pocălul cu vin, bucatele și coșul cu pâine din care să mai guste când o osteni. Ei bine, numai un orb știe să confere atâta însemnătate gestului de a i se pune la dispoziție cele trebuitoare, în așa fel încât, într-un loc necunoscut, să se poată folosi de ele singur, al nevoie. Dar să lăsăm de o parte istoria probabilă și să revenim la mitologie: ați scris o carte cu titlul Zborul vampirului. S-ar putea confrunța aici românii cu un mit care nu prea e al lor?

M.T.: Zborul vampirului nu e un titlu prea fericit. E o carte ce conține note de lectură: Abia viitoarea mea carte are ca personaj central un vampir care e o femeie, o femeie foarte slabă. Nu există nici o legătură cu România reală sau mitică și nici cu vampirismul din jurul lui Dracula.

Convorbire realizată de
Radu Sergiu Ruba

Choisel, 29 iunie 2000

Michel Tournier împreună cu Radu Sergiu Ruba, la Choisel

Saul Bellow, Allan Bloom și Mircea Eliade

ATUNCI cînd va apărea în versiunea română, *Ravelstein*, - ultimul roman al lui Saul Bellow, publicat în aprilie 2000 la Ed. Viking - va stîrni un ecou puternic, nu atît în rîndul criticilor literari, cît în tabăra filosofilor, a istoricilor și, mai ales, a admiratorilor lui Mircea Eliade. Vor fi destui care să-l judece pe Saul Bellow și foarte mulți care să uite că literatura, spațiu prin excelență al imaginației, ne atrage adesea tocmai prin tabuurile pe care le ignoră și prin legile scrise sau nescrise pe care le încalcă ficțiunea. Căci capcana romanului lui Saul Bellow este apropierea lui amețitoare de realitate prin detaliile autobiografice și galeria de protagoniști clonați după persoane reale.

Cînd, în numărul din 1 noiembrie 1999 al revistei "The New Yorker", a fost publicat primul capitol al romanului ce avea să devină *Ravelstein* o jumătate de an mai tîrziu, critica și

publicul l-au întîmpinat ca pe un mare text despre un mare om și o mare prietenie: protagonistul Abe Ravelstein "revelă" fără chei speciale de interpretare persoana profesorului de filosofie politică de la Universitatea din Chicago, Allan Bloom, probabil una din cele mai controversate și mai influente minți ale sfîrșitului de secol american. Publicat în 1984, eseul lui, *The Closing of the American Mind*, a devenit best-seller și i-a adus lui Bloom faima și bunăstarea de care se va bucura pînă la sfîrșitul zilelor sale, în 1992. Este un fapt cunoscut că persoana care l-a încurajat să-și scrie eseul filosofic a fost prietenul și colegul său de universitate Saul Bellow, care apoi a și prefațat mai mult decît laudativ textul. *Închiderea spiritului american* s-a bucurat de o soartă paradoxală: un succes neașteptat la public și o respingere violentă din partea mediului academic conservator.

Printre detractorii cei mai înverșunați s-a numărat și filosoful Robert Paul Wolff, care, într-o faimoasă recenzie din 1987 (publicată în revista Asociației americane a profesorilor universitari, "Academe"), susținea că autorul lui *The Closing of the American Mind* nici nu există de fapt, el fiind o creație a lui Saul Bellow. Întreg eseul este o ficțiune a acestui romancier care, printr-o formulă literară novatoare, se eri-

jează în autorul prefetei, lăsînd publicul să creadă că volumul în sine ar aparține filosofului în viață, personaj continuînd de fapt tradiția lui Moses Herzog. Idee nuanțată cu ocazia apariției romanului *Ravelstein*: "Fiindcă o persoană care construiește o teorie erudită, pentru orice situație, cu o singură variabilă și profund fantastică, despre motivul pentru care lumea se descompune este exact genul de personaj căruia Bellow i-a dedicat întreaga sa carieră". (Louis Menand, *Bloom's Gift*, "The New York Review of Books", 25 mai 2000).

Gestul lui Saul Bellow de a-i ridica un monument literar acestei flamboaiante personalități culturale, la opt ani după dispariția ei, este într-un totuși laudabil. Împrumutîndu-și numele romanului, *Ravelstein* - copie ficțională a lui Bloom, nu este totuși protagonistul real. Așa cum observă și Louis Menand în articolul citat, romanul conține o narațiune subterană despre personajul narator, care se scrie, parcă în ciuda autorului, printre rîndurile poveștii spuse. Textul apare sub forma memoriilor unui prieten foarte apropiat al lui Ravelstein, romancierul de succes Chick, într-o cronologie interioară, în care amintirile despre Abe, aparent fărîmîțate și fără legătură, sunt sudate doar de obsesiile și traumele celui care povestește.

Scriitor evreu, profesor la Universitatea din Chicago, Chick este o personalitate reținută, fără mari orgolii intelectuale, dar cultivat, lipsit de exuberanțe, temperat, interiorizat și foarte atent să nu fie criticat sau luat peste picior. Este căsătorit cu Vela, om de știință de succes, născută în România, o femeie deosebit de frumoasă, care, conștientă de farmecele ei, îi subjugă întreaga emotivitate și sexualitate. Narcisiacă insensibilă, Vela își urmărește doar cariera științifică, sacrificînd fără regret viața de familie și obligîndu-i pe Chick să accepte singurătatea și lipsa oricărei comunicări. Aparent singurul motiv pentru care nu îl părăsește este nevoia de a apărea în societate în compania unui bărbat rafinat, care se pricepe să-i întrețină pe bunii ei prieteni, soții Griescu.

Întregul univers al lui Chick se răscoală în momentul în care îl întîlnește pe Ravelstein, profesor de filosofie politică la aceeași universitate, o personalitate complet diferită. Figură histrionică, de o cultură și o spiritualitate fabuloase, criticînd răspicat societatea în care trăiește, dar trăindu-și din plin viața, îmbibat de erotism, dar homosexual, Abe Ravelstein e probabil cel mai reușit personaj al lui Bellow, în ciuda faptului că, așa cum observă critica, este cel mai puțin fictiv. Deși înglodat în datorii, nici unul dintre prietenii săi nu-i contestă acestui aristocrat al spiritului nevoia de costume Armani, stilouri de aur Mont Blanc, trabucuri de Havana aproape imposibil de găsit sau cristale de Bacarat, așa cum nimeni nu îi pune la îndoială atașamentul față de Nikki, iubitul asiatic, mai bine îmbrăcat decît prințul de Wales. Cu păreri ferme despre orice persoană sau situație din jurul lui, Ravelstein dezvoltă o antipatie față de Vela și prietenii acesteia, familia Griescu, despre care presupune că s-ar folosi de Chick pentru a-și șterge cu buretele trecutul nazist. În final,

Vela îl părăsește pe narator care, în ciuda noii perspective negative cu privire la relația lor, va purta în continuare cu el obsesia dezamăgirii și a eșecului. Imaginea femeii-vampă cu întreaga ei sexualitate și perversitate îl va mai bîntui multă vreme, chiar și atunci cînd se va recăsători cu asistenta sa, Rosamund, o fostă studentă a lui Ravelstein, care îl iubește și îi va oferi caldura feminină de care fusese pînă atunci privat.

Sedus de construcțiile ideatice ale lui Abe, Chick îi propune să scrie o carte; *Ravelstein* o face și volumul devine un best-seller, aducîndu-i filosofului faimă și remunerații neașteptate. În mod bizar, expunîndu-și frust și fără compromisuri păreri despre decadența societății americane, *Ravelstein* se îmbogățește, bucurîndu-se de consecințele averii cu conștiința grăuntelui de umor pentru tot ce i se întîmplă. Reținut în declarația preferințelor lui sexuale, el este totuși un filosof profund preocupat de iubire, de căutarea jumătății platonice. Privind erosul ca pe un surrogat al dragostei, un dar al zeilor menit să ne îndepărteze de la adevărata căutare, *Ravelstein* cade în final victima propriei sale sexualități, murind de SIDA. Conștient de apropierea sfîrșitului și acceptîndu-și moartea ca un mare înțelept, Abe îl roagă pe Chick să-i scrie biografia.

Naratorul amină promisiunea, speriat de convingerea că, o dată scrisă, această carte va anula orice graniță dintre el și moarte, că va dizolva un motiv important pentru care merită să rămîna în viață. Ca o ironie a sorții, el se întorcă din pricina unui pește alterat, într-o zi de vacanță în Caraibe, este transportat de urgență la Boston, și trăiește câteva săptămîni între viață și moarte. Dorința de a supraviețui și dragostea soției îl ajută să-și exorcizeze demonii (halucinațiile sunt legate de Vela), să se elibereze de obsesii și să revină înșeninat la o viață nouă. Cartea se încheie cu un portret luminos al lui Ravelstein și cu replica lui Chick: "Nu e ușor să cezezi morții o creatură ca Ravelstein."

ROMAN despre prietenie, dragoste, moarte, filosofie și evreitate, *Ravelstein* este și o creație autobiografică. Asemenea naratorului său, Saul Bellow este un scriitor evreu de succes, a predat la University of Chicago, a fost căsătorit cu o matematiciană de origine română, iar printre amicii acesteia, pe care Bellow i-a cunoscut, s-a numărat într-adevăr și Mircea Eliade. Filosoful Allan Bloom i-a fost cu adevărat foarte bun prieten, acesta a avut în realitate un iubit oriental, a dus viața extravagantă descrisă în carte și a murit de SIDA.

Pentru publicul român textul va avea însă, cum am spus, o rezonanță aparte. Nu este prima oară cînd Bellow scrie despre români sau despre Balcani (să ne amintim de *Iarna decanului* din 1982, tradusă și în românește). Însă în *Ravelstein*, cu o gratuitate greu de explicat, Bellow atribuie personajelor sale, Abe și Chick, păreri deloc flatante și cam după ureche despre Mircea Eliade și intelectualitatea est-europeană. Astfel, Radu Griescu, amicul Velei, profesor și el la universitatea din Chicago, este un fost membru (sic!) al Gărzii de Fier din România, prieten cu fondato-

rul (sic!) organizației, filosoful Nae Ionesco, a avut în trecut o experiență inițiativă în India cu un maestru yoga și e preocupat în momentul povestirii de istoria religiilor și de mitologie. De două ori în ultimele pagini ale romanului se face aluzie la moartea misterioasă a unui discipol al lui Griescu ucis nu se știe de către cine, într-o toaletă de bărbați de la aceeași universitate. Antipatia lui Ravelstein față de Vela și de Radu Griescu izbucnește în replici veninoase la adresa celor doi, și în insistența pe ideea că Chick se lasă folosit de un fost nazist care ține să-și dreagă imaginea publică apărînd în compania unui scriitor evreu. Iată un dialog exemplificator: "- Și de ce n-ai cina cu Griescu și soția sa? - N-am nici o obiecție atîta timp cît ești conștient de realitate. - Și care ar fi în cazul de față realitatea? - Griescu te folosește. În vechea lui țară, era fascist. Trebuie să ștergă asta cu buretele. Omul a fost hitlerist. - Ei, haide... - A negat vreodată faptul că a făcut parte din Garda de Fier? - Nu am vorbit niciodată despre asta. - Pentru că tu nu ai adus-o niciodată în discuție. Îți aduci cumva aminte de masacrul de la București, cînd au atîrnat oamenii de vii în cîrligele de carne din abator și i-au sfîrtecat - i-au jupuit de vii? [...] Știi că Griescu a fost un discipol al lui Nae Ionesco, cel care a înființat Garda de Fier. Nu pomeneste niciodată despre asta? - Din cînd în cînd vorbește despre Nae Ionesco, dar cel mai des povestește despre zilele lui în India și cum a studiat cu un maestru de yoga. - Acesta este ipocritul lui farmec estic. Ești mult prea blînd cu oamenii, Chick, și nu în mod complet inocent. Știi prea bine că se prefacă. Există un pact tăcut între voi doi... Chiar trebuie să îți spun eu asta? [...] Ei te folosesc ca acoperire. Dacă ar fi fost după tine, nu ai fi ajuns niciodată atît de apropiat de acești dușmani ai evreilor. Dar erau prietenii Velei și ai acceptat să li te pui la dispoziție, dîndu-i lui Griescu exact lucrul de care avea nevoie. Ca naționalist român în anii treizeci s-a manifestat violent împotriva evreilor. Nu era un arian, nu, era un dac.*")

Asteriscul semnalează singura notă de subsol a cărții, în care Bellow explică: "Dacă reprezentau pentru români ceea ce erau arienii pentru nemți".

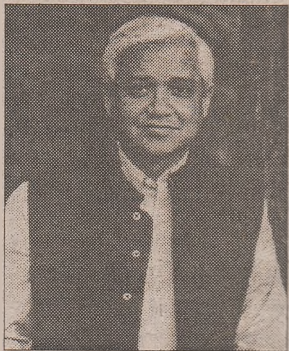
Nu știu dacă să-mi fac griji pentru imaginea românilor și a României așa cum reiese din dialogul de mai sus sau mai degrabă pentru faptul că un intelectual american ar putea gîndi în termenii acestia exagerați despre Mircea Eliade. Dar poate că nimic din *Ravelstein* nu are legătură cu realitatea, poate că însăși existența romanului este o ficțiune și atunci acest text al meu devine și el, în logica argumentației lui Wolff despre cartea lui Bloom, o ficțiune.

Ioana Copil-Popovici

Cronicar al Birmaniei

● Născut în 1956 la Calcutta, romancierul Amitav Ghosh își împarte acum viața între India natală și S.U.A., după ce a devenit un scriitor de renume internațional (în 1990 a obținut Premiul Medicis Étranger pentru *Focurile din Bengal*, iar multe dintre romanele sale scrise în engleză - printre care *Cromozomul Calcutta*, *Un infidel în Egipt*, *Linii de umbră* - au fost traduse în Europa). Cea mai recentă carte a lui Amitav Ghosh, *Palatul de sticlă*, este o saga familială întinsă pe două secole și în trei țări - India, Birmania (azi Myanmar) și Malaezia, construită ca o pânză de paianjen, cu un centru fix din care pleacă în toate direcțiile firele acțiunii ce formează un cerc. Istoric de formație, călător aventurier și narator cultivat și talentat, scriitorul indian prezintă multiplele aspecte ale unei țări prea puțin cunoscute, Birmania,

prin intermediul unei cărți originale, care e în același timp o cronică, un roman de dragoste și o povestire de călătorie.

Joyce - comedie muzicală

● Stephen J. Joyce încearcă să interzică o comedie muzicală inspirată din celebrul monolog al lui Molly Bloom din finalul romanului *Ulyse*. El susține că spectacolul transformă opera magistrală a bunicului său într-un soi de "număr de circ" trivial, punând în scenă cîtece în care e exploatată mai ales exprimarea frustrată a personajului și nu forța telurică reprezentată de Molly.

Vara longevivilor

● În luna august și-au sărbătorit ziua de naștere Leni Riefenstahl - cineasta, fotografa și scriitoarea germană a implinit 98 de ani, Henry Cartier-Bresson - celebrul fotograf francez - 92 de ani (în imagine, într-un autopoortret), scriitorul Ray Bradbury - 80 și compozitorul și dirijorul Karlheinz Stockhausen, încă tânăr în asemenea companie - 72 de ani.

Pledoarie pentru cartea tradițională

● Cartea electronică, intrată în limbajul internațional sub denumirea *e-book*, are tot mai mulți adepți, drept care se vorbește cu insistență de dispariția în viitor a cărții tradiționale. Ne pare rău că legea drepturilor de autor ne oprește să reproducem integral textul publicat de John Updike într-un număr recent din "The New York Times", în care romancierul și eseistul cu peste 50 de volume în bibliografie încearcă să-i convingă pe cititori de calitățile de neînlocuit ale *obiectului* carte de hîrtie. "Dacă e să-i credem pe experți - poate ar trebui să spunem *e-xperți* - cartea tipărită ar fi condamnată să

dispară, scoasă din uz de sistemele electronice de difuzare a textelor" - își începe Updike articolul. Dacă această sumbră predicție s-ar realiza, dacă volumele cu pagini de hîrtie se vor alătura tăblițelor de lut, sulurilor de papyrus și codexurilor de pergament în sertarele Istoriei, atunci am pierde, după opinia lui Updike, o sumă de lucruri prețioase. Între acestea, plăcerea fizică de a ține cartea în mîini, de a o rasfoi, de a simți între degete coperta lucioasă, hîrtia mată, de a privi dreptunghiul rîndurilor tipărite respirînd între marginile albe, pe care putem nota cite un gînd sau dialoga cu autorul. Am pierde cartea ca amintire, căci, după un timp, bibliotecile noastre în care am adunat de-a lungul anilor cărți sfîrșesc prin a simboliza conținutul unui

spirit. Cărțile citite în copilărie, în studenție, volumele de poeme și romanele care ne-au încîntat în tinerete, păstrează parfumul subtil al timpului primei lecturi, îl poți regăsi acolo. "Fără evidența materială a cărților, viața mea ar avea ceva fantomatic. Nu doar că ele mă leagă de trecut, ci îmi permit să mă proiectez în viitor: teancurile de cărți care se adună împrejurul meu așteptînd să fie citite, aștep-

tîndu-și ora cînd vor fi absorbite în mintea mea; cărțile pe care încă nu le-ai citit constituie promisiunea unui viitor infinit. Cele pe care le-ai citit dar le-ai uitat sînt o sursă infinită de recitiri din alte unghiuiri, cu altă înțelegere." Cărțile sînt pentru John Updike o lecție de stabilitate, o contrapondere a naturii noastre nestatornice, un balast benefic. Prin comparație, sistemul de difuzare a textelor electronice e de o excesivă imaterialitate, chiar aparatul care le imagazinează devine caduc în cursul unui an, apar altele mai performante. "Fără cărți, am putea prea bine să fim noi înșine înghițiți de unde, devenind la rîndul nostru simple impulsuri electronice", își încheie scriitorul pledoaria. În imagine - un desen de Zygmunt Januszewski.

Casting francez

● Regizorul austriac Michael Haneke a început, luna trecută, la Viena, filmările la adaptarea cinematografică a romanului *Pianista* de Elfriede Jelinek (tradus și la noi, în urmă cu cîteva ani, la Ed. Kriterion). În distribuție figurează și Isabelle Huppert și Jeanne Moreau. Haneke apreciază în mod deosebit actorii francezi, de vreme ce și în precedentul său film, *Cod necunoscut*, prezentat anul acesta la Festivalul de la Cannes, încredințase un rol principal frumoasei Juliette Binoche.

Love etc.

JULIAN BARNES (n. 1946) este mondial cunoscut pentru romanele și povestirile sale traduse în 20 de limbi (în românește au apărut *Papagalul lui Flaubert* și *Istoria lumii în 10 capitole*) și distinse cu numeroase premii nu doar în Anglia, ci și în Franța, Germania și S.U.A. De curînd, el a publicat la editura londoneză Cape un nou roman, intitulat *Love etc.*, primit cu elogii de critica britanică. Astfel, în recenzia pe care Susannah Herbert o semnează în "The Daily Telegraph" citim că acest roman, avînd o temă foarte bătută, triunghiul amoros - o femeie și doi bărbați, poveste a unui adulter avînd drept cadru Londra ultimelor decenii, e greu de încadrat fiindcă personajele cărora li se încredințează pe rînd cuvîntul derutează cititorul, îl duc mereu pe piste false. La începutul cărții, Stuart - un bărbat cu multe merite dar plicticos - e căsătorit cu Gillian, care e pe cale de a-l înșela cu cel mai bun prieten al lui, exuberantul Oliver, o hahaleră. Nimic mai ușor decît să identifiți victima, trădătoarea, ticălosul. Dar, din momentul în care fiecare personaj se adresează cititorului, pledînd, comentînd, jucînd teatru, certitudinile se clatină, se prăbușesc.

Zece ani mai tîrziu rolurile continuă să evolueze, deși vocile rămîn aceleași. Personajele sînt mai melancolice dar nu neapărat mai înțelepte. Oliver și Gillian sînt căsătoriți, au doi copii și trăiesc în sărăcie, într-o periferie londoneză, din

puținul cîștigat de soție ca restauratoare de tablouri, soțul încapățînîndu-se să scrie scenarii fără succes. Cel mai bun prieten al lor, dinamicul proprietar al unui lanț de magazine, îi scoate din mizerie pentru a-i instala într-o casă confortabilă din nordul Londrei, casă ce i-a servit la întîlnirile adultere cu Gillian. Deznodămîntul, deși ineluctabil, răstoarnă toate așteptările, ca în romanele polițiste (sub pseudonimul Dan Kavanagh, Julian Barnes a scris și cîteva astfel de romane). Invizibil, tăcut, Barnes e un maestru al manipulării - scrie "The Daily Telegraph" - subliniînd că noul volum e de o tristețe, de o amărăciune neașteptată. "Dar cu toate că ceea ce ni se povestește e amar și cinic, există în țesătura cărții și o anumită generozitate față de slăbiciunile omenеști". Cronică se încheie cu superlative mai puțin obișnuite la rezervații britanici: "Adevărata minunăție a acestei cărți consta în simplitatea și lentoarea ei aparentă, în exactitatea și delicatetea observațiilor, precum și în perfecta adecvare dintre fond și formă. În genul lui - dar care e acesta, rămîne un mister - romanul atinge perfecțiunea." (A.B.)

O teză contestată

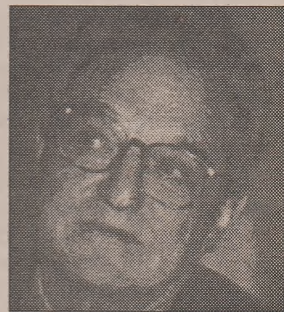

● Istoricul american Norman G. Finkelstein s-a născut în 1953 din părinți evrei polonezi ce supraviețuiseră ghetoului din Varșovia și lagărelor de concentrare. Absolvent al Universității Princeton cu o teză despre sionism, el a publicat două cărți despre Orientul Apropiat, *Imagine și realitate în conflictul israelo-palestinian*, 1995, și *Grandoarea și decadența Palestinei*, 1996. Acum este profesor de științe politice și relații internaționale la City University of New York și, de două luni, de cînd i-a apărut volumul *Industria Holocaustului: reflecții despre exploatarea suferinței evreilor* (publicat simultan în S.U.A. și Marea Britanie de Ed. Verso), se află în centrul unor virulente polemici. Teza sa, conform căreia Holocaustul a devenit o industrie profitabilă pentru organizațiile evreiești, ce exploatează cumplitele suferințe ale martirilor exterminați - a stîrnit reacții puternice de protest în paginile unor cunoscute publicații din S.U.A., Israel și Germania.

Colecția Johann Strauss

● Adèle Meyssner, cea de-a treia soție a lui Johann Strauss-fiul (1825-1899) și mult mai tinără ca el a fost constrînsă de naști, fiindcă era evreică, să doneze Vienei colecția de 1700 de obiecte a soțului ei: autografe, fotografii, sculpturi, tablouri, o orgă foarte prețioasă. Cînd, după război, ea a cerut restituirea bunurilor ce i-au fost extorcate, pentru a le vinde în străinătate, autoritățile austriece, neavînd mijloacele de a cumpăra colecția, au decis să le păstreze "pentru moștenitori", expunîndu-le la Muzeul Vienei. Moștenitorii actuali, care trăiesc la Zürich, au început demersurile pentru a reintra în posesia colecției lui Johann Strauss, iar primăria Vienei va trebui să le-o restituie. După intrarea în vigoare, în 1998, a legii pentru retrocedarea obiectelor de artă, Austria a înapoiat, între altele, 250 de obiecte de mare valoare din colecția Rothschild (între care tablouri de Franz Hals), dar a refuzat să restituie moștenitorilor industriașului Ferdinand Bloch-Bauer mai multe portrete de Gustav Klimt, pretinzînd că acestea au fost donate Muzeului Belvedere.

"Am spus o prostie"

● Marele filantrop și om de afaceri George Soros, căruia cultura română

din ultimul deceniu îi datorează în bună măsură supraviețuirea, a publicat de curînd o nouă carte în S.U.A.: *Societatea deschisă: de la capitalismul mondial la democrația mondială*. În "The New York Times" el retractează una din afirmațiile făcute în această carte: "Fundamental, nu cred că sistemul financiar mondial se poate prăbuși acum. Am spus o prostie".

Utopia virtuală

● Australianul Greg Egan e considerat una dintre revelațiile ultimilor ani. El s-a impus, prin intermediul cîtorva romane S.F., ca un autor inovator, mereu în căutarea noilor limite ale Omului viitorului. În romanul *Permutation City*, personajul principal, savantul Paul Durham, face uimitoarea descoperire că nu e nevoie de suport informatic pentru ca un univers virtual complex să existe și ca, de acum înainte, expansiunea acestor lumi imateriale nu va mai avea limite. De aceea decide să creeze o utopie virtuală, Permutation City, proiect nebusc la care reușește să-i convingă să se asocieze pe cîteva miliardari, dornici să supraviețuiască după moartea trupului lor. Cartea e apreciată nu doar de amatorii de S.F., ci și de critica literară.

Revista revistelor

O adică

Ni se pare că, dintre tinerii critici literari, Daniel Cristea-Enache, cronicarul *ADEVĂRULUI LITERAR ȘI ARTISTIC*, ar putea să capete autoritatea pe care o aveau cândva Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Eugen Simion... Judecățile sale de valoare, vădind lecturi serioase și bun gust, sînt exprimate cu naturalețe cuce-ritoare. Fără prejudecățile, prețiozitățile sau teribilismele celor din generația lui, Daniel Cristea-Enache analizează și argumentează, relevă calități și defecte, pe un ton ponderat, din care răzbate însă pasiunea cu care trăiește "romanul literaturii". În nr. 354, scriind despre *Saludos* de Alexandru Ecovoiu, cu ocazia reeditării acestuia în colecția "100+1 capodopere ale romanului românesc" a Editurii Gramar, cronicarul îl recunoaște, în bună parte, ca pe o carte mare care însă, de la un moment dat, o ia într-o direcție greșită: "Parcă nemulțumit de gradul de senzational al epicii sale, Al. Ecovoiu supralicitează, dezvoltînd, dintr-un punct al poveștii lui Sey, o a doua intrigă, aiuritoare - complet inutilă, de nu chiar deplasată în context. Mulți prozatori români, de ieri și de azi, au făcut această eroare de a-și umple paginile unei singure cărți cu elemente senzaționale cât pentru zece - în loc să urmărească un singur fir, desfășurându-l, cu răbdare și abilitate, până la capăt; ori să interpreteze, de la bun început, o partitură narativă contrapunctică, de o mare elaborare compozițională..." *Saludos* putea fi un mare roman și multe din paginile sale confirmă talentul, rafinamentul și originalitatea unui prozator pe care, la o adică, se poate conta". Părea cronicarului este că pe talentul de romancier al lui Ecovoiu se poate conta tot timpul, nu doar la o adică (și care ar fi aceea?), tot așa cum se poate conta pe exercițiul care-i va perfecționa la toate adicile stilul cronicarului literar Daniel Cristea-Enache. • În paginile 10-11 ale aceluiași număr, Tatiana Pokivailova și Gh. Buzatu publică un grupaj de documente referitoare la vizita lui George Enescu și a Marucăi Cantacuzino la Moscova, în aprilie 1946. Provenite din Arhiva MAE al URSS, aceste "rapoarte" în care oficialii sovietici relatează ce au discutat cu soții Enescu sînt grozav de interesante azi. Astfel, în "minuta" întrevederii cu prințesa, redactată la 20 aprilie 1946 de A. Karaganov, locuitor al președintelui Organizației pentru legături culturale cu străinătatea (VOKS), raportorul consemnează ce i-a spus textual soția lui George Enescu: "«La noi, în România, este o proastă politică și politicienii sînt proști. Noi n-am avut noroc». Am întrebat-o ce anume are în vedere. /D-na/ Enescu a răspuns: «Guvernul actual al României nu răspunde intereselor poporului și demnității țării. El acționează împotriva demnității țării, împotriva poporului. Eu nu iubesc guvernul, nu-i iubesc pe comuniști. Deși între comuniști sunt oameni buni, deștepti și inteligenți, pe care-i prețuiesc: secretarul general al ARLUS- /Mihael/ Magheru, ministrul /Lucrețiu/ Pătrășcanu. Aceștia sînt intelectuali. Ana Pauker, de asemenea, este o persoană interesantă și deosebită. În rest, toți sînt antipatici. Chiar mă gândesc că, dacă situația s-ar schimba și în țară ar veni la conducere alți stăpâni, ei de asemenea și-ar manifesta partinitatea. Guvernul român promovează o linie proastă, el face multe greșeli./.../ Și, în loc ca să dăm poporului eliberat de legionari libertate, guvernul nostru continuă reprimarea, teroarea, asasinatetele. Aceasta este straniu. Aceasta-i lipsă de omenie. Niciodată să nu provoci ura, ea întotdeauna naște răul. Da, dv. ați vorbit despre lupta contra democrației. Dar în guvernul nostru nu-i democrație. Poate unii

democrați - aceștia-s câțiva, aristocrați. Eu am fost întotdeauna o democrată și, de la bun început, am simpatizat cu revoluția rusă. Eu îl apreciez mult pe Lenin și socot că Stalin al vostru este un om remarcabil. Deși, în sfârșit, eu și soțul nu suntem comuniști și nu avem de gând să devenim comuniști.»" Epitetele măgulitoare la adresa lui Lenin și Stalin erau pură diplomatie, de vreme ce soții Enescu veniseră la Moscova și pentru a se interesa de soarta prizonierilor români aflați în lagărele sovietice și de a lua legătura cu doi dintre aceștia, generalii Nicolae Mazarini și Constantin Brătescul. Șeful secției muzicale a VOKS, G.M. Snerson raportează că: "La 21 aprilie, la concertul lui G. Enescu din Sala Mare a Conservatorului /din Moscova/, mi s-a adresat soția lui Enescu (prințesa Cantacuzino) cu cererea de a-i spune cui să se adreseze în chestiunea întâlnirii cu doi generali români, /Nicolae/ Mazarini (1889-1955, prizonier de război în URSS în perioada noiembrie 1942- iulie 1948) și /Constantin/ Brătescul /1892-1971, prizonier de război în URSS în perioada 1942-1948/, ambii aflați într-unul din lagărele de prizonieri de război. Acești generali, după cuvintele ei, îi sînt bine cunoscuți, și ea, aflată în Moscova, a promis ferm să-i vadă pe arestați. Eu i-am spus că este foarte greu așa ceva, dat fiind că generalii se află sub anchetă, că ei se află undeva departe de Moscova. D-na Enescu a declarat că era gata să meargă la ei și că «fără această întâlnire ea nu poate să se întorcă la București»." Iar un funcționar din MAE sovietic, într-un document secret, spune mai mult: "Eneștii au ridicat problema eliberării generalilor, ofițerilor și soldaților Armatei Române aflați în lagărele sovietice de prizonieri de război. În legătură cu aceasta, ei mi-au transmis o scrisoare adresată tovarășului Stalin din partea rudelor prizonierilor de război cu cererea de a-i elibera pe aceștia din urmă. În afară de aceasta, Eneștii mi-au transmis o notă verbală Ambasadei României la Moscova cu solicitarea de a le transmite informații în legătură cu generalii prizonieri Mazarini și Brătescul. Eneștii au spus că, înainte de vizita lor la Moscova, li s-au adresat soțiile acestor generali și le-au cerut ca ei (Eneștii) să se convingă că generalii români Mazarini și Brătescul sînt în viață și sănătoși. În această problemă, Eneștii mi-au transmis, de asemenea, și scrisoarea generalului Mazarini. În încheiere, compozitorul mi-a remis, pentru tovarășul /V.M./ Molotov /șeful guvernului sovietic și al diplomației URSS/, o scrisoare cu cererea de eliberare a două persoane cunoscute internate în URSS: profesorul de matematică F. Patrașcu și inginerul Victor Heufflich." Bineînțeles că cei trei funcționari și-au declinat competența în rezolvarea cererilor, promițînd ea le vor transmite "mai sus".

O dublă lectură a presei

Cronica oronilor provoacă un fel de competiție între cotidiene pentru "a prinde" cât mai multe crime, sinucideri, accidente mortale și violuri pe prima pagină. Dacă luăm la cercetat aceste știri, observăm că protagoniștii lor sînt fie nebuni în criză, fie alcoolici înrăiți, fie persoane cu grave probleme psihice. Lipsesc doar ultimele noutăți de la morgă și din secțiile de furioși ale spitalelor de boli nervoase. Reacția unui român întors în țară după un număr de ani, căruia Cronicarul i-a cerut părerea despre spectacolul presei cotidiene a fost de stupefacție: "Pe voi nu vă mai interesează decât sângele?!" O altă observație judicioasă a fost aceea că presa își alienează cititorii făcându-i să nu mai aibă o percepție reală a ceea ce se

LA MICROSCOP

Un asasinat mafiot sau securistic?

INDIFERENT ce spun autoritățile și cite arestări se vor mai face în cazul asasinării liderului sindical de la Tepro, o problemă foarte gravă rămîne deschisă. La prima vedere ea constă în faptul că gîndirea de tip mafiot și-a găsit loc în capetele unora dintre compatrioții noștri. Victor Săhleanu, afirmă Poliția, a fost asasinat după ce un director de la Tepro și cîțiva haidamaci ai unei firme de pază și protecție s-au săturat de opoziția lui față de un contract, în valoare de 500 milioane de lei, între Tepro și acea firmă de pază și protecție. N-ar fi însă prima oară cînd angajați ai unor asemenea firme tratează legea din România ca pe ultima oțteapă. Ei aplică legile lor, ca și cum ar trăi într-o țară paralelă, adică într-o Romînie a lor, căreia România de toate zilele n-are ce să-i facă.

SRI-ul a atras atenția asupra faptului că unele dintre aceste firme de pază și protecție au propriile lor sisteme informatice, că ascultă telefoane dacă au chef, că sînt organizate, unele, după un sistem paramilitar și că, în general, pot deveni o primejdie pentru siguranța Romîniei.

Întrebarea e de ce au fost ignorate pînă acum aceste avertismente? Iar dacă n-au fost ignorate, de ce nu s-a făcut nimic pentru ca aceste firme să-și cunoască lungul nasului? Fiindcă aici nu e vorba de un angajat sau de altul al acestor firme, ci de numitorul comun al multora dintre ele care provoacă anumite comportamente din partea angajaților pe care îi au.

Cîteva dintre aceste firme sînt conduse de foști securiști. Nu asta ar fi problema, dar nu mă pot împiedica să observ în comportamentul angajaților de azi ai unora dintre firmele acestea, comportamentul securiștilor măruntți, de traseu, de pe vremea cînd patronii lor de azi se ocupau de siguranța traseului obiectivului O. În perioada aceea, traseiștii lui Ceaușescu își intrau în casă, te gneau de pe trotuar, îți luau mașina de pe stradă și, nu în ultimul rînd, dacă "mișcai", te înghătau ca pe ultimul infractor. Dacă se întimpla vreo zi de gradul

O, sărbătoare națională sau de familie, te puteai trezi la secție, ca Dan Pavel mai deunăzi, fiindcă vreun milițian plictisit de rond avea chef de activitatea raportabilă. O parte dintre cei care și-au făcut meseria avînd cultul *Obiectivului O* se comportă și azi ca și cum Obiectivul ar exista în continuare. Generalul Pleșiță, laudat de un romancier pentru *deschiderea* lui, pe cînd era în funcție, debitează enormități despre practica terorismului ca politică *de stat* în toată lumea, pentru a justifica relațiile Securității cu Carlos Șacalul. Dar se pare că bătrînul general Pleșiță nu-și interzicea nici "distracții" pe care ar fi putut să le lase pe seama subordonaților săi, cum ar fi convingerea persoanelor anchetate cu argumentul bătaii. Există mărturii în această privință.

În măsura în care securiștii debarcați, de tip Pleșiță, au și azi, la vedere, convingerea că au acționat pentru binele statului, de ce ne-am mira că foști securiști mai mici, care au azi firme de pază și protecție își instruiesc angajații ca și cum aceștia ar trebui să păzească Obiectivul O de pe vremuri. Și ceea ce e mult mai rău, ca și cum aceste firme s-ar supune aceluiași legi de pe vremea cînd patronii lor se ocupau de paza aceluși obiectiv.

La un moment dat, președintele Constantinescu a declarat că a fost înfrînt de structurile supraviețuitoare ale fostei Securități. Presa a făcut haz, în parte, de această declarație sau - comod - l-a învinuit pe Constantinescu de această înfrîngere. Asasinatul de la Tepro începe să-i dea dreptate d-lui Constantinescu.

Eliminarea omului incomod, Victor Săhleanu, nu s-a făcut conform unei gîndiri mafiotice - deși momentul în care ea s-a produs, poate indica acest lucru, - ci potrivit rețetelor securistice. Săhleanu a fost omorît ca pe vremea lui Ceaușescu, dar cu o lipsă de grijă în privința acoperirii faptelor pentru care autorii *acțiunii* ar fi avut de suferit și în timpul vieții Obiectivului.

Cristian Teodorescu

întîmplă în propria lor țară. Prima pagină e cea care dă pulsul, și-a justificat reacția acest cititor neprevenit și revoltat de mizerabilismul ziarelor. Normalitatea începe să pară astfel nebunia, alcoolismul, depresia psihică. Și dacă îți începi ziua cu un asemenea tablou, pe lângă greutatea pe care oricum le ai, ești și mai deprimat și mai lipsit de motivație. În schimb, capeți o stare de agresivitate provocată de nemulțumirea acumulată citind prima pagină a ziarului. Cronicarul a notat aceste observații nu numai din pricină că ele i se par demne de luat în seamă, dar și pentru că ele ar trebui să devină un motiv de reflecție pentru directorii publicațiilor care consideră drept rețetă de succes această competiție de a consemna cât mai multe orori pe prima pagină. Românul întors în țară după 5 ani de absență l-a întrebat pe Cronicar cine sînt VIP-urile despre ale căror căsătorii, divorțuri și legături amoroase clandestine se scrie tot în primele pagini ale ziarelor. Moderatori de televiziune, cântăreți și cântărețe, oameni de presă și sportivi. Ce venit au și ce audiență? Iarăși o întrebare justificată pentru a ceme ce e și mai ales ce nu e VIP. Folosind acest criteriu cantitativ, rezultatul e catastrofal - cam 80% dintre VIP-uri sînt produse gonflete de presă. De unde întrebarea acestui cititor de control: Nu se induce indirect cititorului, prin fabricarea de personalități, un sentiment de provincialism, de aici nu se întîmplă nimic, de lume cu evenimente inventate? În sfârșit, ajungînd la lumea politică și la felul în care ea e reflectată în ziare, același cititor s-a declarat incapabil să priceapă ceva. În afară de vorbe, nu se întîmplă nimic. Puterea vorbește, opoziția vorbește și în Parlament legile importante nici nu mor, nici nu sînt votate. Totul e extraordinar de complicat în vorbe și

neverosimil în sondaje, dar în fapte nu există decât fleacuri. Singurele evenimente sunt ordonanțele de guvern, care țin locul ineficienței Parlamentului, și aceste negocieri cu Fondul Monetar Internațional care n-au loc pe pagina întâi a ziarelor din cauza faptelor diverse, omoruri, accidente, sinucideri și violuri. Politicienii scamăna cu comentarii de presă, comentarii de presă fac politică, de parcă ar fi politicieni. Ziarele descoperă sau inventează scandaluri într-un deșert al acțiunii politice propriu-zise. Și cîtă vreme lipsesc faptele, presa transformă vorbele într-o așa-zisă competiție politică din care nu se mai înțelege nimic. Arta politicianilor români e de a nu face nimic și de a-i acuza de inactivitate pe adversarii lor. La cîtă energie electorală se consumă pentru a face paradă de intenții de integrare în Uniunea Europeană și în NATO, toată lumea politică ar trebui să fie de acord cu cîteva principii, și să încerce să le și aplice. Or, în realitate, marile principii politice e cel al supraviețuirii parlamentare sau al câștigării de voturi fără a socoti și riscurile acestui câștig. Promisiunile opoziției au chiar mai puțină acoperire decît cele ale puterii. Fiindcă, dacă ajunge la guvernare, opoziția va trebui să dovedească repede că nu și-a mințit alegătorii. Altfel, ar putea intra în criză de încredere mult mai devreme decît puterea actuală și cu consecințe mult mai greu de prevăzut. În această privință, Cronicarul n-ar fi la fel de categoric. În acest joc vicios victima inocentă e alegătorul, care încă nu s-a lecut de propriile sale vise irealizabile, ceea ce pentru un român cu experiență Occidentului poate și nu poate fi o dovadă că alegătorul român aleargă după himere.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 65.000 lei; 6 luni - 130.000 lei;
1 an - 260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei